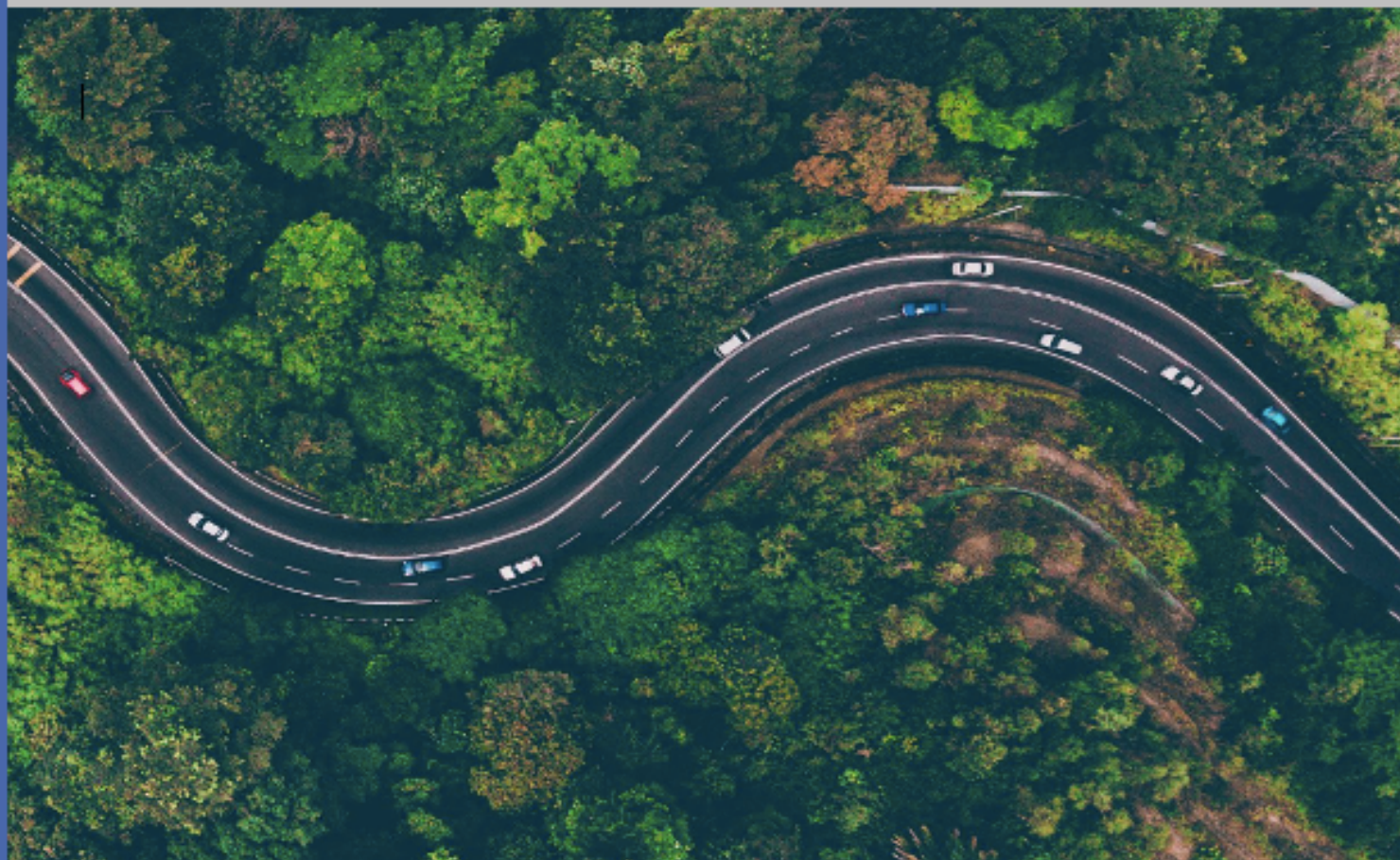

Bæredygtighedens genealogi FN og bæredygtighed i 50 år

Cand.Soc i Politisk Kommunikation og Ledelse
Kandidatafhandling 2022

Forfattere: Kristoffer Østergaard Kristensen (121819)
& Milad Azim (141247)

Dato: 16. maj 2022

Vejleder: Anders La Cour,
Institut for Ledelse, Politik og Filosofi

Antal tegn: 190185

Antal sider: 96

CBS

Abstract

This thesis examines the emergence and development of the United Nations' discourse about 'sustainability'. Sustainability or sustainable development has increasingly become the most important measure for all institutions, companies and countries when planning for the future. And for some individuals living a sustainable life is the most ideal way of living. But what does this mean? And how has sustainability evolved into this ubiquitous discourse that influences almost every part of the world we live in today? These questions are far too grand to fit into one thesis, but this thesis will try to answer a small part of these grand questions by focussing on the United Nations and its communication about sustainability. The UN has been the main contributor in the world's actions against man made climate changes, which is why the UN is this thesis' point of interest when examining the sustainability discourse. The thesis seeks to answer this very question: *How has the UN concept of sustainability evolved over time and how has the concept of sustainability assigned responsibility for action?*

In answering this question, the thesis' focus is to make a historical discourse analysis of the UN's communication about sustainability. Operationalizing Michel Foucault's terms about genealogy and archaeology provide this thesis with an historical discourse analysis that shows significant changes and elements of discontinuity in the UN's discourse about sustainability in the period between 1972-2022. The analysis of UN communication shows that the discourse's subjectification has changed over time. In the beginning of the period the developing countries were described as being more harmful to the environment and therefore needed support from the developed countries. Later on, concepts of science are being included in the discourse with the effect that the industrial countries are being made responsible for creating most of the pollution of greenhouse gases. In the end of the period, we are observing how the discourse manages to objectify the lifestyle of individuals by establishing relations to terms like consumption and lifestyle. During the analysis we observe how a change in one of the discourse's conditions results in changes in the existing conditions as well. The findings of the analysis are being discussed at the end of the thesis. In this part the thesis uses Foucault's governmentality phrase to discuss how the existence of power in the sustainability discourse produces the possibility of conduct of conduct.

“God has lent us the earth for our life; it is a great entail. It belongs as much to those who are to come after us, and whose names are already written in the book of creation, as to us; and we have no right, by anything that we do or neglect, to involve them in unnecessary penalties, or deprive them of benefits which it was in our power to bequeath”

(John Ruskin, *The Seven Lamps of Architecture*, 1849: 176)

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1	6
INDLEDNING	6
PROBLEMFELT	7
MOTIVATION	9
PROBLEMFORMULERING	10
<i>Forståelse af problemformulering.....</i>	<i>10</i>
LÆSEVEJLEDNING	11
KAPITEL 2	13
INTRODUKTION TIL FN	13
<i>FN og klimadagsordenen.....</i>	<i>15</i>
<i>IPCC.....</i>	<i>16</i>
<i>Conference of the Parties.....</i>	<i>16</i>
KAPITEL 3	18
ANALYSESTRATEGI OG TEORI	18
<i>Epistemologisk orienteret analysestrategi.....</i>	<i>18</i>
<i>Michel Foucault.....</i>	<i>20</i>
<i>Teoriovervejelser.....</i>	<i>31</i>
<i>Opsummering på analysestrategi.....</i>	<i>33</i>
KAPITEL 4	35
KONSTRUKTION AF ARKIV	35
<i>Genealogi, arkæologi og empiri.....</i>	<i>35</i>
<i>Arkivdannelse</i>	<i>36</i>
KAPITEL 5	39
ANALYSE	39
<i>Introduktion til analysen.....</i>	<i>39</i>
<i>Første periode: 1972-1986: Diskurs om hjælp til udvikling</i>	<i>41</i>
<i>Diskursens brud i Brundtland-rapporten: 1987.....</i>	<i>51</i>
<i>Anden periode: 1988-2017 - Diskurs om drivhusgasser</i>	<i>58</i>
<i>Tredje periode: 2018 - 2022? - Diskurs om livsstil og individet.....</i>	<i>69</i>

<i>Opsamling på analysen.....</i>	<i>76</i>
<i>Analytiske overvejelser.....</i>	<i>80</i>
KAPITEL 6	84
DISKUSSION	84
<i>Diskursens forandringer.....</i>	<i>84</i>
<i>Diskursens konsekvenser for FN.....</i>	<i>85</i>
<i>Diskussion af styring.....</i>	<i>87</i>
PERSPEKTIVERING.....	93
KAPITEL 7	95
KONKLUSION	95
LITTERATURLISTE.....	97

Kapitel 1

Indledning

I 2022 runder FN's klimainsats et skarpt hjørne. Siden 1972 har FN arbejdet med og fremført idéen om, at det er en global nødvendighed at sætte fokus på klima, miljø og bæredygtighed, og i 2022 fylder the *United Nations Environment Programme* 50 år. (UN, 2022f). I løbet af de 50 år er der sket meget med den globale indsats for klimaet og miljøet. Som FN selv skriver om jubilæet:

For 50 years the United Nations Environment Programme has coordinated a worldwide effort to confront the planet's biggest environmental challenges. UNEP's convening power and rigorous scientific research has provided a platform for countries to engage, act boldly and advance the global environmental agenda (UN, 2022f).

Fra den første internationale konference med klimaet og miljøet som omdrejningspunkt i Stockholm i 1972 til i dag har klimainsatsen udviklet sig til at være både konkret, videnskabelig og verdensomspændende. Inden konferencen i 1972 var der ikke en global fælles forståelse for klimaudfordringerne og for bæredygtig udvikling. Denne forståelse har først udviklet sig og konkretiseret sig i årene efter 1972 som følge af et større fokus på at skabe mere viden om den globale klimaudfordring. Det er vidensindsamlingen og en global stræben efter at forstå klimaudfordringerne, der har skabt den fælles forståelse, vi ser i dag, og som danner grundlag for den bæredygtige udvikling. Nøgleordet har i hele perioden været bæredygtighed.

Skal klimainsatsen være en succes, skal klimainsatsen være global. Klimaudfordringen er med andre ord den ultimative test af det globale samarbejde. FN har i de seneste 50 år derfor været det logiske internationale organ til at facilitere dette samarbejde. FN har i dag 193 medlemsstater (UN, 2022h). Og med store regionale og nationale forskelle blandt landene, når det kommer til landenes socioøkonomiske status, kræver det ikke stor diplomatisk eller politisk forståelse at forestille sig, at det ikke er en let opgave at sikre enighed og fælles front mod klimaforandringer mellem lande som senest optagede FN-medlem, Sydsudan, og eksempelvis Danmark. I teksten omkring 50 året for klimainsatsen skriver FN dette, som præcist opsummerer udfordringen i at koordinere en global indsats: "No country or continent can solve

these global crises alone. But each nation has a crucial role to play in protecting our people and planet” (UN, 2022i).

Noget kunne dog tyde på, at de 50 års arbejde i FN med bæredygtighed og ønsket om en global indsats for klimaet har båret frugt. I 1972 var resultatet af Stockholm-konferencen et fælles budskab om, at miljøet og klimaet lider under menneskenes aktiviteter, og at der er behov for stor udvikling af særligt udviklingslandene for at komme problemet til livs (UN, 1972: 3). Spoler vi tiden knap 45 år frem til 2015, blev FN's 17 Verdensmål præsenteret, og senere samme år indgik de 196 medlemmer af FN's klimakonvention Paris-aftalen, hvor landene forpligtede sig til at fremlægge deres respektive reduktion i udledningen af drivhusgasser (Klima-, energi- og forsyningsministeriet, 2015). Også herhjemme fik Danmark i 2020 sin første klimalov, der forpligter Danmark til at reducere udledningen af drivhusgasser i 2030 med 70 pct. i forhold til niveauet i 1990, og at Danmark skal være et klimaneutralt samfund senest i 2050. Klimaloven har gjort reduktionsmålene juridisk bindende (Energistyrelsen, 2020). Der er altså sket monumentale skridt inden for landenes og hele klodens indsats for at passe på og beskytte jorden og dens klima. Nogle af de politiske aftaler og kommunikation omkring klima og bæredygtighed, som vi ser i dag, kunne man end ikke have forestillet sig for 50 år siden.

Indsatsen for verdens klima har med andre ord bevæget sig fra at være et globalt behov til national lov på under 50 år, hvilket i sig selv er bemærkelsesværdigt. I dette speciale er vi nysgerrige på, hvordan FN's kommunikation på 50 år har muliggjort en udvikling fra løse idéer om et behov for bæredygtig udvikling til at skabe konkrete love, der binder nationalstater? Og hvad har konsekvenserne været af denne udvikling i kommunikationen?

Problemfelt

Vi ønsker i dette speciale at undersøge den selvfølgelighed, som FN's klimainsats i dag har opnået. Vi ser i dag tendenser til, at der er en bred accepteret konklusion om, at vi alle skal nedbringe vores CO₂-udledning. På tværs af det politiske spektrum bliver der opfordret til klimabevidsthed hos den enkelte, og der er bred politisk enighed om, at alle skal bidrage for at hjælpe klimaet og miljøet og mindske det menneskelige aftryk på planeten gennem bæredygtige løsninger.

Vi vil i denne opgave forsøge at skabe et historisk blik, der kan beskrive, hvordan vi er nået hertil, og hvordan 50 år med klimaindsats og bæredygtighed har ført til internationale aftaler, Verdensmål og nationale klimalove, som forpligter lande på forskellige måder, og som giver et personligt incitament til at handle bæredygtigt. Bæredygtighed er i dag en selvfølge, men tilblivelsen af denne tilstand og bæredygtigheds nuværende funktion er langt fra en selvfølge. Faktisk kunne det have været væsentligt anderledes. Det er denne proces, vi ønsker at undersøge, hvilket vi gør ved at følge tilblivelsen af bæredygtighedsbegrebet, sådan som vi kender det i dag.

At bæredygtighedsbegrebet er relevant at undersøge bliver slået fast af William Mark Adams, der i sin udgivelse 'Green Development – Environment and Sustainability in a Developing World' også interesserer sig for bæredygtighedsbegrebet. Han skriver blandt andet følgende:

The range of contexts in which the phrase 'sustainable development' is now employed is very wide. In research, it seems to offer the potential to unlock the doors separating academic disciplines, and to break down the barriers between academic knowledge and policy action. It does this because it seems to draw together ideas in ecology, ethics, economics, development studies, sociology and many other disciplines. Yet it looks forward to action and practical projects of social and environmental improvement. The term is beguilingly simple..., yet at the same time capable of carrying a wide range of meanings. It can be used by political actors with divergent interests, a convenient rhetorical flag under which favoured projects can be launched. It has become a powerful term in the lexicon of development studies, but also a theoretical maze of remarkable complexity (Adams, 2009: 5).

Adams skrev dette i 2009, og siden har klimaindsatsen, bæredygtighedsdiskursen og behovet for bæredygtige initiativer udviklet sig. Men som Adams også fastslår i denne korte passage, er bæredygtig udvikling genstand for stor udbredelse og har tråde til mange dele af samfundet og klimabevægelsen, hvilket gør begrebet både flertydigt, som Adams beskriver, men også analytisk interessant og udfordrende at behandle.

Vi ønsker at belyse FN's forståelse af bæredygtighedsbegrebet for at forstå, hvordan bæredygtighed er gået fra at være et diffust begreb om beskyttelse af jordens natur og klima til at blive et begreb, der opererer med en bestemt idé om landenes, virksomhedernes og individernes ansvar omkring nedbringelse af klimaaftryk. For at forstå bæredygtighedsbegrebets tilblivelse og nuværende status er det derfor på sin plads at forstå begrebets oprindelige betydning og følge dets udvikling. Vi ønsker at klargøre, hvordan bæredygtighed (gen)dannes i FN-regi, da FN som overstatslig organisation i høj grad er rammesættende for både nationalstater og internationale virksomheder. At forstå og beskrive FN's iagttagelser af bæredygtighed er derfor at forstå det gældende bæredygtighedsbegreb på verdensplan. Særligt interesserede er vi i at kortlægge, hvordan bæredygtighedsbegrebet konstituerer styring og ledelse af andres selvledelse for at blive klogere på, hvordan bæredygtighed er blevet et begreb, som personer i alle lag af samfundet er underlagt.

Motivation

Dette speciale udspringer af en interesse for en af de helt store bevægelser i begge specialeskrivers levetid: bæredygtighed og klimaforandringer. I udviklingen af dette specialeemne har vi begge diskuteret, hvordan bæredygtighed og klima i dag har opnået nærmest religiøs status, mens en styring efter bæredygtighedsideal er nærmer sig regimelignende leveregler. Dette har medført, at organisationer og mennesker på alle niveauer af det danske samfund selvfølgelig skal forholde sig til bæredygtighedsspørgsmålet, ja det forventes nærmest af dem. I dette speciale forsøger vi at vise, hvordan nogle ideer og forestillinger om jordens ressourcer og klimaets tilstand i løbet af 50 år bliver forvandlet til en række praksisser, som alle lande, organisationer og individer orienterer sig efter. Ligeledes er der flere eksempler på decideret klimafrygt, hvor unge mennesker har udviklet frygt og angst som følge af diskursen om klimaproblemer og bæredygtighed (The Guardian, 2021). Denne udvikling er både bemærkelsesværdig og langt fra givet. Specialet er udsprunget af en interesse for netop denne udvikling – for hvordan er det endt sådan? Udviklingen er svær at afdække fyldestgørende grundet den massive mængde materiale, som bæredygtighed og klimaindsatsen beror på. Vi har derfor valgt at gå i dybden med FN's bæredygtighedsbegreb, da bæredygtighed er blevet svaret på klimaproblemerne. Dette uddyber vi længere nede i specialet.

På baggrund af denne undren og dette problemfelt lyder vores problemformulering således:

Problemformulering

Hvordan har FN's bæredygtighedsbegreb udviklet sig over tid, og hvordan har bæredygtighedsbegrebet tildelt ansvar for handling?

For at besvare dette spørgsmål må vi svare på følgende underspørgsmål:

1. Hvilke diskurser har der været om bæredygtighed i FN's kommunikation?
2. Hvordan har diskurserne tildelt ansvar gennem tiden?
3. Hvilke styringsmuligheder giver denne udvikling?

Forståelse af problemformulering

Genstanden for vores analyse er FN's iagttagelser af bæredygtighed. FN er altså dette speciales primære iagttagere, mens vores opgave bliver at iagttage FN's iagttagelser. Specialet er bygget op omkring tre underspørgsmål, som vi vil besvare gennem vores analyse og diskussion med henblik på at kunne besvare det overordnede spørgsmål.

Det overordnede spørgsmål har et historisk og et nutidigt element, hvilket kræver, at vi danner et arkiv bestående af FN's kommunikation om bæredygtighed. Vi vil bruge den historiske analyse og dennes resultater til en nutidig diskussion med fokus på styringselementerne i diskursen. Med besvarelsen af vores problemformulering vil vi have en forståelse af, hvordan FN's bæredygtighedsdiskurs har udviklet sig, hvordan denne diskurs påvirker og ansvarliggør sin omverden, og hvordan denne udvikling sætter sit præg på vores verden i dag. Der følger her en læsevejledning til opgavens opbygning efterfulgt af en gennemgang af vores metode og analysestrategi. God læselyst!

Læsevejledning

I dette afsnit vil vi præsentere en vejledning til læsning af opgaven. Læsevejledningen er inddelt i kapitler, som stemmer overens med opgavens. For hvert kapitel præsenterer vi kapitlets indhold og dets sammenhæng til resten af specialet. Vores forhåbning med denne vejledning er at gøre læsningen af dette speciale mere overskuelig og sikre en tydeligere sammenhæng mellem specialets kapitler.

Kapitel 1: I dette første kapitel præsenterer vi opgavens problemstilling. Dette gør vi med en indledning, der fungerer som en indflyvning til specialets problemfelt. Disse to afsnit giver læseren en introduktion til specialets overordnede interesseområde. Dette følges op med vores egen personlige motivation for specialet, inden kapitlet slutter med vores opstillede problemformulering og arbejds spørgsmål.

Kapitel 2: I dette kapitel præsenterer vi organisationen FN og de FN-organer, som er mest relevante for vores speciale. Formålet med dette kapitel er at give læseren en fornemmelse af, hvilke dele af FN's organisation, der er vores iagttagelsespunkt samt at tilbyde en overfladisk forståelse af FN's organisation.

Kapitel 3: I dette kapitel præsenterer vi specialets analysestrategi. Her beskriver vi opgavens teoretiske ståsted samt de teoretiske nøglebegreber, vidensarkæologi og genealogi fra Michel Foucault, der tilsammen udgør vores analysestrategi. I kapitlet forklarer vi også, hvordan vi med teorien iagttager FN's kommunikation om bæredygtighed.

Kapitel 4: Her præsenterer vi metoden for empiriindsamlingen og skabelsen af vores arkiv. Vi forklarer, hvordan vi har skabt arkivet, hvilke kilder vi har fokuseret på i vores empirisøgning, og hvilke spørgsmål vi har stillet til vores empiri i søgningen. Derudover beskriver vi, hvordan vi har tilgået vores empiri i form af flere forskellige læserunder.

Kapitel 5: I dette kapitel vil vi analysere FN's bæredygtighedsdiskurs. Kapitlet består af en kort introduktion til analysen, hvorefter analysen udfoldes i tre analyseperioder. Efter de tre analyseperioder laver vi en delkonklusion på analysens resultater, mens vi giver et bud på analysens og genealogiens udbytte ud fra et teoretisk og samfundsmæssigt blik.

Kapitel 6: I kapitel seks har vi en diskussion og perspektivering af analysens resultater med fokus på konsekvenserne af de analytiske fund. Dette indebærer blandt andet en diskussion af de styringsmuligheder, som FN's bæredygtighedsdiskurs har skabt. Vi diskuterer også, hvad analysens resultater siger om det gældende bæredygtighedsbegreb.

Kapitel 7: I dette kapitel præsenterer vi opgavens konklusion, hvor vi har samlet analysen og diskussionens resultater.

Kapitel 2

Introduktion til FN

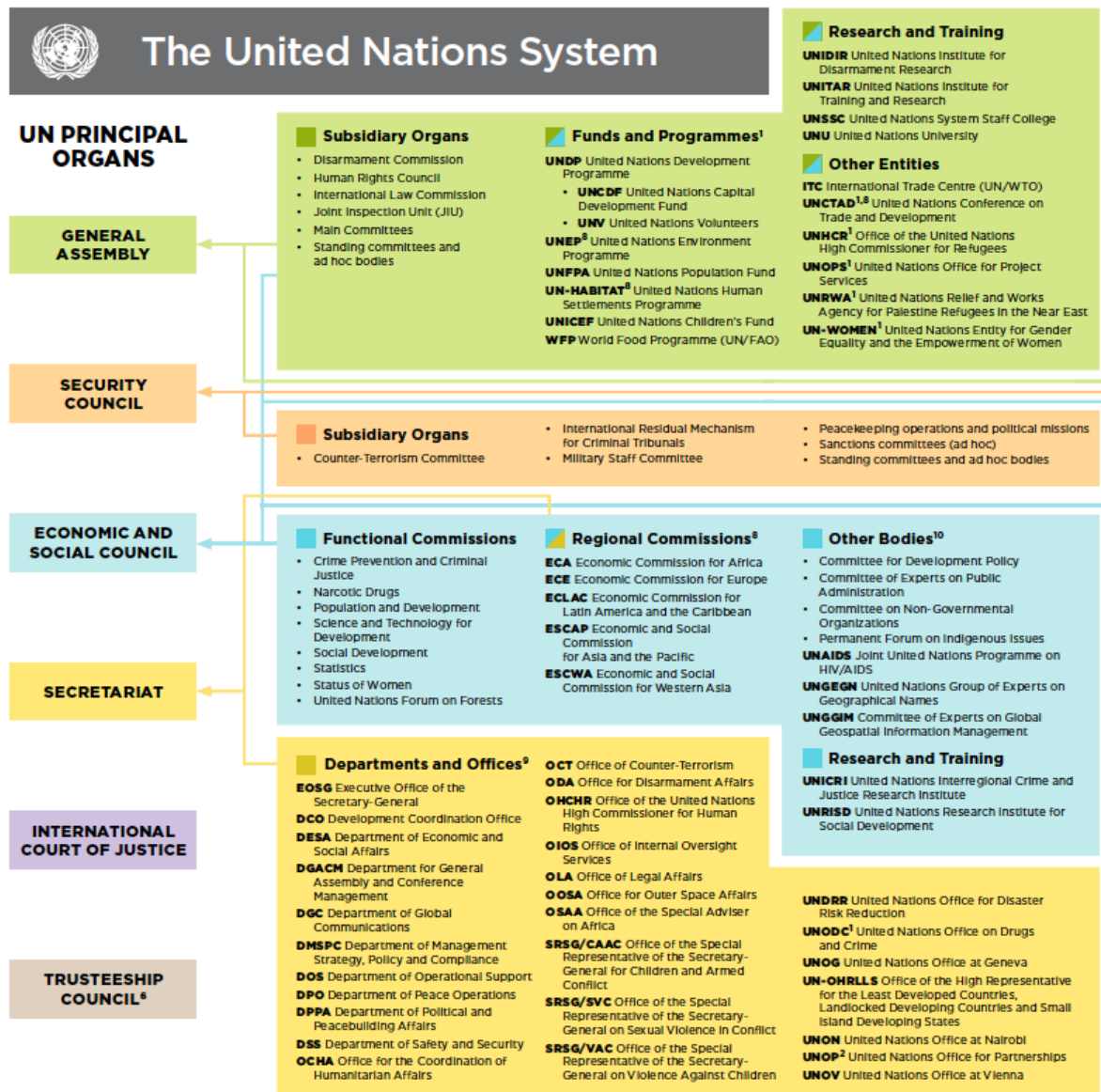
I dette afsnit præsenterer vi vores iagttagelsespunkt, som i dette speciale er FN. Følgende afsnit har til formål at skabe et overblik over FN og FN's arbejde samt at sikre et skarpt blik på vores analysegenstand og empiri. Dette gør vi for at forklare, hvordan vi iagttager FN som organisation.

FN er forkortelsen for organisationen Forenede Nationer, som blev oprettet i 1945 i kølvandet på Anden Verdenskrig (UN, 2020). Vi vil i opgaven anvende forkortelsen FN, når vi refererer til Forenede Nationer, mens vi i vores litteraturliste primært vil anvende forkortelsen UN, da mange kilder er engelske. I første omgang bestod FN af 51 lande, som alle var enige om at arbejde for international fred og sikkerhed, forbedring af levestandarder og menneskerettigheder. I dag består FN af 193 medlemsstater. FN formulerer selv disse fire punkter, som værende organisationens primære opgaver:

- Bevar fred på verdensplan
- Udvikle fredelige relationer mellem nationer
- Hjælpe nationers samarbejde ved at forbedre forholdene for verdens fattige, bekæmpe sult, sygdom, analfabetisme og ved at opfordre til respekt for nationers rettigheder og frihed
- Være et harmoniserende centrum for nationernes handlinger så målene opfyldes

(UN, 2020)

FN er organiseret i seks organer, der på forskellig vis tilbyder et forum for dialog og et forum, hvor alle medlemmer kan udtrykke sine holdninger. Dette kan eksempelvis ske i FN's generalforsamling, hvor alle medlemmer er repræsenteret, i Sikkerhedsrådet, hvor 15 nationer er repræsenteret, eller i FN's økonomiske og sociale råd. De tre øvrige organer er Sekretariatet, Den internationale domstol og FN's forvaltningsråd. Alle seks organer blev oprettet ved FN's grundlæggelse og har altså ikke ændret sig siden. FN's organisationsdiagram ser således ud:

(UN, 2022j).

FN's klimaindsats, i form af United Nations Environmental Programme, er organiseret under FN's generalforsamling. Organisationsdiagrammet viser, at FN er en stor og kompleks organisation, der arbejder med mange fagområder, hvor et af dem er beskyttelse af klima og natur, som er placeret under generalforsamlingen i det grønne område af organisationsdiagrammet. Det er dette område, som vi primært vil beskæftige os med. Det kræver en systematisk afgræsning af FN's organisation for at kunne udarbejde en systematisk og målrettet læsning og indsamling af empiri og efterfølgende analyse.

FN og klimadagsordenen

FN's indsats for verdens klima og miljø blev for alvor søsat i 1972, da FN afholdt sin første konference med verdens klima og miljø som omdrejningspunkt. Konferencen, der foregik i Stockholm, varede fra den 5. juni - 16. juni, og den 5. juni er efterfølgende blevet markeret som international miljøbeskyttelsesdag (Den Store Danske, 2012) (UN, 2022k). Konferencen i Stockholm var startskuddet til at skabe et stort internationalt fokus på verdens klima- og miljøudfordringer, og efter 1972 blev disse udfordringer for første gang internationalt anerkendt som et alvorligt, globalt problem, der krævede handling. Særligt formåede Stockholm-konferencen at italesætte forbindelsen mellem økonomisk vækst, forurening af luft, vand og havene og det fælles velbefindende for verdens befolkning. Ligeledes var det i begyndelsen af FN's klimadagsorden vigtigt at sikre den globale dialog om indsatsen, hvilket krævede fokus på samarbejdet mellem udviklede lande og udviklingslande (UN, 2013k).

I Stockholm-konferencen deltog 113 lande, der i fællesskab vedtog FN's miljøerklæring, Declaration on the Human Environment. Erklæringen var den første af sin slags, som understreger menneskelige aktiviteters effekt på natur og miljø, og derfor var erklæringen også en forpligtelse for verdens befolkning til at tage vare på klimaet og miljøet. Konferencen resulterede også i, at FN's Miljøprogram, UNEP, blev oprettet. UNEP er en forkortelse for United Nations Environmental Programme (Den Store Danske, 2012). UNEP har i dag hovedsæde i Nairobi, Kenya, og har siden 2019 haft den danske økonom Inger Andersen som administrerende direktør. UNEP's formål er at opfordre og motivere medlemslandene til at passe på klodens klima og miljø. Dette gør de ved at have et tæt samarbejde med de 193 medlemslande, civilbefolkningen og virksomheder. UNEP er det højeste beslutningsorgan inden for klimaområdet i FN-regi. UNEP har derfor været primus motor på at udvikle FN's klimainsats, hvilket blandt andet har medført oprettelsen af flere forskellige underafdelinger af UNEP og udvikling af forskellige aftaler samt mødefora for medlemslandene (UN, 2022). Om sin mission skriver UNEP følgende: "UNEP's mission is to provide leadership and encourage partnership in caring for the environment by inspiring, informing, and enabling nations and peoples to improve their quality of life without compromising that of future generations" (UN, 2022).

Arbejdet i UNEP er inddelt i syv kategorier: Klimaforandringer, katastrofer og konflikter, kontrol af økosystemer, styring af miljø, kemi og affald, ressourceeffektivitet, klima og miljøet

kontrol. Alt UNEP's arbejde sker i samarbejde med en lang række partnere og medlemslandene. Et samarbejde som de beskriver således: "...supports Member States to ensure that environmental sustainability is reflected in development and investment planning and provides countries with the necessary tools and technologies to protect and restore the environment" (UN, 2022).

IPCC

I 1988 oprettede UNEP og World Meteorological Organization organisationen "The Intergovernmental Panel on Climate Change", IPCC. IPCC er FN's enhed, som undersøger videnskaben relateret til klimaforandring (IPCC, 2022). IPCC's opgave er derfor at bistå FN med vurderinger af den videnskab, som konstant undersøger klimaforandringerne. IPCC udkommer løbende med rapporter, der giver bud på, hvordan fremtiden ser ud, og hvilke trusler klimaforandringerne skaber (IPCC, 2022). Denne rolle gør IPCC og IPCC's afrapporteringer særdeles afgørende i forbindelse med klimaforhandlinger og klimatopmøder, da rapporterne i vid udstrækning er med til at udstyre politikerne med den nødvendige faktuelle viden, når klimapolitikken forhandles. Der er 195 medlemslande af IPCC, og mange tusinde eksperter verden over bidrager til IPCC's arbejde for at sikre både diversitet og perspektivrig indsigt i udarbejdelsen af rapporterne. IPCC bedriver altså ikke selv forskning, men kortlægger andres forskning af klimaforandringerne, hvorfor IPCC også kommer med bud på, hvor der er brug for forskning i fremtiden (IPCC, 2022).

IPCC består af tre arbejdsgrupper, der hver især er tilknyttet et videnskabeligt område af klimaforandringerne, ligesom der er også en særlig Task Force med fokus på CO₂-udledning. IPCC-rapporterne udgives løbende og har skiftende fokus, dog alt sammen med klimaforandringerne for øje. Men generelt har rapporterne fokus på den videnskabelige, tekniske og socioøkonomiske viden om klimaforandringerne, samt på klimaforandringernes påvirkning, fremtidige konsekvenser og muligheder for at begrænse fremtidige konsekvenser (IPCC, 2022). IPCC's rapporter danner derfor også grundlag for grundig iagttagelse.

Conference of the Parties

Siden 1972 har FN med UNEP i spidsen været tovholder på en lang række konferencer med klima og miljø som omdrejningspunkt. I 1992 afholdt FN en miljø- og udviklingskonference i Rio de Janeiro. Her vedtog 197 lande FN's konvention om klimaforandringer, kaldet UNFCCC

(UN, 2021). Denne konvention havde fra begyndelsen et formål om at begrænse medlemslandenes udledning af CO₂. Som følge af denne konvention har medlemslandene siden vedtaget deciderede målsætninger for begrænsninger af udledningen, senest med Paris-aftalen fra 2015 (UN, 2021). Disse aftaler er kommet i stand på de årlige COP-møder, som står for Conference of the Parties. I 2009 afholdt København eksempelvis COP15, mens den seneste, COP26 i Glasgow, blev afholdt i efteråret 2021, og COP27 afholdes i Sharm El-Sheikh. UNFCCC-arbejdets primære opgave er at sikre, at disse aftaler bliver opfyldt af alle medlemmerne, og at klimaet ikke udvikler sig uønsket. Dette beskriver UNFCCC selv sådan:

“The ultimate objective of all three agreements under the UNFCCC is to stabilize greenhouse gas concentrations in the atmosphere at a level that will prevent dangerous human interference with the climate system, in a time frame which allows ecosystems to adapt naturally and enables sustainable development” (UN, 2021).

Vi betragter COP-møderne som en vigtig del af vores arkiv, idet en væsentlig del af FN's kommunikation om klima, miljø og bæredygtighed bliver artikulert på disse møder. Derudover lægges der fra FN's side en stor mængde arbejde i afholdelsen af COP-møderne, hvilket understreger vigtigheden af dem.

Kapitel 3

Analysestrategi og teori

I det følgende afsnit vil vi beskrive vores analysestrategi. Formålet med dette afsnit er at sætte rammen omkring de begreber og teorier, der er styrende for vores analyse, og som vi vil bruge til at **be**svare vores problemformulering. Med vores problemformulering vil vi undersøge, hvordan FN's bæredygtighedsbegreb har ændret sig over tid **og hvordan det har** været i stand til at fordele ansvar. For at svare på dette spørgsmål vil vi primært anvende begreber fra den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucault, da Foucaults begrebsapparat kan give os et blik for, hvordan en diskurs over tid kan tildele ansvar. I analysestrategien vil vi derfor præsentere Foucaults diskursteori. De begreber, vi vælger at fokusere på, er diskurs, subjektivering, diskontinuitet, genealogi og andre begreber i sammenhæng med disse, der er relevante for besvarelsen af vores problemformulering. Vi vil til sidst i afsnittet samle op på begreberne og **beskrive hvordan vi vil** anvende dem i vores analyse.

Epistemologisk orienteret analysestrategi

Vi ønsker at undersøge FN's bæredygtighedsbegreb fra et ikke-normativt udgangspunkt. I udvælgelsen af vores teoretiske ståsted og analysestrategi er vi drevet af følgende spørgsmål, som udspringer af Andersen (1999: 15): *Ved hjælp af hvilke analysestrategier kan vi opnå en erkendelse, der er kritisk anderledes end den allerede givne forestilling om bæredygtighed?* Ved at udarbejde vores analysestrategi på baggrund af dette spørgsmål bliver vores problemformulering ikke ontologisk orienteret, men derimod stillet med epistemologiske intentioner. Vi er interesserede i at forstå bæredygtighedens fremkomst, dens kontingente historiske elementer og dens selvfølgeligheder ved at undersøge, *hvordan* bæredygtighed opstår, frem for hvad bæredygtighed er, eller hvilke egenskaber den har.

Som Andersen skriver, vil den epistemologisk orienterede videnskabsteori spørge til genstandens tilblivelse fremfor dens karakter og egenskaber. Dette gør den ved at undersøge, hvilke former og under hvilke betingelser en bestemt meningsfuldhed (en diskurs, en semantik

eller kommunikationssystem) er blevet til. Med epistemologien ønsker vi at deontologisere bæredygtighed. At deontologisere bæredygtigheden vil sige, at vi vil arbejde med en tom ontologi. Epistemologien handler om at observere og iagttage individer og organisationer og dette kan kun gøres med et anden ordens blik (Andersen, 1999: 14).

Iagttagelse af anden orden

Argumentet for brugen af anden ordens blik i specialet kommer af, at vi opfatter hvert udsagn i deres positivitet. Ved udarbejdelsen af en epistemologisk analysestrategi danner man en strategi for, hvordan man vil iagttage andres iagttagelser. Udformningen af en sådan analysestrategi vil indebære valg og fravalg, som vil have konsekvenser for ens evne til at iagttage sin analysegenstand. I vores tilfælde betyder det, at FN's diskurs om bæredygtighed skal iagttages "i sin positive pludselighed, i denne punktlighed, hvori det indtræder, og denne tidslige adspredthed, som gør det muligt at gentage det, erkende, glemme, forvandle, udviske det indtil de mindste spor..." (Andersen, 1999: 43). Det betyder, at vi er interesserede i bæredygtighedens øjeblikkelig knaphed, og dermed er der tale om en iagttagelse af FN's iagttagelse af bæredygtighed.

Vi vil i vores analyse indikere og konditionere vores blik for andres iagttagelser, som er styrende for vores iagttagelse og analytiske blik. Ved at præcisere og konstruere vores blik for vores genstand sikrer vi, at det er FN's iagttagelser om bæredygtighed, vi iagttager. En del af at skabe vores anden ordens blik og den empiriske følsomhed i vores analyse sker også gennem konditionering af begreber. Til konditionering af teoriens begreber henter vi inspiration fra Niels Åkerstrøm Andersen, der er professor i politisk ledelse ved Institut for Ledelse, Politik og Filosofi på CBS. Han beskriver konditionering på følgende måde: "Jo klarere og entydige konditioneringen er, desto større er analysestrategiens følsomhed over for empirien" (Andersen 1999: 142). Når vi iagttager, iagttager vi gennem en såkaldt ledeforskel, hvilket er det blik, vi anvender i vores iagttagelser af vores iagttagelsespunkt. Ledeforskellen sikrer, at din genstand bliver mulig at observere, da den adskiller genstanden fra resten af verden, og dermed konstruerer iagttagerens anden ordens blik og dennes genstand, den iagttagede iagttagelse (Andersen 1999, 183).

Det er som anden ordens iagttager derfor vigtigt at være præcis om sit iagttagelsespunkt, da dette har betydning for, hvordan vores analysegenstand bliver konstrueret, og dermed også for

hvad analysen slutteligt vil give af resultater. Vi er i denne opgave udelukkende optaget af FN's iagttagelser om bæredygtighed og altså ikke iagttagelser om økonomi, krig eller fred, medmindre disse omhandler bæredygtighed. Kun på denne måde sikrer vi, at vi iagttager FN's kommunikation og dermed diskurs om bæredygtighed. Ligesom vi i vores analyse også vil anvende ledeforskellen diskontinuitet/kontinuitet for at kunne beskrive den historiske udvikling i diskursen med blik for forandring eller fortsættelse af diskursen.

Michel Foucault

Det teoretiske bagtæppe for vores speciale er som nævnt den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucault (f. 1926). Foucault var professor ved College de France fra 1969. Han var oprindeligt uddannet psykolog og studerede senere hen filosofi. Foucault udviklede en ny tilgang inden for idéhistorie, hvor historien er præget af tilfældigheder frem for årsagssammenhænge (Villadsen, 2013: 40-41). Derfor blev Foucault særligt interesseret i at undersøge, hvordan forskellige epoker tænker, og hvordan begreber og elementer i vores samfund har udviklet sig over tid. Foucault har blandt andet lavet studier af psykiatriens, straffens og seksualitetens historie. Han døde i 1984 (Heede, 1992: 17), og selvom Foucault ikke var tilhænger af at danne en skole eller akademisk disciplin, så har han gjort netop dette, og siden hen har mange forsøgt at efterligne hans måde at skrive analyser på (Bjerg & Villadsen, 2006: 87). Men grundet Foucaults insisteren på ikke at danne skole er det en svær opgave at hente analysestrategisk inspiration direkte fra Foucaults analyser. Der er dog nogle sammenhænge og mønstre i hans analyser af hans samtid, og det er på baggrund af disse mønstre, at vi lader os inspirere af Foucaults begreber og analyser.

I vores speciale anvender vi centrale analytiske greb fra Foucault. Blandt andet begreber fra hans vidensarkæologi og genealogi. Men helt centralt for disse står Foucaults forståelse af diskurs, subjektivering, viden og udsagn, da det er disse forståelser, som vi vil anvende for at beskrive udviklingen af FN's bæredygtighedsbegreb. I det næste vil vi give en redegørelse af diskursanalyse, og hvordan dette analytiske greb vil bidrage til besvarelse af vores problemformulering.

Foucault og diskurs

Vi vil først starte med at ridse diskursanalysen op fra Foucaults perspektiv. Vi ønsker at skabe klarhed omkring de begreber, der er centrale i vores analyse. For at analysere et givent

fænomen er det vigtigt at afgrænse og præcisere sine analytiske begreber. I det følgende fremlægger vi de overordnede linjer i Foucaults diskursanalyse.

Foucault er meget utydelig i anvendelse af diskurs, og hvad der kendetegner den. Denne uklarhed skyldes Foucaults varierende definitioner og anvendelse af begrebet. Foucault anvender diskursbegrebet på to måder i sine diskursanalyser. En af dem, som han udvikler i 1960'erne, er hans vidensarkæologi, der opfatter diskursen som selvstændige regelsystemer, der skaber begreber, objekter, strategier og subjekter for feltpraksis. Den anden anvendelse, som Foucault udvikler i 1970'erne, er hans "Nietzsche-inspirerede" genealogiundersøgelser, som har fokus på diskursformationernes fremkomst og historicitet (Howarth, 2005: 76-78). Til besvarelse af vores problemformulering er både vidensarkæologi og genealogi relevante. Idet disse analysestrategier har en række begreber, der kan åbne empirien for en kritisk iagttagelse af, hvordan FN's nutidige diskurs om bæredygtighed er mulig.

Vi vil i det næste redegøre for først vidensarkæologi og derefter genealogien med det formål at begrunde, hvorfor netop disse analytiske greb er valgt, og hvad de kan bidrage med til besvarelsen af vores problemformulering.

Vidensarkæologi

Det arkæologiske perspektiv i Foucaults diskursanalyser handler om at undersøge diskursivitetsfeltet om et givent fænomen, hvilket i vores speciale er diskurser om bæredygtighed. En vidensarkæolog laver diskursanalyse, og arbejder derfor primært med diskurs, udsagn og diskursformation (Andersen, 1999: 40). Disse begreber danner tilsammen grundlag for en diskursanalyse, hvis fokus er at analysere begreber, sprog eller fænomener i deres egen konsistens og fremkomst. Om dette skriver Foucault, at man som vidensarkæolog skal "indlogere sig i diskursen for at lade teksten tale for sig selv og lade forfatteren forsvinde, og hvor teksten repræsenterer sin egen anonyme struktur" (Villadsen, 2013: 339). Teksten i en vidensarkæologisk diskursanalyse repræsenterer altså ikke andet end sig selv.

En vidensarkæolog iagttager desuden diskurser som regelsystemer, der har en konstituerende kraft, der skaber begreber, objekter, strategier og subjekter, som Foucault betegner som diskursens eksistensbetingelser. I vores diskursanalyse vil vi have særligt fokus på, hvordan diskursen skaber subjekter og placerer ansvaret for den problematik, diskursen italesætter. For

at forstå subjektiveringsprocessen i Foucaults perspektiv er der tre begreber, der er vigtige at have klarhed over. Disse begreber er magt og viden og objektivering. Begrebernes indbyrdes relation har en væsentlig rolle i konstitueringsprocessen af et subjekt (Heede, 1992: 21) For at uddybe den vidensarkæologiske diskursanalyse og for at beskrive hvordan vi bruger den til at få øje på bæredygtighedsdiskursens ansvarsfordeling, vil vi i det næste gennemgå begreberne subjektivering, objektivering, magt og viden, diskurs, udsagn og eksistensbetingelser i den nævnte rækkefølge.

Subjektivering

Ved brug af Foucaults begrebsapparat bliver spørgsmålet om ansvarsfordeling til et spørgsmål om subjektivering. I det følgende præsenterer vi vores forståelse af subjektivering, hvilket også inkluderer en uddybning af Foucaults begreber objektivering, magt og viden.

Magt og viden er uløseligt forbundet i en foucauldiansk analyse af en diskurs' subjektivering, da relationen mellem magt og viden danner subjekter. Det er derfor nødvendigt at have en klar opfattelse af, hvad sammenhængen mellem magt og viden er for at forstå subjektivering i en foucauldiansk analyse. Foucaults analyser af galskab, seksualitet og fængsel er alle eksempler på, hvordan det moderne samfund gennem magt-viden relationen underkaster individer i subjektiveringsprocesser. Disse analyser viser subjektiveringsprocesser, hvor moderne institutioner danner, omdanner eller former bestemte individer gennem objektivering og subjektivering af individer (Heede, 1992: 61-72). Objektiveringsprocessen sker, når individer bliver genstand for viden, hvilket eksempelvis sker, når en diskurs problematiserer et givent fænomen og gør dette fænomen til det styrende for den vidensindsamling, som diskursen skaber.

At undersøge subjektivering har været det gennemgående træk i Foucaults forfatterskab. Om dette skriver han således: "My objective, instead, has been to create a history of the different modes by which, in our culture, human beings are made subjects. My work has dealt with three modes of objectification which transform human beings into subjects" (Foucault, 1989: 777).

I citatet beskriver Foucault, hvordan objektiveringsprocesser skaber subjekter, hvilket har den konsekvens, at i det øjeblik et individ bliver et objekt for viden (objektivering), bliver individet til et subjekt. I vores analyse er vi interesserede i, hvordan FN i bæredygtighedsdiskursen

objektiverer natur og klima og skaber viden om dette på en særlig måde, der uundgåeligt vil skabe særlige subjekter med bestemt ansvar og forskellige roller. Når en diskurs objektiverer og subjektiverer, er der en særlig form for magt på spil. Om dette skriver Foucault: "En sådan form for magt må forsøge at kvalificere, måle, vurdere, hierarkisere, (...) den fremkalder inddelinger, hvis midtpunkt er normen" (Foucault 1994: 149). Fra dette citat forstår vi, at diskursens magt ligger i diskursens vidensindsamling, der sker gennem dens evne til at *kvalificere, måle, vurdere og hierarkisere*, hvilket skaber objektiveringsprocessen og dermed former særlige subjekter. Magt, viden og subjektivering er derfor tæt forbundet.

Desuden skal Foucaults magttænkning først og fremmest ses som et opgør mod den konventionelle forestilling om, hvad magt er. Foucault mener ikke, at magt udspringer af en ideologi (klassekamp), eller at magten påtvinges ovenfra (staten). Foucault mener, at magt er produktiv, fordi den producerer subjekter. Magt er noget som udøves. Ifølge Foucaults opfattelse gælder følgende: Magten "... virker direkte, immanent, i de sociale relationer, den giver retning til erkendelse, ønsker og sproglige praksisser..." (Villadsen, 2013: 341). Set fra dette perspektiv er magten allestedsnærværende og i alle menneskelige relationer. Det er gennem magt-viden relationen, at der skabes konkrete subjektiveringsteknikker (skabelse af subjekter). Selvom vi ikke laver en magtanalyse, vælger vi at gøre rede for magtbegrebet, fordi forståelse for magten er væsentlig for forståelsen af diskursens subjektivering.

I det næste gennemgår vi Foucaults forståelse af diskurs og udsagn. Dette gør vi for at kunne præcisere, hvordan vi iagttager og fremanalyserer subjektiveringer i vores empiri.

Diskurs og udsagn

Da vi vil arbejde vidensarkæologisk med fokus på en diskurs subjektivering, vil vi lave en diskursanalyse af FN's bæredygtighedsbegreb. Det er derfor nødvendigt at redegøre for, hvordan vi forstår begreberne diskurs og udsagn. Denne beskrivelse af diskurs og udsagn vil også uddybe hvordan vi i den enkelte diskurs får blik for diskursens subjektivering.

I rammen af dette speciale mener vi, at en diskurs består af "... et begrænset antal udsagn for hvilke man kan definere en mængde eksistensbetingelser", hvor en mængde eksistensbetingelser er diskursens objekt, subjektposition, begrebsrelationer og strategi (Howarth, 2005: 80). Dette uddyber vi i afsnittet om udsagnets eksistensbetingelser. For en

Foucaultdiansk analytiker består opgaven i at finde sammenhænge i spredningen af udsagnene, herudover gælder at der ifølge Foucault kun findes en samling af spredte begivenheder i form af udsagn. Ud fra denne antagelse betyder det, at verden er blank, og at der ikke findes andet end udsagn, som er spredt vilkårligt. Det er spredningen af udsagn, der er konstituerende for vores forståelse af verden. At starte analysen med denne antagelse betyder, at analysens genstand bliver at beskrive en samling af diskursive kendsgerninger (udsagn). Disse diskursive kendsgerninger danner relationer til hinanden på forskellige måder. Det betyder, at Foucaults diskursanalyse giver os mulighed for at iagttage diskurser som et afgrænset korpus af udsagn, der gennem italesættelse bringer fænomener til eksistens, herunder også bæredygtighed. Et afgrænset korpus af udsagn indeholder udsagnets relation til andre udsagn, der allerede er formuleret. Afgrænsningen af denne relation afhænger af den måde, man indsamler sin empiri, og det er denne afgrænsning, der skaber diskursformation, som er en beskrivelse af regulariteten eller sammenhænge i spredningen af udsagn (Andersen, 1999: 41).

Et udsagn er diskursens "... mindste enhed, som gennem italesættelse bringer fænomener til deres eksistens" (Andersen, 1999: 44). Denne forståelse af udsagn betyder, at vi ikke ser udsagn som en sætning, tegn eller fokuserer på dets udseende, men vi fokuserer på dets "øjeblikkelig frembringelse". Dette betyder, at vi ikke ansporer bæredygtighed som en bestemt sætningskonstruktion eller formulering. Vi forsøger istedet at genskabe bæredygtighedens mindste enheder, udsagn om dens karakter, virkemåde og de forventninger, den skaber for et moderne menneske. Med andre ord ønsker vi at undersøge diskursen om bæredygtighed gennem dens mindste enheder (udsagn) for at finde frem til, hvordan diskursen bringes til eksistens og hvordan den skaber subjekter. For at kunne undersøge, hvordan en diskurs bringes til eksistens, er det vigtigt at kende de konstituerende effekter af en diskurs. De konstituerende effekter af en diskurs består af udsagnets fire grundlæggende elementer, dets eksistensbetingelser, der tilsammen danner selve diskursen. Elementerne er begrebsrelationer, objekt, strategi, begrebsnetværk og subjekt (Andersen, 1999: 44).

Udsagnets eksistensbetingelser

Et udsagn er ikke et udsagn uden et begrebsnetværk. Det betyder, at et udsagn skal etablere en associationsfelt til andre begreber, som den enten implicit eller eksplicit refererer til. Dette kan ske ved, at udsagnet gentager, justerer, modsiger eller kommenterer på dem. Om dette skriver Andersen (1999: 45) følgende: "Der er... ingen udsagn, som ikke på en eller anden måde

reaktualiserer andre udsagn”. Dermed bliver et udsagn til et udsagn, hvis det reaktualiserer (bagudrettet) og potentialiserer (fremtidige) andre udsagn.

Udsagnets objekt bringes til eksistens gennem udsagnets italesættelse, der gør objektet til genstand for viden og former det som et socialt og sprogligt faktum. I praksis betyder det, at vi vil iagttage, hvordan bæredygtighedsdiskursen forsøger at kvalificere, måle og vurdere udsagn.

Et udsagn er kun et udsagn, hvis det er en del af en operation eller strategi, der er med til at opretholde udsagnets identitet. Dette betyder, at udsagnet skal enten dukke op gennem aktualisering eller reaktualisering som en alternativ valgmulighed (Andersen, 1999: 44-46). Her vil vi fokusere på, hvordan diskursen om bæredygtighed sættes i relation til andre begreber, og hvordan denne relationering skaber særlige løsninger og mulighedsbetingelser. Vi vil have fokus på, hvordan en særlig strategi giver muligheder for en bestemt problemløsning.

Et subjekt skabes af diskursive udsagn. Det vil sige, at diskurser skaber subjekter og tildeler dem særlige identiteter, hvorfra subjekter kan sige og mene noget og forventes at handle (Heede, 1992: 61-62). Diskursens evne til at skabe subjekter kalder vi også for subjektivering, der er en proces, hvor et individ, en organisation eller en stat bliver genstand for vidensindsamling eller objektivering, som igen gør subjektiveringen mulig. Subjektet skabes gennem formningen af diskursens øvrige eksistensbetingelser. Dannelsen af begrebsrelationerne kan give et særligt objekt, hvor en vidensindsamling og de diskursive udsagn vil foreslå en strategi, som vil danne særlige subjektpositioner. Det er denne måde, hvorpå vi vil analysere bæredygtighedsdiskursens evne til at ansvarliggøre sine subjekter.

Det er også gennem udsagnets eksistensbetingelser, at vi kan få et blik for, hvordan bæredygtighedsdiskursens mindste elementer har været med til at konstituere betydningen af bæredygtighed gennem tiden. Derudover kan vi gennem udsagnets eksistensbetingelser finde frem til fordelingen af de diskursive kendsgerninger, der danner bæredygtighedens diskurs. Dermed er vi nået frem til, at en diskursanalyse er en analyse af udsagn, ”hvor udsagn er en begivenhed, der i hvert eneste moment italesætter subjektpositioner, diskursobjekter, begrebsrelationer og strategier” (Andersen, 1999: 47).

Vi anvender de fire eksistensbetingelser til at forstå, hvordan diskursen om bæredygtighed subjektiverer forskelligt gennem tiden. Ved at have blik for hvordan objektet problematiseres, eller hvordan begrebsrelationerne ændres, kan vi forstå og iagttage, hvordan subjektivering foregår forskelligt og hvordan ansvar fordeles.

I nedenstående model har vi forsøgt at illustrere, hvordan vi læser vores empiri gennem udsagnets eksistensbetingelser. Modellen viser med andre ord, hvad vi fokuserer på, når vi iagttager eksistensbetingelserne i bæredygtighedens diskursive felt.

Eksistensbetingelser	Eksistensbetingelsen kommer til udtryk når:	Eksistensbetingelsen optræder i FN's diskurs om bæredygtighed når:
Objekt (iagttagelse)	Diskursen gør noget til genstand for viden og problematisering.	Når FN iagttager et problem eller gør noget til genstand for viden i relation til bæredygtighed.
Diskursive strategier i feltet	Diskursen iagttager en horisont af mulige handlinger.	En horisont af mulige handlinger stilles til rådighed i kommunikationen omhandlende bæredygtighed
Begrebsrelationer	Diskursen skaber begrebsrelationer til andre andre begreber og udsagn.	FN's diskurs om bæredygtighed sætter begreber og udsagn i en ny relation og relationerer objekt og strategi på en særlig måde, der ansvarliggør subjektet på en særlig måde.

Subjektivering (hvem skal gøre noget)	Diskursen skaber subjektpositioner ved tildeling af ansvar og positioner for handling og væremåde.	Subjektet sættes i relation til problemet og ansvarliggøres dermed for udfordringen.
--	--	--

Genealogi

Som nævnt ovenfor opdeles Foucaults diskursanalyser i to retninger, hvor den ene er videnskæologi, som vi har redegjort for ovenfor, mens den anden er genealogien. Foucaults begreb om genealogi vil vi i det følgende gennemgå for at redegøre for begrebet og dets anvendelse i dette speciale.

Først afgrænser og præciserer vi brugen af genealogi som et analytisk redskab, der gør det muligt for os at få et blik for diskursens subjektivering med et historisk perspektiv. Foucaults genealogiske historieskrivning anskuer historiens transformationsforløb ved hjælp af begreberne *kontinuitet* og *diskontinuitet*, der i vores speciale er de vigtigste begreber i Foucaults genealogi, fordi disse begreber præcist kan vise, hvordan en diskurs ændrer sig over tid, og heraf også hvordan diskursen subjektiverer forskelligt.

En genealogisk analyse og historieskrivning retter kritisk blik mod det, der opfattes af samtiden som noget nødvendigt, universalt og obligatorisk, og da vores ambition med dette speciale også er at undersøge, hvordan bæredygtighedsbegrebet historisk set har udviklet og skabt subjekter, er genealogien særdeles relevant at inddrage i vores analysestrategi.

Foucaults genealogi er en særlig form for historieskrivning. Der er mange måder at skrive historie på: En historieskrivning kan være *arkivarisk*, idet historien beskriver og sammensætter fortiden for forståelse af vores nutid. Her vil forsøget være at anskue fortidens begivenheder som forløbere for nutidens videnskab, institutioner, organisationers og institutioners praksisser. Historieskrivningen kan også være *monumental*. Her vil historieskrivningen typisk gå ud på at skildre den store fortælling om den menneskelige udvikling mod et bedre samfund. Historien kan også skrives *objektivt*. Her vil historien anskues gennem udvalgte neutrale analytiske begreber for at distancere historikeren fra historieskrivningen. Disse måder at skrive historie på er det modsatte af, hvad en genealogisk historieskrivning er. En genealogisk historieskrivning er et kritisk blik på samtidens selvfølgeligheder, da den stiller spørgsmål ved det, der er selvfølgeligt (Bjerg & Villadsen, 2006: 89).

Gennem genealogisk analyse ønsker vi at vise, hvordan specifikke historiske elementer har skabt grundlaget for bæredygtighedskonceptet, som vi kender det i dag. Hermed ikke sagt at vores ambition er at finde kausale sammenhænge mellem disse forskellige historiske elementer. Vi ønsker at vise, hvordan bæredygtighedsbegrebet kunne dannes af forskellige historiske elementer. I forlængelse af den genealogiske tradition vil vores analyse af bæredygtighedsdiskursens subjektivering bidrage med en viden om, hvordan de selvfølgeligheder, der er i nutidens forståelse af bæredygtighed og nutidens subjektivering er opstået. Vi ønsker derfor ved hjælp af genealogien at opspore bæredygtighedsdiskursens historicitet for at kunne problematisere udviklingen af denne.

Forbindelsen mellem de historiske elementer er vigtig for en genealogisk analyse, da deres interne relationer og sammenhænge er med til at give en bedre forståelse for det diskursive felts historiske udvikling, og det er blandt andet, hvad vi ønsker at gøre med vores genealogiske undersøgelse af FN's bæredygtighedsdiskurs. Vi vil undersøge forbindelsen mellem de historiske elementer, også kaldet slægtskabslinjer. De historiske elementer kan eksempelvis være udsagn. Vi betragter bæredygtighed som kontingent, det vil sige, at de forbindelser, der er mellem bæredygtighedens historiske udsagn, er mulig, men ikke nødvendig. Bæredygtighedsbegrebet kunne formes anderledes. En undersøgelse af de historiske elementer vil klarlægge, hvordan diskursen har udviklet sig, og eventuelle brud på diskursens slægtskabslinjer vil påvise brud (diskontinuitet) på diskursen, mens fortsættelse af historiske udsagn diskursen vil påvise en fortsættelse af den historiske kontinuitet (Bjerg & Villadsen, 2006: 92). Vi gennemgår nedenfor begreberne kontinuitet og diskontinuitet.

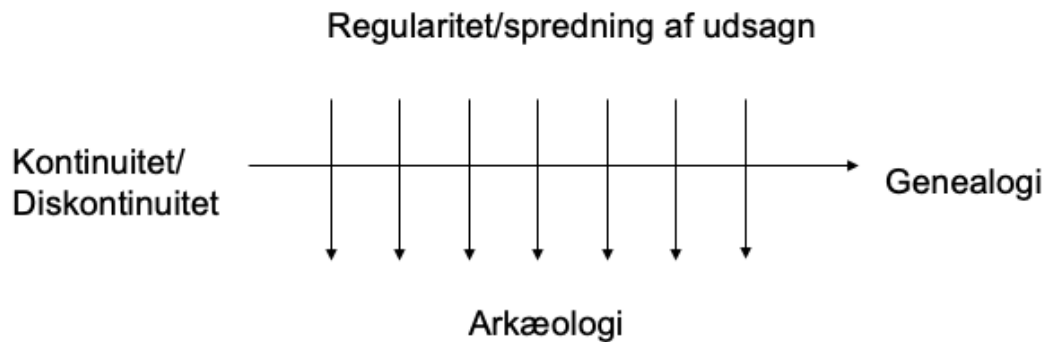
Kontinuitet og diskontinuitet

Foucaults genealogiske analyser er analyser af udsagnenes "sameksistens, deres forløb, deres indbyrdes funktioner, deres gensidige bestemmelser, deres uafhængige eller samordnede transformation" (Foucault, 1970: 159). Det er denne "transformation" af diskurser og udsagn, der er i fokus, når Foucault analyserer diskontinuitet i diskurser. I vores analyser betegner vi diskontinuitet som brud.

En genealogisk analyses formål er at opdage brud i diskursen. Ifølge Foucault finder et brud sted, når diskursen ikke længere kan ses, sanses eller skrives på samme måde. I dette speciale

undersøger vi brud gennem diskursens eksistensbetingelser, da det er gennem en sådan en analyse vi kan klarlægge hvordan diskurser over tid ændrer sig, hvordan slægtskabslinjer mellem udsagn brydes, og hvor diskursen derfor efter bruddet ikke længere kan ses, sanses eller skrives på samme måde som tidligere (Foucault, 1999: 259). Gennem vores genealogiske analyse ønsker vi at vise både den historiske kontinuitet og diskontinuitet, der kan være i og omkring FN's begreb om bæredygtighed. Dette betyder, at der kan være tale om en fortsættelse af tidligere forestillinger om bæredygtighed, som stadig lever i vores nutidige forestillinger. Men der kan også være tale om historiske brud (diskontinuitet), der har skabt vores nutidige opfattelse af bæredygtighed. Vi ønsker derfor ved hjælp af genealogien både at undersøge bæredygtighedsdiskursens kontinuitet og diskontinuitet over en historisk periode, da det er vigtigt at få blik for begge, da bevidste brud eller fortsættelser af bæredygtighedsdiskursen vil give os et indblik i, hvad der er sket med diskursen, hvad der har sikret en fortsættelse af diskursen, og hvad der har medført ændringer, samt de mulige alternativer (Bjerg & Villadsen, 2006: 94).

Dette gør vi ved at lave en historisk diskursanalyse med fokus på diskursens eksistensbetingelser, da det er gennem disse, at vi ser, hvordan subjektivering i diskursen foregår. Ændringer i diskursens eksistensbetingelser og ændringer i subjektiveringen vil være vores indikation på et brud, mens en fortsættelse af eksistensbetingelserne og en fortsættelse af subjektiveringen er vores indikation på kontinuitet (Rennison 2011: 40). Kasper Villadsen kalder de løbende historiske diskursanalyser for arkæologiske snit, som er fordelt over en tidsperiode (Bjerg & Villadsen, 2006: 95). Her skriver Villadsen, at placeringen af de arkæologiske snit afgøres af, hvad man som genealog ønsker at problematisere, hvilket i vores tilfælde er diskursens subjektivering, hvorfor det kan give mening for os at placere vores arkæologiske snit de steder, hvor subjektiveringen er særlig tydelig i diskursen. Målet med en genealogisk analyse er nemlig ikke at rekonstruere historien i sin totalitet, men i stedet at lave en analyse, der kan problematisere selvfølgeligheder i nutiden (Bjerg & Villadsen, 2006: 95). En genealogisk analyse kan illustreres som nedenstående figur:

(Andersen, 1999: 63).

Billedet ovenover viser, hvordan vi ønsker at kombinere den genealogiske og den arkæologiske analyse. Den lodrette pil er vores historiske periode fra første klimakonference i 1972 frem til i dag. De vandrette pile er vores arkæologiske snit. Det er i disse snit, vi foretager en diskursanalyse for at opdage eventuelle diskursive brud gennem tiden.

Foucauldiansk iagttagelse af bæredygtighed

I det følgende vil vi, med udgangspunkt i vores teoretiske afsæt præsenteret ovenfor, fremlægge, hvordan vi med Foucault iagttager FN's iagttagelser af bæredygtighed. Målet med dette afsnit er at sætte rammen for vores forståelse af, hvordan udsagn og diskurser træder frem, og hvad de er et udtryk for.

På baggrund af ovenstående teoretiske redegørelse kan vi udlede, at vi ikke undersøger diskurser gennem *et* bestemt værk, og vi mener heller ikke, at vi kan undersøge bæredygtighedsbegrebet gennem en analyse af dens *struktur*. At undersøge en diskurs gennem et værk eller struktur vil føre til et reduktionistisk blik. Det vil sige et blik, der udvisker diskursen for dens kompleksitet, og vil gøre den til et udtryk for noget andet end sig selv (Howarth, 2005: 79). Vi ønsker ikke at undersøge bæredygtighedsbegrebet gennem et sådant blik. Vi ønsker at undersøge begrebet gennem de udsagn, der bringer den til eksistens. Det er her vidensarkæologien er relevant, idet det er Foucaults vidensarkæologi, der åbner muligheden for at iagttage bæredygtigheden som et begreb med sin egen konsistens og fremkomst.

Det er gennem regulariteten i udsagnets spredning, at det er muligt at undersøge, hvordan bæredygtighedsbegrebet og dets udsagn har skabt subjektpositioner, diskursobjekter, begrebsrelationer og strategier gennem tiden. Ydermere vil vi understrege, at "hvert diskursivt

moment... må betragtes i sin positive pludselighed, i denne punktlighed, hvori det indtræder, og denne tidslige adspredthed, som gør det muligt at gentage det, erkende, glemme, forvandle, udviske det indtil de mindste spor..." (Foucault, 1970: 155). Det betyder, at vi er interesserede i det som Foucault kalder begrebets øjeblikkelige knaphed, hvor vores begreb i dette speciale er bæredygtighed. Den øjeblikkelige knaphed betyder, at udsagn altid er knappe og foranderlige, da de straks efter deres fremtræden kan skifte mening, transformere sin betydning eller knytte relation til andre begreber. I den forstand er vores opgave at fange bæredygtighedens udsagn i dens øjeblikkelige fremtræden gennem historien. På den måde vil vi læse FN's kommunikation om bæredygtighed.

I samme forbindelse er det også relevant at påpege, hvorfor denne læsning af bæredygtighed er interessant. Det skyldes, at bæredygtighedens diskurs er kontingent – den er mulig, men ikke nødvendig (Bjerg & Villadsen, 2006: 87). Altså er bæredygtighedens diskurs ikke statisk eller givet, den er konstant i bevægelse og vil ændre sig over tid i dens løbende fremtræden, hvilket vil sige, at vi med tiden vil kunne iagttage ændringer i bæredygtighedsdiskursens eksistensbetingelser, hvis ændringer i diskursen skulle finde sted.

På baggrund af ovenstående mener vi, at bæredygtighedsbegrebet ikke har nogen bagvedliggende eller skjulte meninger. Vi ønsker ikke at undersøge bæredygtighed ud fra talende individers synspunkter (fx politikere) eller ud fra de strukturer, der styrer bæredygtigheden (fx økonomien eller staten). Vi undersøger bæredygtighed ud fra de regler, der træder i kraft i selve eksistensen af bæredygtighed, det vil sige, at vi vil undersøge bæredygtighed gennem de "rene beskrivelser af diskursive begivenheder", hvor vi gennem beskrivelser af de diskursive udsagn undersøger bæredygtighedens grænser, de forbindelser, som den etablerer til andre begreber, og hvad bæredygtigheden udelukker (Howarth, 2005: 80). Det skal også bemærkes, at de rene beskrivelser af diskursive begivenheder er med til at åbne muligheden for anden ordens blikket i specialet.

Teoriovervejelser

Her vil vi kort reflektere over de teoretiske valg og fravalg, som vi har gjort os, og hvad disse valg og fravalg har haft af konsekvenser for specialet og for specialets mulige pointer. I udvælgelsen af vores teori har vi med problemformuleringen for øje overvejet, hvilke analysestrategiske greb der bedst vil kunne besvare vores problemformulering. Med vores

problemformulering lægges der op til en analyse af diskursformationers historicitet, hvilket vil sige de historiske elementer, der har formet og dannet kommunikation og ført til diskursformationer. Vi har som beskrevet valgt at benytte Michel Foucaults teoretiske begreber til at analysere dette, da vi for at besvare vores problemformulering ønsker at kaste lys over, hvordan diskurser udvikler sig over tid, med et blik for hvilke enheder en diskurs består af, og hvad der kan forårsage ændringer i en diskurs. Til dette har Foucault en række begreber som genealogi, vidensarkæologi og i forlængelse af disse andre analytiske begreber, der gør empirien mere følsom for analyse i en retning, der bidrager til besvarelsen af problemformuleringen. Vi ønsker at undersøge diskursformationer og deres historicitet, samt hvordan diskurser ændrer sig og tilegner sig nye betydninger afhængig af den kontekst, de bliver sat ind i.

Derudover bidrager Foucault med et begrebsapparat omkring styring, som ligger i forlængelse af begreberne om diskursanalyse, hvilket også gør Foucaults begrebsverden ideel til besvarelsen af vores problemformulering. Foucaults begreber om styring handler om subjektivering, hvilket læner sig op af Foucaults forståelse af diskursens subjektivering. Med Foucault får vi derfor blik for det kontingente i diskursen og for diskursens mindste enheder, som er med til at vise, at en diskurs kunne have udviklet sig anderledes, og dermed giver Foucault os muligheden for at afsløre nutidige selvfølgeligheder dannet af diskursen. Ved at være så diskursnær, som Foucault tillader, tydeliggør vores analyse også diskursens fundamentale forandringer i form af diskontinuiteten (bruddet), hvilket er et meget relevant begreb og blik til besvarelse af problemformuleringen, da dette synliggør og forklarer diskursens afgørende historiske ændringer. Foucaults teoriapparat er således optaget af at opdage brud og fortsættelser i diskursen. Dette er også vores interesse med specialet.

Udfordringen ved at bruge Foucault er, at han i sit forfatterskab bevidst forsøgte at undgå at danne skole og analytiske discipliner, hvilket gør det svært at efterligne hans analyser. Derfor har vi gjort meget ud af tolkninger af Foucaults metodik af blandt andet Andersen og Villadsen, hvilket har gjort det muligt for os at afgrænse Foucaults begreber, så de fremstår mere præcise og mere tilpasset til vores analyse end Foucault oprindeligt har udtrykt dem (Andersen, 1999: 28).

Undervejs i processen og i vores overvejelser har vi fravalgt andre teorier. Vi har eksempelvis fravalgt at arbejde med Niklas Luhmanns systemteori, da den ikke belyser, det vi ønsker at svare på. Systemteorien har nogle klare begreber om, hvordan en given kommunikation er selvrefererende, hvordan den markerer forskelle, og hvordan kommunikationen opererer med system/omverden forskelle. Alle disse begreber er gode til at undersøge kommunikationens tilblivelse og potentialiteter, men teorien har ikke på samme måde blik for diskursens historicitet og magt-viden-relationen.

Opsummering på analysestrategi

Det er således vores intention at anvende Foucaults diskursbegreber fra hans vidensarkæologi som en analysestrategi. Dette gør vi med det formål at undersøge FN's kommunikation om bæredygtighed som selvstændige regelsystemer, der skaber subjekter, objekter, begreber og strategier. Dette vil vi gøre ved at analysere diskursen om bæredygtigheden gennem dens udsagn. Vores interesse er at undersøge, *hvordan* bæredygtighedsdiskursen skaber subjektivering gennem eksistensbetingelser i feltet. Dette "hvordan" vil vi undersøge gennem diskursformationernes (vidensarkæologi) fremkomst og historicitet (genealogi). Det betyder, at vi i specialet betragter vidensarkæologi og genealogi i forlængelse af hinanden. Med genealogien ønsker vi at undersøge bæredygtighedens konstitutive, historiske og kontingente elementer. Det vil sige, at vi med genealogien og vidensarkæologien i kombination undersøger, hvordan diskursen om bæredygtighed gennem historien har udviklet sig, og vi får et blik for, hvilke historiske elementer, der har været med til at danne vores nutidige forståelse af bæredygtighed. I den forbindelse vil vi have fokus på bæredygtighedens historiske kontinuitet og diskontinuitet. Vidensarkæologien giver os et blik ned i de enkelte tidsperioder, hvor vi vil kunne lave mere dybdegående analyser af diskursen. Vidensarkæologiens metode muliggør med andre ord nedslag og "snit" ned i genealogien. På den måde er vidensarkæologien med til at sikre analytisk tyngde og tættere beskrivelser af den diskursive udvikling, som genealogien viser.

Gennem Foucaults genealogiske og vidensarkæologiske analysestrategier vil vi undersøge, hvordan FN historisk har kommunikeret og skabt sin bæredygtighedsdiskurs. Dette vil besvare vores problemformulering, da diskursanalysen vil give et blik for bæredygtighedsdiskursens evne til at udvikle og skabe subjekter. Denne analyse skal danne grundlag for en diskussion

om bæredygtighedsdiskursens styringsmuligheder. Analyseresultaterne og diskussionen vil tilsammen give os det bedst mulige grundlag for besvarelse af vores problemformulering.

Kapitel 4

Konstruktion af arkiv

I det følgende afsnit vil vi redegøre for, hvordan vi har indsamlet vores empiri, og hvordan vi ved hjælp af denne indsamling har dannet vores arkiv, som skal muliggøre vores iagttagelser af analysegenstanden. Indsamlingen af empiri er dermed en afgørende del af en genealogisk og vidensarkæologisk analyse.

Genealogi, arkæologi og empiri

I konstruktionen af vores arkiv har vi arbejdet med samme erkendelse som Villadsen, der i sin tekst 'Genealogi som metode' skriver, at adgangen til historien helt overvejende går gennem tekstlige kilder (Villadsen & Bjerg, 2006: 100). Derudover beskriver Villadsen, at etableringen af arkivet er styret af den problematik, som genealogen ønsker at undersøge. Vi har tilstræbt at fokusere på de kilder, som omhandler FN's bæredygtighedsbegreb, ligesom vi har indhentet det meste empiri fra de FN-organer, der beskæftiger sig med klimadagsordenen og løsningerne på klimaudfordringer, da dette er vores interessefelt. Vi har dermed også indsamlet mere empiri fra nogle perioder og tidspunkter end andre, da vi har kunnet iagttage, hvordan der i bestemte perioder er sket mere forandring med bæredygtighedsdiskursen end i andre. Vi er som genealoger og vidensarkæologer ikke interesseret i en fuldstændig beskrivelse af historien, men derimod er vi interesseret i at lave et arkiv, der på bedst mulig vis giver os mulighed for at iagttage vores analysegenstand med henblik på at producere en analyse, der frembringer nye perspektiver af bæredygtighedsdiskursen.

Villadsen kalder genealogens vigtigste tekster i arkivet for monumenter. Disse tekster beskriver han som "... særligt klart og illustrativt fremviser de centrale diskursive regler, brud eller kontinuiteter, som analysen beskæftiger sig med" (Villadsen & Bjerg, 2006: 102). Ifølge Villadsen handler det som genealog ikke om at finde den første tekst, hvor noget er diskursiveret, men i stedet bør man bruge tid og energi på at finde monumenterne. Vi anvender ikke begrebet 'monument' aktivt i vores analyse, da begrebet ikke har direkte analytisk betydning, men vi har brugt tankegangen om monumenter i konstruktionen af vores arkiv til at udvælge særlige vigtige perioder og tekster, som derfor får lov til at fylde i vores analyse (Foucault, 2002: 133).

Arkivdannelse

Vi har etableret vores arkiv gennem tre runder af læsning. I første runde har vi lavet en selektion i den empiri, som vores analyse vil bearbejde. Vi har her udvalgt den kommunikation og de kilder fra FN, som vi finder mest relevant til at kunne fungere som empiri i vores forsøg på at besvare vores problemformulering. Denne afgrænsning sker for det første for at målrette vores søgning efter empiri og derefter vores analyse, da FN er en stor organisation, som kommunikerer rigtig meget om rigtig mange ting. Vi er fokuserede på FN's iagttagelser om bæredygtighed, og vi er derfor ikke interesserede i at iagttage FN's iagttagelser om krigen i Ukraine, om menneskehandel eller noget tredje, der ikke direkte eller indirekte vedrører bæredygtighed. Så selvom vi i vores iagttagelser kigger på FN som en samlet organisation, er det altså specifikke dele af organisationen, som vi kommer til at beskæftige os mere med andre. Det være sig eksempelvis UNEP, IPCC, officielle dokumenter eller kommunikation i forbindelse med COP-møderne.

Vi danner altså et arkiv, som vi selektivt har skabt på baggrund af en indledende læsning, der har til formål at afgrænse arkivet og sikre, at vi analyserer empirisk materiale, der kan bringe os i retning af et svar på vores problemformulering. Vores arkiv er ikke udtømmende, da vi ikke har al kommunikation fra FN med i arkivet. Vi tilstræber dog at præstere et arkiv, som vi har dannet gennem en grundig læsning af FN-rapporter, FN-aftaler, FN-deklarationer, FN-målsætninger, FN-presetekster, FN-hjemmesider, tidligere FN-kommunikation, som alle omhandler bæredygtighed, og som på bedst mulig vis afdækker bæredygtighedsdiskursens øjeblikkelige fremtræden og historicitet. I denne læsning har vi prioriteret at gennemgå hele vores analyseperiode, hvilket forudsætter et overblik over genstandsfeltet (Heede, 1992: 49).

Denne første runde af læsning har været en sortering af FN-kommunikation, hvor noget har været relevant for os og vores arkiv, og andet ikke. Dette gøres ifølge Heede bedst gennem en tålmodig og grundig indlevelse i genstandsfeltet (Heede, 1992: 49), som i vores tilfælde er FN's kommunikation. Efter første runde af læsning havde vi dannet en stor mængde af tekster, som vi kunne betragte som vores arkiv. Efter første læsning havde arkivet dog ikke form, og vi havde ikke et dybere indblik arkivets indhold, hvilket var prioriteringen at skabe i anden runde af læsningen.

I anden runde læsning har vi søgt at danne os et indtryk af det diskursive felt for at få et indblik i, hvilke tekster, der er de vigtigste, med henblik på at forstå, hvordan diskursen transformerer sig, og hvordan den spreder sig i FN's kommunikation. Her har vi læst vores arkiv gennem forskelstænkningen kontinuitet/diskontinuitet (Andersen, 1999: 156). Denne iagttagelse har åbnet vores blik for de diskursformationer, fortsættelse af diskurser og brud på diskursen.

I tredje runde har vi haft fokus på, hvordan diskursen har dannet sig selv i de enkelte perioder. Den tredje gennemlæsning kan ses i analysen, hvor vi har læst empirien med fokus på diskursens fire eksistensbetingelser for at kunne iagttage diskursens kontinuitet og brud. På den måde blev eksistensbetingelser vores ledeforskel i den tredje runde af gennemlæsningen. I løbet af denne gennemlæsning har iagttagelser af diskursen ind i mellem ført os til at undersøge tekster, som ikke var inkluderet i arkivet i første omgang. Dette er gjort i et forsøg på at undersøge tilblivelsen af udsagn, som bæredygtighedsdiskursen inddrager. Man kan derfor tale om, at vi har haft et primært arkiv, og så har vi haft et sekundært arkiv bestående af tekster længere væk fra diskursen, men som har bidraget til en mere dybdegående genealogisk analyse af bæredygtighedsbegrebet.

Under vores læsning af vores empiri har vi ladet os inspirere af 'Ledelsens genealogi' af Betina Rennison, der lektor på CBS og Ph.D i offentlig strategi og ledelse. Med inspiration fra Rennison har udvalgt vores empiri ved at stille følgende spørgsmål i læsningen: Hvilke nøglebegreber præsenteres der i teksten? Hvilke problemer og løsningsforslag tilbydes teksten? Og hvilken relation har teksten til andre tekster? (Rennisons, 2011: 40 - 41).

Vores aktive udvælgelse af teksterne og de stillede spørgsmål til teksterne har sikret en større analytisk følsomhed, da vi efter de tre runder af læsningen af vores empiri kunne opdele vores arkiv i tre perioder:

- Første perioder fra 1972 til 1986
- Anden periode fra 1987 til 2015
- Tredje periode fra 2018 til 2022.

Selvom en genealogisk og vidensarkæologisk analyse ideelt set kræver, at alt fra analyseperioden læses, er det en kendsgerning, at det ikke er muligt inden for vores tidsramme.

Derfor har vi forsøgt at have en systematik i, hvordan vi læser, og hvordan vi indsamler vores empiri (Andersen, 1999: 156-157).

Med konstruktionen af vores arkiv og redegørelsen for vores analysestrategi vil vi i det følgende præsentere vores analyse.

Kapitel 5

Analyse

I det følgende kapitel præsenterer vi specialets genealogiske og arkæologiske analyse. På baggrund af vores arkiv har vi valgt at dele analysen op i tre dele. Perioderne er opdelt efter de brud vi kunne iagttage i arkivet. Analysen er delt op i perioderne: fra 1972 til 1986, fra 1987 til 2015 og fra 2015 til 2022. Disse perioder vil vi gennemgå analytisk, og for hver periode gør vi status på de vigtigste udviklinger i FN's bæredygtighedsdiskurs. Men først starter vi med en kort introduktion til analysen.

Introduktion til analysen

Det er i 2022 50 år siden, at FN med Stockholm-konferencen i 1972 officielt begyndte at diskutere fremtiden for klodens natur, miljø og klima. Stockholm-konferencen er derfor startskuddet for FN's indsats for at skabe et øget fokus blandt medlemslandene på behovet for at beskytte klodens natur. Markeringen af 50 året for denne indsats sker også i Stockholm, når der i begyndelsen af juni i år (2022) afholdes et internationalt møde med titlen "Stockholm+50: a healthy planet for the prosperity of all – our responsibility, our opportunity". Her inviteres nationer og mange andre interessenter til at diskutere aktiviteter, der kan hjælpe klodens klima og erfaringsudveksle implementeringer af blandt andet Paris-aftalen og Verdensmålene. I forbindelse med Stockholm+50-konferencen skriver FN således: "Ultimately, the way we design, plan and manage our lives at the local level will largely determine whether our economies and societies will be able to meet the Sustainable Development Goals..." (UN, 2022m).

Ovenstående citat er et eksempel på, hvordan bæredygtighed i dag indebærer flere internationale forpligtende aftaler, målsætninger, udviklingsmål og samtidig berører individets livsstil, i en grad hvor individet ansvarliggøres, hvilket også ses i den applikation, som FN lancerede sammen med deres ActNow-kampagne fra 2018, kaldet AWorld. I applikationen AWorld kan man via tips og tricks få input til en mere bæredygtig livsstil. Forpligtende aftaler og handling på individniveau er en stor kontrast til, hvordan bæredygtighedsdiskursen

begyndte at tage form for 50 år siden, hvor ansvarsfordelingen i diskursen var en helt anden, og hvor ønsket om handling fyldte mere end konkrete løsningsforslag. Vi vil lave en analyse af bæredygtighedsbegrebet, som kan forklare, hvordan spørgsmålet om bæredygtighed er endt i forpligtende love, regler, mål og krav til individets livsstil. Udviklingen på dette område har været interessant, da den udvikling på mange måder danner grundlaget for den virkelighed, som vi oplever i dag, og som vi vil møde i fremtiden. Vores ønske med analysen er at undersøge FN's begreb om bæredygtighed for at blive klogere på, hvordan dette begreb er opstået og sidenhen har udviklet sig til at være et så markant begreb, der i dag bruges som pejlemærke for institutioner, virksomheder, organisationer, nationer og individer verden over. Vores opgave med denne analyse er at undersøge, hvornår disse forandringer finder sted, hvordan disse forandringer kommer til udtryk, og hvordan det påvirker vores nutidige forståelse af bæredygtighed?

Vores analyse har vi som beskrevet valgt at inddele i tre perioder. Denne inddeling er lavet for at markere og tydeliggøre udviklingen i FN's diskurs om bæredygtighed. Analysen er struktureret således, at der under hver periode sker en gennemgang af valget af periodens startpunkt og slutpunkt, og så vil vi under hver periode beskrive vores iagttagelser af kontinuitet og diskontinuitet med udgangspunkt i eksistensbetingelserne objekt, subjekt, begrebsrelationer og strategi, som vi beskrev i teoriafsnittet. Dette gør vi ved først at lave nogle nedslag i form af arkæologiske snit i hver periode, hvor vi ved hjælp af en diskursanalyse beskriver FN's iagttagelser af vores analysegenstand, bæredygtighed. Herefter samler vi op på perioden og beskriver diskursens udvikling med fokus på forandringerne (brud) i diskursens eksistensbetingelser med særlig fokus på subjektivering. Det er gennem diskursens eksistensbetingelser, at vi vil få blik for, hvordan diskursen ændrer sig og skaber forskellige subjekter, som følge af diskursens flygtighed og øjeblikkelige knaphed.

Inden vi går i gang med analysen, vil vi lige knytte et par ord til begrebet *udvikling*, der ikke er så præcist i FN's kommunikation, idet begrebet dukker op i forskellige former og med varierende betydning. Vi vil derfor kort præcisere, hvordan vi forstår dette begreb gennem vores læsning af FN's kommunikation. *Udvikling* i FN's kommunikation fremstår holistisk dvs. en udvikling, der har en helhedsorienteret hensigt, hvor den indkapsler økonomisk,

teknologisk og social udvikling. Når FN's kommunikation artikulerer eksempelvis "bæredygtig udvikling", er det en anderledes udvikling end den hidtidige udvikling inden for økonomisk, teknologisk og social udvikling. Udvikling og bæredygtighed går hånd i hånd i FN's kommunikation om de udfordringer, der er omkring miljø og klima (Vores fælles fremtid, 1987: 9). Vi iagttager, at bæredygtighed er en helhedsorienteret udvikling, der problematiserer økonomisk, social og teknologisk udvikling. Hermed er vi klar til at gå i gang med analysen af FN's bæredygtighedsdiskurs i første periode.

Første periode: 1972-1986: Diskurs om hjælp til udvikling

Den første periode for undersøgelse af FN's diskurs om bæredygtighed begynder i 1972. FN italesætter selv, hvordan bæredygtig udvikling har sit udspring fra Stockholm-konferencen afholdt for 50 år siden (UN, 2022i). Derfor er Stockholm-konferencen udgangspunktet for denne analyse. Vores første periode slutter i 1986, da vi iagttager, at bæredygtighedsdiskursen i 1987 med offentliggørelsen af Brundtland-rapporten ændrer sig, så der er tale om et brud på diskursen. Dette uddyber vi i anden periode. Først følger en analyse af FN's bæredygtighedsdiskurs i første periode.

I 1972 afholdt FN Stockholm-konferencen, hvor FN's medlemmer diskuterede fremtiden for klodens natur, miljø og klima. Stockholm-konferencen var den officielle begyndelse på FN's indsats for beskyttelse af klodens natur og dermed også begyndelsen for FN's bæredygtighedsbegreb (UN, 2022e).

I aftaleteksten fra 1972-konferencen iagttager vi FN's bæredygtighedsdiskurs for første gang. Diskursen omhandler her de miljømæssige udfordringer, og hvad årsagerne til disse udfordringer menes at være: "In the developing countries most of the environmental problems are caused by under-development (...) For the same purpose, the industrialized countries should make efforts to reduce the gap between themselves and the developing countries" (UN, 1972: 3).

Her ser vi de første eksempler på, hvordan FN's diskurs om bæredygtighed subjektiverer og skaber forskellige identiteter i diskursen. Udvikling af udviklingslandene iagttages af FN som

centralt for at begrænse klimaskadelige aktiviteter, hvilket ansvarliggør udviklingslandene for de problemer, der er forbundet med manglende udvikling. Diskursen skaber objekter og subjekter ved at problematisere underudvikling i udviklingslandene, og i den sammenhæng bliver de rige og udviklede lande også tildelt en subjektposition, da de skal tilføre udviklingslandene finansiel og teknisk assistance for at sikre, at udviklingslandene bidrager til at sikre klodens ressourcer (UN, 1972: 4). Det andet subjekt er udviklingslande eller underudviklede lande, som skal være modtager af hjælpen for at sikre den rigtige udvikling og det nødvendige bidrag fra udviklingslandene. Det, der problematiseres, er udviklingslandenes karakteristika og egenskaber såsom manglende teknologisk og økonomisk udvikling.

Den måde, som vi iagttager, at diskursen diskursiverer på i 1972, er ved at skabe en relation mellem de to subjekter. Diskursen skaber en hierarkisk relation mellem udviklede lande og udviklingslandene, hvor de udviklede lande får en mere privilegeret status, der skal hjælpe udviklingslandene til at blive bedre, mens det hovedsageligt er udviklingslandene, der bebrejdes den manglende indsats for naturen og miljøet. Dette ses også i næste citat, hvor udviklingslandene egen indsats for den rette udvikling skal støttes af udviklede lande:

Environmental deficiencies generated by the conditions of underdevelopment and natural disasters pose grave problems and can best be remedied by accelerated development through the transfer of substantial quantities of financial and technological assistance as a supplement to the domestic effort of the developing countries and such timely assistance as may be required (UN, 1972: 4).

Ovenstående citat er endnu et eksempel på, hvordan FN's diskurs om bæredygtighed problematiserer underudvikling, hvilket diskursen gør gennem en italesættelse af en relation mellem underudvikling og miljøudfordringerne. Denne relation og problematisering er med til at give diskursen om bæredygtighed en særlig mening. Den mening, der tilføres denne forståelse af bæredygtighed, er, at udviklingslande ikke er i stand til udvikle sig af sig selv, derfor har de brug for hjælp fra udviklede lande for at blive udviklet.

Ovenstående måde at iagttage miljøudfordringerne på er med til at producere de løsninger, der er nødvendige for at hindre miljø- og klimaproblematikkerne. Den strategi, der bliver udviklet under denne diskurs, ønsker derfor at bekæmpe fattigdom og ulighed, stoppe sult samt at uddanne befolkninger i udviklingslande for at sikre den rette udvikling, der kan tage højde for en øget beskyttelse af klodens natur og miljø. I denne periode sætter FN's kommunikation rammerne for, hvordan medlemsnationerne skal håndtere klimaudfordringen og beskyttelse af naturen mellem hinanden. FN opfordrer således til, at der sker et bredt internationalt samarbejde, hvor udviklingslandene får støtte fra udviklede landene, så også udviklingslandene kan bidrage til at minimere klimaforandringerne og "udføre sit ansvar på området" (UN, 1972: 4).

Her er det værd at bemærke, at der ved diskursens begyndelse og ved skabelsen af subjektpositionen 'udviklingslande' opstår en diskussion om formålet med dette. Det fremgår af noterne i deklARATIONEN fra 1972 (FN, 1972: 54). Vores læsning af aftaleteksten fra 1972 viser, at der har været diskussioner om, hvorvidt denne skelnen mellem udviklede og udviklingslande skulle finde sted i FN's kommunikation. Det viser sig, at lande, der bliver pålagt stemplet som udviklingslande, var imod denne italesættelse (FN, 1972: 54). Trods udviklingslandenes modstand mod italesættelsen af dem som udviklingslande, har diskursen fastholdt problematiseringen af underudvikling og relationen mellem subjekterne gennem 1970'erne (UNEP, 1976: 10) og ind i 1980'erne (UNEP, 1983: 9).

I 1980 bliver bæredygtighedsbegrebet yderligere udfoldet, da FN-enheden UNEP sammen med the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) og the World Wildlife Fund (WWF) udgiver the World Conservation Strategy (WCS). WCS beskriver, hvordan verdens lande gennem *bæredygtig udvikling* bedre kan beskytte og konservere klodens natur og ressourcer. Det er i denne strategi, at vi får præsenteret et bud på bæredygtig udvikling, og hvorfor denne form for udvikling er nødvendig. Om dette skrives der følgende: "The aim of the World Conservation Strategy is to help advance the achievement of sustainable development through the conservation of living resources" (WCS, 1980: 12).

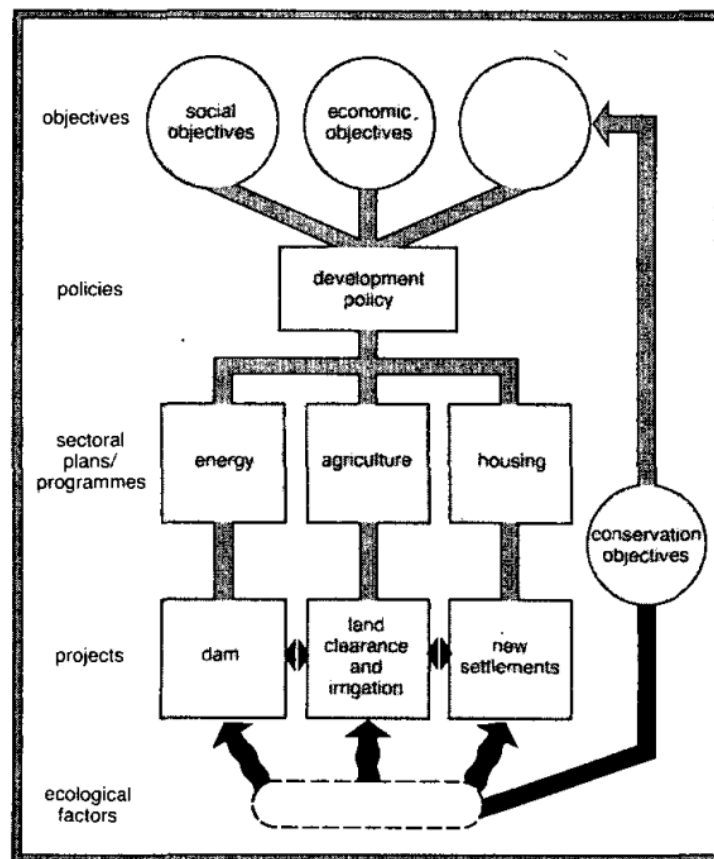
I strategien bliver balancen mellem bevarelse af naturen og naturens ressourcer og udvikling uddybet yderligere. Balancen mellem bevarelse naturens ressourcer og bæredygtig udvikling problematiseres således, at udviklingslandenes underudvikling bliver italesat som en udfordring. Det er med til at fastholde både de udviklede lande og udviklingslande i de samme subjektpositioner, som de havde i 1970'erne: "Most of these problems are common in both developed and developing countries. Several, however, such as erosion, desertification, deforestation and lack of conservation-based rural development, are much more acute in developing countries than in developed ones" (WCS, 1980: 13).

Her ser vi et eksempel på, hvordan der skabes relation mellem bæredygtig udvikling og fattigdom. Den relation, der bliver skabt, er, at fattigdom vil føre til, at befolkningen i fattige lande, vil ødelægge naturens ressourcer, som ellers kunne være med til at bringe dem ud af fattigdom. "Hundreds of millions of rural people in developing countries, including 500 million malnourished and 800 million destitute, are compelled to destroy the resources necessary to free them from starvation and poverty" (WCS, 1980: 14).

Strategiens afsnit med titlen 'Towards sustainable development' foreslår her, at et bredt internationalt samarbejde skal være med til at sikre bæredygtig udvikling. Det samarbejde baseres på iagttagelsen om, at udviklingslandene skal understøttes af de udviklede lande for beskyttelse af naturen. (WCS, 1980: 63).

Diskursen om bæredygtighed italesætter i 1980 klodens udfordringer inden for klima, miljø og naturen som globale udfordringer, hvorfor det giver mening at udvikle og arbejde med globale strategier inden for udvikling og *conservation of nature and natural resources*. Det er den måde, som diskursen problematiserer og sætter relation til andre begreber på, der er interessant at iagttage her, idet det er problematiseringen og relationsdannelserne, der fastholder subjektpositionerne, men også tildeler ansvaret på en særlig måde. Det er fortsat udviklingslandenes manglende udvikling, der bliver italesat som et problem, mens bæredygtighedsdiskursen i WCS foreslår en verdensomspændende indsats for at løse dette problem, hvor ønsket om bevarelsen af naturen og naturens ressourcer bliver en helt central del af al udvikling på et globalt niveau (WCS, 1980: 8-13).

Diskursen om bæredygtighed i WCS problematiserer den nuværende udvikling, hvor underudviklede lande ikke kan beskytte sin egen natur og dens ressourcer. Derfor foreslår WCS en strategi for alle lande, hvor “conservation objectives” tilføjes til udarbejdelsen af fremtidige politikker for udvikling, hvilket ses illustreret i nedenstående figur.

(UN, 1980: 37)

Figuren illustrerer, hvordan diskursen om bæredygtighed foreslår, at politiske beslutninger, som hidtil blot har taget højde for sociale og økonomiske hensyn (*social objectives* og *economic objectives*), nu også skal tage højde for *conservation objectives* - altså beskyttelse af klodens ressourcer. Dermed forsøger diskursen om bæredygtighed at tilføje en ekstra dimension til de politiske beslutninger, hvilket også inkluderer understøttelse af udvikling i udviklingslandene. I WCS ser vi, at begrebet bæredygtig udvikling danner relationer til politik og politiske beslutninger ved at italesætte behovet for politisk involvering for at sikre bæredygtig udvikling i udviklingslande. Diskursen kritiserer den politiske beslutningsproces for ikke at have blik for at beskytte naturen og dermed understøttelse af bæredygtig udvikling, ligesom den politiske

beslutningsproces i WCS bliver kritiseret for at overse den manglende udvikling i udviklingslande, da det ifølge bæredygtighedsdiskursen i WCS er fattigdom og manglende uddannelse, der er med til at ødelægge klodens natur og dens ressourcer. Om dette skrives der følgende: “Most rural people live by farming, fishing and forestry or closely related activities. As a result, the daily survival decisions of the poor and hungry disrupt their own life-support systems, impair ecological processes and destroy genetic and other renewable resources...” (WCS, 1980: 48).

Citatet ovenfor er igen et eksempel på, hvordan FN’s diskurs om bæredygtighed gennem sin objektivering af klodens tilstand subjektiverer udviklingslandene, som ansvarlige for og som en trussel imod en bæredygtig udvikling. Diskursen italesætter, at *mange ekstremt fattige ødelægger egne livsbetingelser ved at forringe de økologiske, genetiske og vedvarende ressourcer*. Altså ser vi i 1980 en diskurs om bæredygtighed, som italesætter underudvikling og fattigdom som et problem. De begreber, som diskursen knytter relation til, er beskyttelse af naturen, ændring af beslutningsprocessen i det politiske system og ændring af sociale forhold. Det åbner for muligheden for at subjektivere og betegne lande eller en befolkningsgruppe som *developing countries*, da disse lande ansvarliggøres for det problematiserede. Dette viser, at diskursen er i stand til at sætte et land ind i en kategori som *developing countries*, som et land eller område, der er med til at true beskyttelse af klodens levende ressourcer, hvilket tildeler udviklingslandene en subjektposition i diskursen. Der findes i diskursen i WCS flere eksempler på dette, da ulandenenes manglende udvikling i diskursen ansvarliggøres for en stor del af den ødelæggende aktivitet på klodens natur, klima og miljø. Her sættes der altså en parallel mellem at være et udviklingsland og at anvende ressourcer *ubæredygtigt* (WCS, 1980: 63). Udsagnet viser også, hvordan udviklede lande bliver pålagt ansvaret til at føre udviklingslandene mod en bæredygtig fremtid.

Bæredygtighedsdiskursen ansvarliggør udviklingslandene ved at danne relationer mellem landenes økonomiske muligheder og deres behov for at være bæredygtige. For udviklingslandene, der er afhængige af naturens ressourcer, er det nemlig altafgørende, at udnyttelsen af ressourcerne sker bæredygtigt, så ressourcerne kan vare ved.

For a subsistence society, sustainable utilization of most, if not all, its living resources is essential. So it is for a society with a "one crop" or "few crop" economy, depending largely on a particular living resource. The greater the diversity and flexibility of the economy, the less the need to utilize certain resources sustainably - but by the same token the less the excuse not to (WCS, 1980: 26).

Citatet her viser også, hvordan diskursen perifert også forpligter mere udviklede lande ved at understrege, at hvis man har de økonomiske muligheder, er undskyldningen for ikke at gøre en indsats for klimaet mindre.

Vi iagttager, at der bliver skabt nye begrebsrelationer i den måde, som FN's diskurs om bæredygtig udvikling italesætter objektet og subjektet på. Vi ser udsagn i bæredygtighedsdiskursen, der problematiserer overbefolkning, hvilket er et problem i udviklingslande og kan være med til at true beskyttelse af naturen (WCS, 1980: 62). En del af diskursens strategi bliver at have politikker, der sikrer, at en stor befolkningstilvækst verden over ikke spreder eller øger problemet med en ubæredygtig udnyttelse af naturens ressourcer. Diskursiveringen af objektet og subjektet er med til skabe nye relationer mellem udviklingslandene og de udviklede lande, som bliver hierarkisk. Udviklingslandene bliver sat i relation til bekæmpelse af fattigdom, sundhed, og uddannelse af befolkning, mens udviklede lande sættes i relation til støtte af udviklingslande. Diskursen om bæredygtig udvikling italesætter et afhængighedsforhold mellem de rige lande og de fattige lande. De fattige lande bliver italesat som ubevidst skadende for naturen og har derfor brug for hjælp til at have en bæredygtig levemåde, og det kan ikke ske uden de udviklede landes hjælp og støtte (WCS, 1980: 62).

Diskursen om bæredygtig udvikling, som beskrevet fra 1972 til 1980, ser vi fortsætte frem til midten af 1980'erne. I FN's årlige rapport 'State of the Environment' fra 1985, diskuteres, hvordan bæredygtig udvikling kan opnås, og i den forbindelse ser vi igen, hvordan udviklingslandenes stigende befolkningstilvækst og evne til at bekæmpe fattigdom problematiseres i forhold til bæredygtig udvikling:

Stable populations are being reached in many developed countries, with low birth and death rates. In contrast, the capacity of a number of developing countries to manage their environment so as to secure the well-being of their people is coming under severe stress (UNEP 1985: 6).

Dette udsagn problematiserer befolkningstilvækst som en udfordring for klima og miljø, samtidig med at udsagnet ansvarliggør udviklingslande for at gøre noget ved deres stigende befolkning. Ved at have lavet denne diskursanalyse med tre arkæologiske snit har vi dannet første periode af FN's kommunikation om bæredygtighed. I denne ser vi nogle tendenser og mønstre i diskursen, som er særligt karakteristiske for denne periode. Disse samler vi op på nedenfor.

Opsamling på første periode: 1972 - 1986

Efter at have analyseret FN's diskurs om bæredygtighed i årene fra 1972, hvor vi fra og med Stockholm-konferencen kan iagttage en diskurs om bæredygtighed, og frem til 1986 har vi iagttaget en bæredygtighedsdiskurs, der er kendetegnet ved følgende:

Bæredygtighedsdiskursen problematiserer i perioden udviklingslandenes manglende udvikling, som i diskursen italesættes som underudvikling. Denne problematisering tilfører en særlig mening til den bæredygtige udvikling. Den mening, der tilskrives bæredygtighedsbegrebet i denne periode, forstås som en udvikling, hvor udviklingslandene manglende evne til at bekæmpe fattigdom og sult samt manglende evne til at uddanne egen befolkning er forhold som skader naturen og miljøet. Disse manglende evner og egenskaber bliver diskursiveret som hindringer for udviklingslandenes evne til at passe på naturen og sikre en bæredygtig udvikling. Bæredygtighedsdiskursens objekt er problematisering og konsekvenserne af manglende udvikling i udviklingslandene. I perioden ser vi, at diskursen om bæredygtighed skaber relationer til andre begreber, og denne relation knyttes til begreber, som alle har at gøre med udviklingslandenes problematikker. Det er begreber som fattigdom, uddannelse, sundhed og så videre. Strategien bliver at udarbejde aftaler og planer for at bekæmpe fattigdom, sult og hjælpe udviklingslande med at udvikle sig. Denne italesættelse af objektet og diskursens relationsdannelser skaber et bestemt subjekt. Subjektet bliver lande, der

har udfordringer af økonomisk og social karakter, og går i FN's kommunikation under fællesbetegnelsen 'udviklingslande'.

Afslutningsvis kan vi for perioden iagttagende, at udsagnet om manglende udvikling i udviklingslande, som begyndte i 1972, har været en del af diskursen frem til 1986, og diskursen kan også spores i årene efterfølgende. Vi kan se, at udsagnet har taget form som diskursens objekt - at der hersker en underudvikling af udviklingslandene, som skader naturen, hvilket giver subjektet ikke-udviklede lande med udfordringer med befolkningstilvækst, fattigdom, sult og en svag økonomi. Objektiveringen i denne periode er med til at skabe den strategi, som vi ser i diskursen. Nemlig at der gennem internationale aftaler bliver sikret, at de udviklede lande støtter udviklingslandene, så udviklingslandene bedre kan bidrage til en bæredygtig udvikling og en beskyttelse af klodens klima og natur.

Dermed kan vi ved hjælp af nedenstående skema, der indeholder et overblik over diskursens eksistensbetingelser, illustrere diskursen om bæredygtighed, som den ser ud fra 1972-1986.

Eksistensbetingelser	Første periode: 1972-1986
Objekt – Problem	Diskursen problematiserer fattigdom, underudvikling og overbefolkning. Problematiseringen tilbyder bestemte strategier for løsninger.
Strategi – Løsning på det bestående problem	Udvikling og støtte til udviklingslandene, da problemet er udviklingslandenes manglende ressourcer og udvikling. Dermed bliver løsningen også finansiel støtte, uddannelse, bekæmpelse af fattigdom og udryddelse af sult.

Begrebsrelationer	Fattigdom og underudvikling sættes i modsætning til bæredygtighed, da disse ifølge diskursen udelukker en bæredygtig udvikling. Sundhed, uddannelse og velstand bliver forudsætninger for bæredygtighed.
Subjektivering – Hvem og hvad ansvarliggøres	Udviklingslandenes sociale og økonomiske situation skal forbedres, hvilket udviklede lande skal bidrage til. Der skabes en hierarkisk position mellem de to subjektpositioner, hvor udviklingslandene er udviklede lande underlegne.

Diskursens brud i Brundtland-rapporten: 1987

I 1987 sker der et brud i FN's diskurs om bæredygtighed. Dette sker i forbindelse med Brundtland-kommissionens arbejde om bæredygtig udvikling, som resulterede i rapport 'Vores Fælles Fremtid' i 1987. Som følge af den ændrede diskurs i Brundtland-rapporten indtager de udviklede lande en ny subjektrolle i bæredygtighedsdiskursen efter offentliggørelsen af rapporten. Denne nye subjektposition er skabt gennem ændringer i de øvrige eksistensbetingelser i diskursen. Vi kalder derfor perioden efter Brundtland-rapporten for anden periode, da rapporten markerer tærsklen til en ny diskurs om bæredygtighed. Brundtland-rapporten er et centralt dokument i vores genealogi af bæredygtighedsbegrebet, og derfor indleder vi denne periode med en kort præsentation af Brundtland-rapporten.

Brundtland

For at kunne udarbejde en fælles forståelse og ramme omkring bæredygtig udvikling nedsatte FN i 1983 en kommission. Opgaven lød: Find en fælles forståelse for "de langsigtede miljøspørgsmål og for den indsats, som virkelig er nødvendig for at klare problemerne med at beskytte og forstærke miljøet og at skabe langsigtede handlingsprogrammer for de kommende tiår, med nogle mål som verdenssamfundet kan stræbe efter" (Vores fælles fremtid, 1987: 7). Med sådan en formulering begyndte Brundtland-kommissionen sit arbejde. Resultatet af dette arbejde blev en rapport, der skulle sætte retningen for bæredygtighed og skabe nye muligheder for udvikling. Det var altså et opgør med fortiden og en bevægelse mod fremtiden. Dette bliver formuleret i Brundtland-kommissionens rapport som følgende:

Tiden er inde til at bryde ud af fortidens mønstre. Forsøg på at bevare den sociale og økologiske stabilitet gennem fortidens holdninger til udvikling og miljøbeskyttelse vil øge uligheden. Sikkerhed må opnås gennem ændringer. Kommissionen har opregnet en række handlinger, som må foretages for at begrænse truslen mod overlevelsen og bringe fremtidens udvikling ind på en vej, som er bæredygtig (Vores fælles fremtid, 1987: 7).

Brundtland-kommissionen offentliggjorde sin rapport i 1987, 15 år efter at FN havde indledt sit arbejde med bæredygtighed ved konferencen i Stockholm. Rapporten med navnet 'Vores

Fælles Fremtid' beskriver, hvordan bæredygtig udvikling kan og skal nås, og den giver rum og plads til alle 15 års diskussioner om klimaudfordringerne og bæredygtighed. Rapporten indkapsler alle ideer og forestillinger om bæredygtighed, der gik forud for dens udgivelse, og rapporten bliver således helt centralt for læren om bæredygtighed og bæredygtig udvikling efterfølgende. Selvom bæredygtig udvikling for første gang blev defineret som et begreb i World Conservation Strategy fra 1980, er det Brundtland-kommissionens definition, der er alment anerkendt (Reid, 1995: XIII). Brundtland-kommissionen definerer bæredygtighed på følgende måde: Den bæredygtige udvikling kan ske gennem en udvikling som "... imødekommer de øjeblikkelige behov uden at gå på kompromis med de fremtidige generationers mulighed for at sikre deres behov" (Vores fælles fremtid, 1987: 20).

Selvom vi iagttager, at FN's diskurs om bæredygtighed ændrer sig med Brundtland-rapporten, iagttager vi også, hvordan diskursen fra forrige periode går igen. Der er altså fællestræk med den tidligere diskurs, selvom diskursen også fremstår ændret. Vi vil i det følgende afsnit kort gennemgå de fællestræk, som vi iagttager, at diskursen i Brundtland-rapporten har med bæredygtighedsdiskursen i forrige periode, hvorefter vi beskriver, hvordan FN's diskurs om bæredygtighed ændrer sig med Brundtland-rapporten.

Fællestræk

Læsningen af Brundtland-rapporten viser, at bæredygtighed igen bliver betragtet som en alternativ valgmulighed for (menneskelig) udvikling. I Brundtland-kommissionens arbejde danner bæredygtighedsbegrebet relationer med begreber som økonomisk udvikling, social udvikling og bekæmpelse af fattigdom. Det er den samme problematisering, som vi ser i første periode, hvor bæredygtighed sættes i relation til fattigdom og underudvikling. Derfor ser vi i Brundtland-kommissionens arbejde, at der stadig er fokus på, hvordan den sociale udvikling skal bidrage til at sikre, at klodens natur, miljø og klima ikke lider under udviklingslandenes underudvikling. Vi iagttager, at diskursen i kommissionens rapport sætter en direkte relation mellem fattigdom og økologiske katastrofer.

Fattigdom er ikke kun et onde i sig selv, men en bæredygtig udvikling gør det nødvendigt, at man dækker de grundlæggende behov hos alle, og udstrækker muligheden for at virkeliggøre forhåbningerne om et bedre liv til alle. En verden hvor fattigdommen er udbredt i visse lande vil altid have en tendens til økologiske og andre katastrofer (Vores fælles fremtid, 1987: 20).

Denne subjektivering af udviklingslande, som vi så i forrige periode, går altså igen i 1987, hvor problematiseringen af underudvikling i udviklingslande fortsat uundgåeligt vil lede til økologiske problemer og ubæredygtig udvikling.

Vi ser, at der igen er en relation mellem bæredygtighed, fattigdom og social udvikling, og strategien bliver at støtte udviklingslandene, hvilket udviklede lande skal stå for, hvorfor diskursen om bæredygtig udvikling fortsat subjektiverer udviklingslande. Udviklingslande fortsætter med at være subjektet for diskursens vidensindsamling, idet Brundtland-kommissionen har mange oplysninger og data om udviklingslandenes karakteristika og udfordringer. Det er gennem denne indsamling af viden (objektivering) udviklingslandene bliver genstand for FN's strategi om bæredygtig udvikling (Vores Fælles Fremtid, 1987: 119).

Udviklingslandenes udfordringer omkring fattigdom og manglende økonomisk vækst er til stede i diskursen, men får mindre betydning og placering i Brundtland-kommissionens italesættelse af bæredygtighed. Brundtland-kommissionen varsler således en ændring i diskursen om bæredygtighed. Vi ser, at Brundtland-kommissionens arbejde er en tærskel mod et brud på diskursen om bæredygtighed. Det nye består i, at bæredygtig udvikling ikke blot er et spørgsmål om at udvikle underudviklede lande, men at det er en større forandringsproces på flere niveauer af det globale samfund, og at bæredygtig udvikling bliver et spørgsmål om styring og regulering af vores klima gennem dannelse af viden og analyser. Dette uddyber vi nedenfor.

Bruddet

Noget af det nye, som vi iagttager i diskursen om bæredygtighed i Brundtland-rapporten, er, at diskursen danner relationer til begreber som institutionsændringer og lovgivningstilpasning:

I sidste ende er bæredygtig udvikling dog ikke nogen endegyldig tilstand af harmoni, men snarere en ændringsproces hvor udnyttelsen af ressourcerne, styringen af investeringerne, retningen for den teknologiske udvikling og institutionelle ændringer kommer i overensstemmelse med fremtidige såvel som nutidige behov (Vores fælles fremtid, 1987: 21).

Diskursen danner her en anden strategi end den hidtidige i bæredygtighedsdiskursen, hvilket også forandrer den måde, diskursen objektiverer og diskursiverer subjektet. Vi ser en bevægelse fra social udvikling, fattigdom og sult til et øget fokus på de institutionelle rammer, som kan skabe bæredygtig udvikling. Om ændringen af lovgivningen og institutioner skriver Brundtland-kommissionen følgende: "Bæredygtighed kræver, at man håndhæver et mere omfattende ansvar for virkningen af de beslutninger, der træffes. Dette kræver ændringer i de lovgivningsmæssige og institutionelle rammer som kan håndhæve fællesskabets interesser (Brundtland-kommissionens rapport om miljø og udvikling, 1987: 71).

Bæredygtighedsdiskursen begynder her at blive mere forpligtende i sin kommunikation, hvilket øger subjektivering af alle medlemslandene inklusiv de udviklede lande, hvilket ses i nedenstående citat:

Evnen til at vælge en politisk vej, som er bæredygtig, forudsætter, at de økologiske sider af en given politik overvejes samtidig med de økonomiske, handelsmæssige, energimæssige, landbrugsmæssige, industrielle, og andre dimensioner på den samme dagsorden og i de samme nationale og internationale institutioner. Det er den vigtigste institutionelle udfordring i 1990'erne (Vores fælles fremtid, 1987: 294).

Her tildeler diskursen de udviklede lande en ny subjektrolle ved at subjektivere udviklede landes institutioner, lovgivning, energisektor og industri i relation til

bæredygtighedsspørgsmålet. I Brundtland-rapporten knytter bæredygtighedsdiskursen ligeledes relationer til udsagn som “juridiske principper” og “normer for den statslige og mellemstatslige adfærd”. Hvilket er endnu et eksempel på, hvordan udviklede lande subjektiveres (Vores fælles fremtid, 1987: 311).

Det nye brud i diskursen viser, hvordan subjektet ændrer sig, når diskursen danner relationer til nye begreber. De nye begreber har relation til de lovgivningsmæssige og institutionelle rammer. Diskursen om bæredygtighed bliver på den måde en diskurs, der ønsker at regulere udviklede landes produktion og rammerne omkring dem. Denne ændring er med til at subjektivere udviklede lande på en anden måde end tidligere, hvilket er en diskursændring, hvor diskursen bevæger sig fra en subjektivering af udviklingslandene til subjektivering af udviklede lande. Vi ser i følgende citat, at subjektet for diskursen om bæredygtighed i højere grad bliver udviklede lande, der stilles mere til ansvar i Brundtland-rapportens diskurs.

Vi kom til den opfattelse, at der var behov for en ny udviklingsvej, en vej som kunne skabe menneskelige fremskridt, ikke blot nogle få steder, i nogle få år, men på hele jordkloden ud i en fjern fremtid. En 'bæredygtig udvikling' er således ikke kun et mål for 'udviklingslandene' men også for industrilandene (red. udviklede lande) (Vores fælles fremtid, 1987: 15-16).

Citatet er et eksempel på, hvordan diskursen om bæredygtighed i Brundtland-rapporten flytter sin subjektivering til udviklede lande. Dette gør diskursen ved at fremsætte ønsker om at ændre industrien: “Hvis industriudviklingen skal være bæredygtig på langt sigt, må den ændre sig radikalt med hensyn til denne udviklings kvalitet, især i industrilandene” (Vores Fælles Fremtid, 1987: 207) Diskursen om bæredygtighed danner her relationer mellem industri og nye begreber, som skaber denne subjektivering. Disse nye begreber er blandt andet forurening og en forringelse af miljøet. “Industrien udvinder materialer fra det naturlige ressourcegrundlag, og bringer både produkter og forurening ind i menneskets miljø. Den har magten til at forøge og forringe miljøet; den gør uvægerlig begge dele” (Vores Fælles Fremtid, 1987: 201). Bæredygtighedsdiskursens subjektivering af udviklede lande sker her ved problematisering af

industrien og dens skadelige miljømæssige effekter, mens diskursen samtidig tilføjer mening til industriens bæredygtige udvikling ved at inddrage begrebet effektiv ressourceudnyttelse:

Generelt set bør man opmuntre til industrier og industriproduktioner, som er mere effektive med hensyn til ressourceudnyttelse, som skaber mindre forurening og affald, som bygger på brugen af fornyelige ressourcer i stedet for på ikke-fornyelige, og som indskrænker de uigenkaldelige negative virkninger på menneskers sundhed og miljøet (Vores Fælles Fremtid, 1987: 208).

Det er her vi iagttager bruddet i diskursen, idet bæredygtighedsdiskursen efter denne problematisering og relationering ikke kan læses eller skrives på samme måde som tidligere. Hvor udviklede lande tidligere skulle hjælpe udviklingslandene med at begrænse de skadelige aktiviteter på klodens klima, natur og miljø ved hjælp af finansiel og teknisk støtte, har diskursen om bæredygtighed i Brundtland-rapporten placeret udviklede lande i en anden subjektposition, da udviklede lande nu ansvarliggøres for det objekt, som er dannet af diskursen: dårlig udnyttelse af ressourcer, industriaffald og forurening af miljøet. Vi ser, at udviklede lande subjektivering sker gennem en problematisering af industriens forurening. Diskursen danner her et objekt gennem etableringen af relationer til mere videnskabelige udsagn som affald, forurening og CO₂-udledning (Vores Fælles Fremtid, 1987: 174).

Vi er tidligere stødt på CO₂-udledning i bæredygtighedsdiskursen, da UNEP nævnte CO₂ som et udsagn i 1980, men vi iagttager, at bæredygtighedsdiskursen problematiserede CO₂-udledning anderledes i 1980. I 1980 blev CO₂-udledning sat i relation til befolkningstilvækst og fattigdom (UNEP, 1980: 6-7), hvorimod CO₂ efter Brundtland-rapporten bliver sat i relation til udviklede landes produktion og deraf afledte skader på miljøet (Vores Fælles Fremtid, 1987: 174).

Videnskabelige udsagn i bæredygtighedsdiskursen

Efter udgivelsen af Brundtland-rapporten begynder bæredygtighedsdiskursen at danne relationer til videnskabelige udsagn. Diskursen trækker på videnskabelige udsagn til at skabe og forme sit objekt, som vi har vist. Viden inddrages som en strategi, der på sigt skal være med

til at løse problemerne med klodens klima, natur og miljø. Således skrives der i Brundtland-rapporten: "Lovgivningen alene kan ikke håndhæve fællesskabets interesser. Det er også helt nødvendigt med en viden og støtte i befolkningen..." (Vores fælles fremtid, 1987: 71).

Citatet ovenfor viser, hvordan diskursen om bæredygtig udvikling får en ny dimension. Det, diskursen nu ønsker, er også viden om klima, natur og miljø. Det sætter en ny udvikling i gang, hvor diskursen begynder at interessere sig for et andet objekt end udvikling af underudvikling. De nye udsagn, som diskursen skaber relation til, er videnskabelige udsagn, som vi iagttager flere andre steder i diskursen om bæredygtighed. Der er i diskursen således eksempler på, hvordan FN ansvarliggør industrien for den øgede CO₂-udledning ved at omtale CO₂-niveauet præindustrielt, hvilket gør CO₂ til et centralt objekt for diskursen.

De videnskabelige udsagn kommer til udtryk på følgende måde i Brundtland-rapporten:

Videnskabsmændene skønner, at hvis den nuværende tendens fortsætter, vil den samlede koncentration af CO₂ og andre drivhusluftarter i atmosfæren svare til en fordobling af CO₂ i forhold til det præ-industrielle niveau, måske allerede i 2030'erne, og at det kunne føre til en stigning i den globale middeltemperatur, som er "større end nogensinde tidligere i menneskehedens historie (Vores fælles fremtid, 1987: 174).

Her ser vi de første videnskabelige udsagn om klimaforandringer i FN's diskurs om bæredygtighed. Herfra bliver spredningen af disse udsagn større og større. Begreberne og viden om effekterne af drivhusgasser udvikles i løbet af 1980'erne, men det er først i Brundtland-rapporten, at diskursen om bæredygtighed sætter udsagn om drivhusgas i relation til udviklede lande produktion og udviklede landes samfundsinstitutioner. Brundtland-kommissionen er dermed det første sted i FN's diskurs om bæredygtighed, hvor udledning af CO₂ problematiseres, og udviklede lande subjektiveres på en særlig måde.

Opsamling på bruddet: 1987

I Brundtland-rapporten ser vi bruddet i diskursen udfoldet. Rapporten indeholder som beskrevet dele af den tidligere diskurs om bæredygtighed, men der sker i Brundtland-rapporten

nogle afgørende brud på diskursen, hvilket gør, at det efter Brundtland-rapporten ikke længere er muligt at læse, skrive og se bæredygtighedsdiskursen på samme måde som i den første periode. I den første periode blev bæredygtig udvikling sat i relation til fattigdom og underudvikling, hvorimod bæredygtighedsdiskursen efter Brundtland-rapporten sætter bæredygtig udvikling i relation til industriens forurening og udviklede landes ansvar for udledning af CO₂.

Når vi folder Brundtland-rapporten ud som ovenfor, skyldes det Brundtland-rapportens historiske og diskursive betydning, da vi i Brundtland-rapporten ser den første diskontinuitet i diskursen om bæredygtighed. Diskontinuiteten og bruddet ses gennem ændringer i alle diskursens eksistensbetingelser. Bruddet kommer til udtryk i en ændring i diskursens begrebsnetværk, hvor bæredygtighed og bæredygtig udvikling skaber relationer til forurening og CO₂-udledning, hvilket ændrer de øvrige eksistensbetingelser, hvor det mest bemærkelsesværdige er, at den nye og anderledes subjektivering af både industri- og udviklingslandene. Den nye diskurs, som etableres under denne periode, fortsætter i de efterfølgende år, hvilket vi beskriver i det kommende afsnit.

Anden periode: 1988-2017 - Diskurs om drivhusgasser

Den næste periode, som vi beskriver i det følgende, er perioden efter Brundtland-rapporten og frem til 2017. Her ser vi en fortsættelse af bæredygtighedsdiskursen, hvor de samme eksistensbetingelser fra diskursen om bæredygtighed i Brundtland-rapporten gør sig gældende, men hvor der sker en uddybning af enkelte af dem, hvilket også er med til at gøre perioden analytisk interessant, hvorfor vi også prioriterer at gennemgå perioden trods kontinuitet i diskursen. Perioden er et eksempel på, hvordan diskursen fra Brundtland-rapporten manifesterer sig yderligere og med større gennemslagskraft, hvilket også påvirker muligheden for det næste brud i diskursen, som vi iagttagelse sker i 2018, hvorfor denne periode slutter i 2017.

Som vist har Brundtland-kommissionen haft stor indflydelse på forståelsen af bæredygtighed og bæredygtig udvikling. Rapporten tilbød visioner og forestillinger for fremtiden, og samtidig ændrede den forholdet mellem industri- og udviklingslandene. Brundtland-rapporten blev fulgt

op af Rio-konferencen i 1992 og handleplanen Agenda 21, der fastsatte mere konkrete målsætninger for bæredygtig udvikling for FN's medlemslande. Rio-konferencen i 1992 hed United Nations Conference on Environment and Development (UNCED). Det var en verdensomspændende begivenhed, som blev planlagt direkte og indirekte af næsten en million mennesker. 178 regeringer og 500 NGO'ere var deltagere ved konferencen og 7000 journalister var til stede. Konferencen blev præsenteret som en af FN's største succeser i kampen for klima og miljø (Reid, 1995: 181-183).

I Brundtland-rapporten blev der italesat et ønske om ændringer. Ændringerne skulle finde sted ikke kun i udviklingslandene, men også i udviklede lande. Samme budskab genlød under Rio-konferencen i 1992. Her ser vi en forståelse af bæredygtighed, der oversættes fra Brundtland-kommissionen til Rio-deklarationen i 1992, og bæredygtighedsdiskursen i 1990'erne er en fortsættelse af diskursen om bæredygtighed fra Brundtland-rapporten. Det ses således, at CO₂-udledning fortsat er det objekt, som diskursen problematiserer og sætter i relation til bæredygtighed. Udviklede lande bliver i Rio-konferencen forpligtet til *at opnå en stabilisering af koncentrationerne af drivhusgasser i atmosfæren*. Nedenstående citat viser, hvordan FN argumenterer for, at stabilisering af koncentrationerne af drivhusgasser i atmosfæren er en nødvendighed, idet det er forudsætningen for fremtidig udvikling. Om dette skrives følgende i bekendtgørelsen af FN's rammekonvention om klimaforandringer fra 1992: "Endemålet med denne konvention (...) er at opnå en stabilisering af koncentrationerne af drivhusgasser i atmosfæren på et niveau, som kan forhindre farlig antropogen indvirkning på klimasystemet" (Retsinformation, 1994).

Diskussionen om udviklingen af udviklingslandene fylder mindre, fordi objektet nu er stabilisering af koncentrationerne af drivhusgasser i atmosfæren. Ændring af objektet har som vist ændret diskursens subjekt, hvorfor vi i 1992 ser den samme subjektposition, som diskursen om bæredygtighed i Brundtland-rapporten fra 1987. Det er de udviklede lande, der skal gå forrest, da de har det største ansvar i forhold til at begrænse udledningen af CO₂. "Industrilandsparterne bør derfor tage føringen i bekæmpelsen af klimaændringer og de skadelige virkninger heraf" (Retsinformation, 1994).

Ansvarliggørelsen af udviklede lande forstærkes i denne del af perioden, da det fastslås, at de udviklede lande står for størstedelen af den globale udledning af CO₂: ”størstedelen af de fortidige og de nuværende globale emissioner af drivhusgasser stammer fra industrilande (udviklede lande red.), at emissionerne pr. indbygger i udviklingslandene stadig er relativt lave...” (Retsinformation, 1994). Med ønsket om at opnå en stabilisering af koncentrationerne af drivhusgasser i atmosfæren ser vi, hvordan både subjektpositionen og strategien fra diskursen om bæredygtighed fra Brundtland-rapporten fastholdes i Rio-konferencen.

Diskursen om bæredygtighed danner i FN’s kommunikation flere relationer til videnskabelige udsagn om klimaets tilstand. Dette ser vi, når der under Rio-konferencen italesættes strategier for, hvordan CO₂-udledning på sigt skal kontrolleres og nedbringes: “Industrilandene (udviklede lande red.) bør træffe øjeblikkelige foranstaltninger (...) som et første skridt henimod samlede strategier på globalt, nationalt, og hvor aftalt, regionalt plan, hvori der tages hensyn til samtlige drivhusgasser og deres respektive andel i forøgelsen af drivhuseffekten” (Retsinformation, 1994). Citatet er et eksempel på en mere forpligtende subjektivering, der træder frem i diskursen.

I Rio-konferencen i 1992 er objektet og subjektet de samme som i Brundtland-rapporten, da udviklede lande skal forsøge at reducere sin udledning af CO₂. Dog iagttager vi, at diskursen i endnu højere grad danner relationer til videnskabelige udsagn. Disse videnskabelige udsagn subjektiverer udviklede lande anderledes end i første periode, da subjektiveringen via de videnskabelige udsagn bliver mere målbare og dermed mere forpligtende. Udviklingen af diskursen i og omkring Rio-konferencen er drevet af oprettelsen af IPCC i 1988. IPCC udgav sin første rapport i 1990 og havde op til Rio-konferencen udgivet endnu en, der skulle kortlægge klodens udfordringer med klimaforandringer.

Diskussionen om reducere af CO₂-udledning og deres afstamning fra udviklede lande, som får central betydning under Rio-konferencen, kommer fra FN’s etablerede forskningsorgan IPCC. Ved oprettelsen af IPCC i 1988 beslutter FN, at IPCC’s opgave er at undersøge og formidle relevant videnskabeligt materiale og forskning på klimaområdet med henblik på at skabe et overblik over den bedste tilgængelige viden om klimaforandringer, klimaforandringers

påvirkning af miljø og socioøkonomiske forhold samt at formulere strategier til løsning af disse udfordringer (IPCC, 2004: 2). Mellem 1990 og 1992, dvs. i optakten til Rio-konferencen, har IPCC arbejdet på at kortlægge drivhusgassernes effekt på kloden. IPCC's produktion af viden sætter igen udviklede lande i en subjektposition, der gør dem ansvarlig for CO₂-udledning. Om dette skriver IPCC følgende: "Industrialized countries have specific responsibilities (...) Industrialized countries should adopt domestic measures to limit climate change by adapting their own economies in line with future agreements to limit emissions" (IPCC, 1990-1992-assessment: 117). Med IPCC's opståen iagttager vi, hvordan videnskabelige udsagn i diskursen om bæredygtighed foreslår flere konkrete og nationale strategier for løsningen af problemet. Dette er med til at øge og forstærke diskursens subjektivering af udviklede lande.

Agenda 21

Under Rio-konferencen præsenterer FN Agenda 21 (1992), som er en 600 sideres plan for bæredygtig udvikling. Agenda 21 har til formål at sikre en implementering af klima- og miljøspørgsmål i de respektive landes institutioner og lovgivning. Subjektet for disse implementeringer er udviklede lande. Dette ses i følgende formulering "National strategies, plans, policies and processes are crucial in achieving this" (UN, 1992: kapitel 1). Her iagttager vi, hvordan bæredygtighedsdiskursen forstærker subjektiveringen af de enkelte lande ved at opdele subjektpositionen 'udviklede lande' til at bestå af enkelte lande. Agenda 21 er et vigtigt dokument i FN's kommunikation om bæredygtighed. Dokumentet er et eksempel på FN's kommunikation, der forsøger at skabe samarbejde mellem stater, organisationer og virksomheder på en praktisk måde. Planen berører udviklingen inden for social og økonomiske felter, beskyttelse og håndtering af natur samt midler til implementering af forslagene.

Med 1992-konferencen iagttager vi, hvordan idéer og betragtninger fra 1972 20 år senere tager form med mere konkrete programmer for handling, der kan skabe et natur- og miljøhensyn i udviklede lande. På dette stadie var forslag til lovgivningsændringer ikke bindende, men har mere en opfordrende karakter til handling og støtte til Agenda 21's forslag. Rio-konferencen har imidlertid skabt en strategi for bæredygtige løsninger, der skal nedbringe udviklede landes udledning af drivhusgasser (UN, 1992 og Adams, 2009: 93). Det er ændringerne i diskursen,

som har muliggjort denne ansvarliggørelse af udviklede lande og dermed også givet plads til strategier for de enkelte udviklede landes bidrag til løsning af problemet.

Kyoto-protokollen

I forlængelse af Rio-konferencen og Agenda 21 ser vi også bæredygtighedsdiskursens eksistensbetingelser være til stede i FN's kommunikation i Kyoto-protokollen i 1997. Protokollen fra Kyoto er en fortsættelse af den klimakonvention, som FN's medlemslande indgik i Rio i 1992. I Kyoto-protokollen blev der fastsat konkrete reduktionsmål for udviklede landes udledning af CO₂ (Retsinformation, 2005). I Kyoto-protokollen iagttager vi, at der sker en ændring i FN's omtale af udviklede lande og udviklingslandene. Hidtil har FN omtalt udviklede lande som "developed countries", men de bliver fra Kyoto-protokollen formaliseret inddelt i bilag. Denne sondring går tilbage til 1995, hvor FN beslutter at opdele landene mere formelt efter økonomisk størrelse, men betegnelsen "udviklede lande" og "udviklingslande" bliver fortsat anvendt. "Hver af de parter, der er opført i bilag I, skal senest i 2005 have gjort beviseligt fremskridt i retning mod at opfylde deres forpligtelser i henhold til denne protokol" (Retsinformation, 2005). Bilag 1-lande er de industrialiserede lande, der i 1992 er medlemmer af OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), bilag 2-lande er industrialiserede lande, der skal yde finansiel og teknisk støtte til udviklingslandene, mens "ikke-bilag 1-lande" primært består af udviklingslande (UN, 1998).

Diskursen om bæredygtighed ansvarliggør herefter de industrialiserede lande med de største økonomier, der udleder mere drivhusgas end lande med mindre industri og mindre økonomier. Denne subjektivering i diskursen går som beskrevet tilbage til Brundtland-rapporten, hvor det gennem diskursen for første gang blev slået fast, at udviklede lande bærer det største ansvar for håndtering af diskursens objekt, reduktion af CO₂-udledning.

Frem mod 1995 udgiver IPCC to rapporter, som udlægger årsagerne til klimaforandringer på baggrund af videnskabelige undersøgelser og studier. Rapporterne fastslår, at udledning af drivhusgasser er det, der forårsager klimaforandringer, og løsningen bliver at reducere udledning af disse drivhusgasser. Begge rapporter indgår som vigtige dokumenter i vedtagelsen af Kyoto-protokollen (Adams, 2009: 103), som vedtager faste mål for reduktion af CO₂-

udledning. Parallelt med det har FN afholdt årlige møder med de lande, som i 1992 blev en del af FN's klimakonvention. I 1995 mødtes disse parter for første gang i et fælles forum, kaldet Conference of the Parties (COP), for at drøfte klimaforandringer og deres betydning. Det var disse lande, som i 1997 blev enige om Kyoto-protokollen. Efter Kyoto-protokollen iagttager vi, at udviklingslandene, som tidligere var subjektet for bæredygtighedsdiskursen, nu indtager en anden rolle. Tidligere var det udviklingslandenes manglende udvikling, der blev problematiseret. Nu er det et spørgsmål om, at de ikke får nok støtte fra udviklede lande, hvilket fastholder subjektivering af udviklede lande samt hierarkiet mellem industri- og udviklingslande. Udviklingslandene skal fortsat bidrage til en bæredygtig udvikling, men de bliver ikke længere set som problemet og som årsagen til manglende bæredygtig udvikling, som var tilfældet tilbage i første analyseperiode, hvor fattigdom og underudvikling var det centrale problem i diskursen. Kyoto-protokollen stabiliserer bæredygtighedsdiskursen, som den opstod i Brundtland-rapporten ved at bevare det begrebsnetværk og den problematisering, der fandt sted i forbindelse med det diskursive brud i Brundtland-rapporten, hvilket også sikrer en fastholdelse af subjektrelationerne mellem industri- og udviklingslandene. I perioden efter Brundtland-rapporten ser vi en FN-kommunikation om bæredygtighed, der er optaget af reduktion af CO₂-udledning, hvor hovedparten af reduktionen skal finde sted i udviklede lande. Vi iagttager også en kommunikation, der i stigende grad bliver mere videnskabelig i kraft IPCC's indsamling af viden om klodens klima og miljø.

00'erne: Nationalisering af objektet

Selvom Kyoto-aftalen blev vedtaget i 1997, trådte den først i kraft i 2005 i forbindelse med COP11 i Montreal (UN, 2022a). Dette havde også betydning for diskursen om bæredygtighed. For Kyoto-aftalen var som beskrevet en markering af en forandret diskurs om bæredygtighed, med nyt objekt, andre begrebsrelationer, forandrede strategier og et nyt subjekt. Disse eksistensbetingelser iagttages også i bæredygtighedsdiskursen efter 1997. De bindende målsætninger for reduktion af CO₂ og subjektivering af udviklede lande kan også spores under Johannesburg-konferencen: "All countries should take action, with developed countries taking the lead, taking into account the development needs and capabilities of developing countries, through mobilization, from all sources, of financial and technical assistance and capacity-building for developing countries" (UN, 2002: 13-14).

Diskursen om bæredygtighed skaber særlige relationer mellem udviklede lande og udviklingslande. Her ser vi, at udviklingslande skal være en del af løsningen. Udviklingslande bliver ikke set som en del af problemet længere, hvilket er en fortsættelse af diskursen fra Brundtland-rapporten og Kyoto-protokollen. Objektivisering i diskursen dannes i form af fortsat indsamling og produktion af viden gennem IPCC's arbejde, hvor bæredygtighedsdiskursen sættes i relation til videnskabelige udsagn som CO₂-udledning, drivhusgasser og global opvarmning, hvilket præger diskursens subjektivisering. Objektiveringen gennem udsagn om CO₂-udledning skaber i stigende grad en subjektivisering, der fokuserer mere på de enkelte lande, da FN på baggrund af videnskabelige udsagn foreslår, at de enkelte lande *på lokalt, nationalt og regionalt niveau* indfører lovgivning, der skal sikre bæredygtig udvikling gennem reduktion af CO₂ (UN, 2002: 1).

Subjektivisering forandres i retning af at blive mere lokal, idet objektiveringen bliver mere specifik på et geografisk plan, hvilket sker gennem IPCC's produktion af rapporter, der fortsat indsamler viden om klimaforandringer og dens påvirkning på et mere lokalt og regionalt niveau. Vi iagttager, at FN i 2004 beder IPCC indsamle og inkludere mere regional specifikke data og information i sit arbejde og i sin produktion af viden (UNFCCC, 2004: 4). Dette er interessant for diskursen. For selvom vi iagttager, at bæredygtighedsdiskursen har benyttet sig af samme eksistensbetingelser siden 1997, ser vi også, at diskursen sigter efter at ændre eller skærpe sin strategi gennem en øget subjektivisering af enkelte nationer. Dette ændrer ikke diskursen fundamentalt, da det fortsat er udviklede lande med den største forurening, der ansvarliggøres mest, men diskursens strategi italesætter i stigende grad behovet for ændringer på nationalt niveau hos udviklede lande: "At the country level, national strategies must include investments in improved environmental management and make the structural changes required for environmental sustainability" (UN, 2005: 19).

Mens bæredygtighedsdiskursen fra Brundtland-rapporten fastholdes, iagttager vi også, hvordan IPCC's vidensproduktion påvirker diskursen, hvilket i denne periode er med til at fastholde diskursens objekt som værende CO₂-udledning (IPCC, 2007: 13). Temperatur-udsagnene viser, hvordan de videnskabelige udsagn kommer til udtryk i diskursen. Fra 2007 ser vi en

udvikling, hvor temperaturmåling bliver et afgørende udsagn i de beslutninger, der bliver truffet omkring klima og miljø.

Vi ser ligeledes, hvordan diskursen om bæredygtighed på dette tidspunkt gennem viden forsøger at etablere relationer til begreber som uddannelse, træning og forbrugsmønstre: “Examples that can have positive impacts on mitigation include changes in consumption patterns, education and training, changes in building occupant behaviour, transport demand management and management tools in industry” (IPCC, 2007: 59). Dette er en indikation på, at bæredygtighedsdiskursen i tiltagende grad forsøger at subjektivere på et mere individnært niveau, hvor bæredygtighedsdiskursen danner relationer til forbrug, produktion og uddannelse. For at gøre dette knytter bæredygtighedsdiskursen flere relationer mellem den enkeltes beslutninger og handlinger og de videnskabelige udsagn: “I believe we have very limited time to take action, and I also believe that this is a moment when people are listening, and therefore if you give them the facts and you give them the science, it will hopefully lead to the right decisions” (Rajendra K. Pachauri, IPCC Chairman, 2007).

Forbruget og produktionen sættes i relation klima- og miljøudfordringerne, men diskursen i 2007 er knap og øjeblikkelig, og derfor slår denne problematisering og relationsdannelse ikke igennem i diskursen på dette tidspunkt, hvilket først sker med større gennemslagskraft senere.

Denne mere nære subjektivering ser vi begynde i midten af 00’erne og træder frem i diskursen igen i 2013 under COP19. Under dette møde ser vi et tiltag, som hedder Nationally Determined Contributions, der åbner muligheden for, at hvert enkelt land subjektiverer sig selv gennem fastsatte mål. De mål, der bliver sat, har til formål at reducere CO₂-udledning, som er diskursens objekt. Alle nationer deler altså nu ansvaret for at løse det problem, som diskursen har formuleret, hvilket skal ske gennem en udarbejdelse af en strategi for, hvordan de vil reducere deres CO₂-udledning. Dette formuleres således: “Now governments, and especially developed nations, must go back to do their homework so they can put their plans on the table ahead of the Paris conference” (UN, 2013). Her ser vi de første skridt mod Paris-konferencen i 2015, hvor forventningen er at udarbejde en aftale, der vil binde hvert enkelt land til at handle.

Parisaftalen

I 2015 indgår FN's medlemslande Paris-aftalen. Denne forpligter alle deltagende lande til at bidrage til opfyldelsen af Paris-aftalens målsætninger, men det er de udviklede lande, der skal bære den største byrde ved også at yde støtte til udviklingslandene, så det er muligt for disse at bidrage. Hvert enkelt land tildeles i Paris-aftalen et ansvar for at bidrage til løsning af diskursens objekt, da alle lande skal komme med *ambitiøse forslag* til måder at opfylde aftalen på gennem reduktion af CO₂ for at undgå temperaturstigninger. Denne aftale er bindende, så alle lande har forpligtet sig til at levere de ambitiøse målsætninger:

Developed country Parties should continue taking the lead by undertaking economy-wide absolute emission reduction targets. Developing country Parties should continue enhancing their mitigation efforts, and are encouraged to move over time towards economy-wide emission reduction or limitation targets in the light of different national circumstances (UN, 2015: 3).

Her ser vi, hvordan diskursen ansvarliggør de udviklede lande, der ifølge diskursen skal være de førende i forsøget på at leve op til CO₂-reduktionsmålene. Denne diskurs er et resultat af den tidligere diskurs i perioden, hvor udviklede lande er blevet ansvarliggjort via italesættelsen af industriens store CO₂-forurening. Udviklingslandene bliver ligeledes opfordret til at bidrage til disse reduktionsmål, men ifølge diskursen behøver udviklingslandene ikke være de førende i indsatsen. Vi ser med Paris-aftalen, at diskursen fra 1987 for alvor vinder indpas og foldes ud i denne aftaletekst, der forpligter de involverede parter til at tage et ansvar for at skabe en bæredygtig udvikling gennem reduktion af CO₂. Paris-aftalen er med andre ord det endelige resultat af FN's diskurs om bæredygtighed, som den har taget sig ud og udviklet sig siden 1987.

I 2015 iagttager vi også, hvordan bæredygtighed anvendes i kommunikationen om de 17 Verdensmål, som bliver vedtaget i FN's generalforsamling i september 2015. Verdensmålene, eller the Sustainable Development Goals som de hedder på engelsk, er et *universelt krav om handling, der skal afslutte fattigdom, beskytte planeten, og i 2030 sikre, at alle mennesker nyder frihed og fremgang* (UNDP, 2022). Vi vil ikke analysere diskursen i Verdensmålene yderligere, da dette omfangsmæssigt kunne være et speciale for sig. Dog iagttager vi, at

bæredygtighedsdiskursen har skabt et meget bredere objekt, da 'bæredygtig udvikling' i Verdensmålene ikke blot handler om klima og naturens ressourcer, men diskursen i Verdensmålene foreslår, at bæredygtig udvikling kan adopteres og flyttes til praktisk talt alle andre områder (UNDP, 2022). Verdensmålene er et eksempel på, hvordan diskursen fra World Conservation Strategy fra 1980 dukker op igen. I WCS var der et ønske om, at bæredygtig udvikling skulle adopteres af alle andre områders udviklingspolitikker, hvilket sker med Verdensmålene, hvor begrebet bæredygtighed bliver udgangspunktet for alle 17 Verdensmål. Ligeledes inkluderes udsagn fra den tidligere bæredygtighedsdiskurs i Verdensmålene, hvor støtte til udviklingslandene igen diskursiveres som en strategi i diskursen.

Efter Paris-aftalen begynder FN at udforme flere kampagner om bæredygtighed for at engagere lande og individer til at handle bæredygtigt i overensstemmelse med både Verdensmålene og Paris-aftalen. Nogle af disse tiltag er med til at ændre bæredygtighedsdiskursen, hvilket er årsagen til, at denne periode slutter i 2015. Den næste periode begynder først i 2018, idet det er i 2018 vi iagttager et nyt brud i FN's diskurs om bæredygtighed. I det næste samler vi op på analyseperiodens resultater.

Opsamling på anden periode

Hvor Brundtland-rapporten i 1987 markerede begyndelsen på en ny periode i FN's diskurs om bæredygtighed, betegner vi 2015 som afslutningen af denne periode. Vi har ved hjælp af vores arkæologiske snit af perioden vist, hvordan vi gennem iagttagelse af eksistensbetingelserne for bæredygtighedsdiskursen fra 1987 frem til 2015 har kunnet se en relationsdannelse mellem CO₂-udledning og klimaforandringerne og en forskelstækning mellem subjekterne. Undervejs i perioden har vi iagttaget tilføjelse af enkelte nye begreber, men diskursen har i perioden været optaget af reduktion af CO₂-udledning, og de subjekter, der er ansvarlige for denne reduktion. Derfor har diskursen i perioden været stabil med de samme eksistensbetingelser, men diskursen har produceret en ansvarliggørelse af udviklede lande, som et resultat af diskursens relationsdannelse til videnskabelige udsagn som CO₂, forurening, udledning, global opvarmning og affald. Disse udsagn har i denne periode virket problematiserende, som følge af den øgede produktion af viden om klima- og miljøforandringer. Vi iagttager Paris-aftalen som et resultat af den diskurs, som Brundtland-

rapportens diskurs om bæredygtighed igangsatte i 1987. Vi begynder fra 2015 også at iagttage sprækker og ændringer i FN's diskurs om bæredygtighed, hvorfor 2015 også er afslutningen på denne periode. Nedenstående skema opsummerer diskursens eksistensbetingelser, som de tog sig ud i anden periode.

Eksistensbetingelser	Anden periode: 1987-2015
Objekt – Problem	Det, der problematiseres i denne periode, er forurening, CO2-udledning, affald og ubæredygtigt forbrug af ressourcer. Dette medfører en særlig strategi for problemløsning.
Strategi – Løsning på det bestående problem	At reducere CO2-udledning og mindske industriens forurening gennem nationale lovændringer og fokus på bindende mål.
Begrebsrelationer	Diskursen om bæredygtighed danner relationer mellem udsagn som CO2-udledning, industri, temperaturstigninger og ubæredygtigt resourceforbrug. Denne relation af begreber er med til at tilføre en særlig mening til bæredygtighed, der sætter udviklede lande i en anden subjektposition.
Subjektivering – Hvem og hvad ansvarliggøres	Industrien udleder mest CO2, derfor bliver udviklede lande ansvarliggjort for problemet. Dette sker gennem problematiseringen af CO2-udledning og diskursens relationsdannelse.

Tredje periode: 2018 - 2022? - Diskurs om livsstil og individet

Efter 2015 iagttager vi et brud i diskursen om bæredygtighed. Dette brud består i, at individet og det enkelte menneske bliver subjektet for diskursen om bæredygtighed. Dette er en ændring og en ny udvikling i FN's kommunikation om bæredygtighed, hvor individets livsstil, adfærd, forbrug og kultur bliver inkluderet i diskursens begrebsrelationer. Denne iagttagelse vil vi udfolde i det kommende afsnit, hvor vi vil analysere, hvordan diskursen subjektiverer individet, og dermed markerer begyndelsen på analysens tredje periode. Vores slutpunkt for denne periode markerer ikke afslutningen på diskursen i perioden, men slutpunktet markerer blot afslutningen på analysen, da vi når frem til i dag - periodens diskurs er fortsat under udvikling.

De nye udsagn om relationen mellem individet og bæredygtighed sker på baggrund af den indsamlede viden om produktion, befolkningstilvækst og klodens tilstand indsamlet af IPPC, hvilket resulterer i, at FN's diskurs om bæredygtighed får blik for produktion, forbrug og livsstil. Denne objektiveringsproces har været i gang siden 2007 og kommer yderligere til udtryk i bæredygtighedsdiskursen i midten af 2010'erne. I en rapport fra 2014 sætter IPCC produktion, forbrug og livsstil i relation til klimaforandringerne. I rapporten bliver denne relation skabt på følgende måde: "Behaviour, lifestyle and culture have a considerable influence on energy use and associated emissions (...). Emissions can be substantially lowered through changes in consumption patterns, adoption of energy savings measures, dietary change and reduction in food wastes" (IPCC, 2014: 45). Citatet er et eksempel på, hvordan diskursen inddrager udsagn som individets adfærd, kultur og forbrug i en kobling til CO₂-udledning, hvilket har den konsekvens, at diskursens objekt bliver CO₂-udledning forårsaget af individets aktiviteter.

Herfra iagttager vi den samme relationsdannelse mellem udsagn dukke op i FN's kommunikation om bæredygtighed igen og igen. Vi ser også, at udsagnene dukker op i Paris-aftalen i 2015 på følgende måde: "Sustainable lifestyles and sustainable patterns of consumption and production, with developed country Parties taking the lead, play an important role in addressing climate change" (UN, 2015: 2). Ved hjælp af relationsdannelsen mellem individets handlinger, CO₂-udledning og klimaforandringerne begynder FN's kommunikation

om bæredygtig udvikling at blive optaget af individet som et subjekt, hvilket påvirker subjektiveringen. Vi kan iagttage, hvordan bæredygtighedsdiskursen begynder at inddrage udsagn om individets adfærd i årene inden 2015, men når vi vælger at begynde denne fase i 2018, skyldes det, at vi i 2018 ser, at relationsdannelserne til udsagn om individets adfærd i FN's bæredygtighedsdiskurs bliver mere stabile, hvilket kampagnen ActNow og den medfølgende applikation AWorld er gode eksempler på.

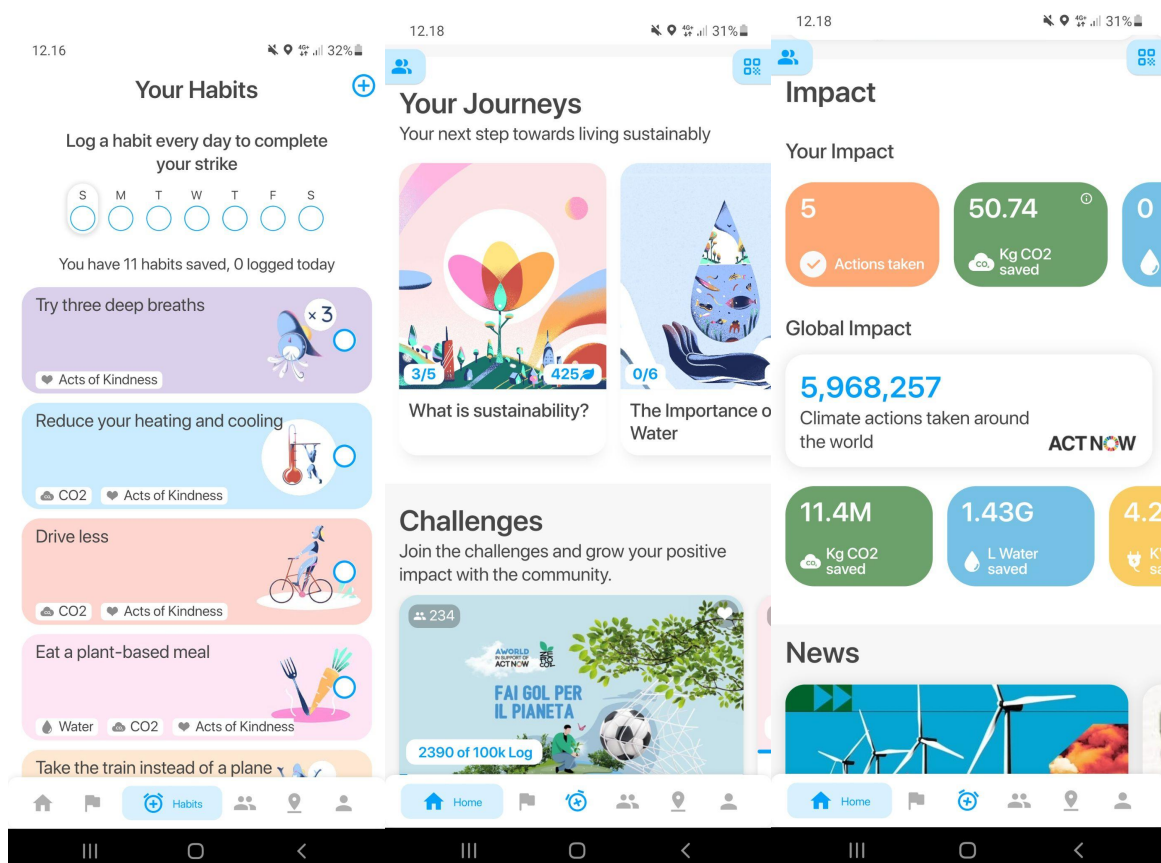
ActNow og Aworld

Under COP24 i 2018 i den polske by Katowice lancerede FN en kampagne under titlen ActNow med den kendte britiske naturformidler Sir David Attenborough. ActNow har fokus på, at individer skal handle for at redde klimaet og klodens natur. For at engagere så mange som muligt bliver der som en del af ActNow etableret et samarbejde mellem en række online-platforme såsom Facebook Messenger og Instagram, ligesom der også præsenteres en applikation ved navn AWorld. AWorld kan man som privatperson downloade til sin telefon og herefter lade sig uddanne af app'en, som vil lære én at leve et bæredygtigt liv. Applikationen tilbyder brugeren inspiration til handlinger i hverdagen, som kan spare kloden og atmosfæren for CO₂-udledning, hvilket applikationen også tilbyder at holde regnskab over. Ved præsentationen af AWorld blev applikationen introduceret således: "Weaving sustainability into everyday life. Showcasing its importance and impact in daily decisions and illuminating the way to a truly sustainable lifestyle"(AWorld, 2018).

Vi iagttager her, hvordan diskursen subjektiverer "everyday life", og dermed gør individets livsstil til genstand for subjektivering. Denne subjektivering er skabt gennem ændringer i diskursens begrebsrelationer, hvor forbrug og personlige vaner inkluderes i diskursen og relateres til bæredygtighed og CO₂-udledning. Denne relationsdannelse ændrer subjektiveringen, men har også indflydelse på diskursens foreslåede strategi og diskursens problematisering. Hvor den forrige periode problematiserede industriens udledning af CO₂, forsøger denne periodes diskurs at problematisere individets udledning af CO₂. Dette resulterer i en ændring i diskursens strategi, der nu ønsker at ændre på individers livsstil: "We also need to make sure that our own worldviews are sustainable (...) Perfection will never be the goal, but a willingness for personal transformation always will be a part of the process" (UN - AWorld, 2022).

Citatet ovenover er et eksempel på, hvordan den nye relationsdannelse mellem diskursens objekt og individet er med til at subjektivere individets adfærd og livsstil. Dette er et brud på FN's diskurs om bæredygtighed, idet det er en anderledes forståelse og udlægning af bæredygtighed end i de tidligere perioder i analysen, og vi ser i citatet, hvordan *personal transformation* for første gang foreslås som strategi i FN's kommunikation.

Nedenunder viser vi en række af AWorlds funktioner, som også er en del af diskursen. Funktionerne i AWorld er gode eksempler på diskursens strategi til ændringen af individets adfærd. Vi ser blandt andet, hvordan der på billedet til venstre foreslås adfærdsregulering gennem planlægning af individets vaner med fokus på aktiviteter, der er bæredygtige. På midterste billede kan individet hente inspiration til sin personlig udvikling i retning af *sustainable living*. På sidste billede til højre ser vi, hvordan individets adfærd og aktiviteter relateres til diskursens objekt, som er reduktion af CO₂. Individet kan ved hjælp af AWorlds teknologi spore og styre sin CO₂-udledning, da teknologien iagttager individets aktiviteter og derefter beregner CO₂-udledningen for individets livsstil. Det er gennem denne strategi og disse begrebsrelationer, at individet bliver genstand for subjektivering.

(Aworld, 2018).

Diskursen i AWorld går igen i FN's ActNow-kampagne, hvor subjektet også er individet, der opfordres til at ændre sin livsstil med henblik på at bidrage til at mindske udledningen af drivhusgasser: "Every one of us can help limit global warming and take care of our planet. By making choices that have less harmful effects on the environment, we can be part of the solution and influence change" (UN, 2022c).

Diskursen i denne periode formår på forskellig vis at subjektivere individet, hvilket også ses i årsrapporten for 2020 publiceret af UNEP og International Environmental Technology Centre, hvor rapporten indledes med en formel tak til de individer, som lever bæredygtigt ved blandt andet at genbruge produkter for at forlænge produkters levetid, ved at affaldssortere og ved at opfordre sit lokalmiljø til at gå op i bæredygtighed ved at sikre genbrug og affaldssortering de steder, hvor det *teknisk og økonomisk giver mening* (UNEP, 2020: 4). Her ser vi et eksempel på, hvordan diskursen henvender sig direkte til individet med forventninger om, at individet handler bæredygtigt og påvirker sine omgivelser til at være mere bæredygtige.

50 år efter den første Stockholm-konference, der havde miljøet og klimaet på dagsordenen, bliver der i år afholdt endnu en konference i Stockholm, der markerer 50 års arbejde med bæredygtighed. Konferencen afholdes i juni 2022, og i kommunikationen op til denne konference iagttager vi, hvordan diskursen om bæredygtighed her er en fortsættelse af den bæredygtighedsdiskurs, som vi iagttager i denne periode. Bæredygtighedsdiskursen danner således relationer til forbrug og produktion, hvilket indsætter individet i en subjektposition: "Unsustainable patterns of consumption and production are fuelling climate change and biodiversity loss, as well as pollution and waste" (UN, 2022d). Citatet er et godt eksempel på, hvordan diskursen er optaget af ubæredygtige forbrugsmønstre og produktion, som skader klimaet. Problematiseringen af ubæredygtigt forbrug og produktion åbner muligheden for diskursen for at etablere en strategi, som har til hensigt at ville subjektivere både individet og industrien.

Fællestræk med tidligere diskurser

Selvom vi i denne periode iagttager, at FN's bæredygtighedsdiskurs har ændret sig med inddragelsen af udsagn om individets adfærd, iagttager vi også, hvordan diskursen fra forrige periode går igen i denne tredje periode, hvilket sker parallelt med etableringen af den ændrede diskurs. Vi iagttager, at objektet i diskursen er den samme i begge perioder, da CO2-udledning fortsat er objektet, der udpeges som hovedårsagen til ubæredygtig udvikling, da det skaber klimaforandringer og temperaturstigninger.

Som beskrevet ovenfor sker der dog ændringer i diskursen, og objekter bliver sat i relation til nye udsagn, hvilket ændrer diskursen og skaber et brud. Men selvom subjektet, begrebsrelationer og strategien er nye i denne fase, viser vores analyse af kommunikationen, at diskursen om bæredygtighed i denne periode har lighedstegn med forrige periode, da den fortsat subjektiverer lande og tildeler dem forskellige former for ansvar afhængig af deres subjektposition. Dette gør diskursen gennem skelnen mellem udviklede og ikke-udviklede lande, hvor udviklede lande og udviklede økonomier fortsat pålægges et ansvar til at bidrage mere: "But the transition to a low-carbon world also requires the participation of citizens – especially in advanced economies" (UN 2022c).

Citatet viser, at det særligt er individer i lande med udviklede økonomier, som forventes at bidrage i indsatsen for at nedbringe udledningen af CO2. Denne subjektivering og distinktion mellem udviklede og ikke-udviklede lande går igen andre steder i FN's kommunikation om bæredygtighed i denne periode. Vi iagttager også formuleringen, at de mennesker og lande der *producerer mere af problemet* (udledning af drivhusgasser) har et større ansvar for at handle først og yde den største indsats (UN, 2022b).

Opsamling på tredje periode

Vi har nu gennemgået vores tredje analyseperiode ved at udføre en række arkæologiske snit, hvor vi i hvert snit har udført en diskursanalyse. Diskursanalysen har muliggjort dannelsen af denne analyse med begyndelse i 2018, da diskursanalysen har givet os et blik for, hvordan diskursen i denne periode har adskilt sig fra tidligere perioder. Vi iagttager, at bæredygtighedsdiskursens fire eksistensbetingelser har ændret sig i denne periode grundet

diskursens ændrede relationsdannelse, hvor CO₂-udledning og ubæredygtigt forbrug bliver sat i relation til livsstil, individuel adfærd, forbrug og produktion. Denne ændring i relationsdannelse ændrer diskursens problematisering, da problemet nu bliver individets livsstil, adfærd og levemåde, der skaber CO₂-udledning. Begrebsrelationen udvider sig derfor til begreber som genbrug, affaldssortering, ændring af adfærd, bæredygtig livsstil og personlig CO₂-udledning. Diskursen i denne periode etablerer en relation mellem individets handlinger og CO₂-udledning, hvilket danner en strategi for at ændre og intervenere i individets livsstil. Dette er altså med til at bringe diskursens strategi til eksistens, det vil sige, at diskursen stræber efter at påvirke individets daglige rutiner og gøremål i en mere bæredygtig retning. Dette er med til at gøre individet til genstand for diskursens subjektivering, hvilket er den grundlæggende ændring i denne periodes diskurs. Følgende har vi illustreret i nedenstående skema.

Vi iagttager samtidig, at bæredygtighedsdiskursen i den tredje periode fortsat indeholder samme subjektivering som i anden periode, da diskursen i tredje periode fortsat skelner mellem udviklede og udviklingslande og deres dertilhørende ansvar. Diskursens brud sker ved den nye relationsdannelse, hvor individets livsstil problematiseres.

Eksistensbetingelser	Tredje periode: 2018-2022?
Objekt – Problem	Hvert enkelt individ udleder CO ₂ , og derfor skal det enkelte individ handle bæredygtigt for at mindske skaden på klimaet.
Strategi – Løsning på det bestående problem	Intervention i individers adfærd og livsstil. Blandt andet ved hjælp af teknologi i form af en applikation, der lærer og uddanner individer til at ændre sin livsstil i retning af et mere bæredygtigt liv.

Begrebsrelationer	Diskursen danner relationer til begreberne: Livsstil, forbrug, genbrug, madspild, produktion, affaldssortering, daglige rutiner, personligt CO2-regnskab. Individets livsstil sættes i relation til CO2-udledning.
Subjektivering hvem og hvad ansvarliggøres?	- Diskursen subjektiverer individets livsstil, hvilket ansvarliggør individet. Dette sker gennem diskursens relationsdannelse mellem objektet (CO2-udledning) og udsagn om individets livsstil. AWorld og kampagnen ActNow ansvarliggør eksempelvis hvert individ ved at koble individuelle aktiviteter og beslutninger til CO2-udledning.

Opsamling på analysen

Vi har nu analyseret FN's kommunikation om bæredygtighed fra 1972 og frem til 2022 for at undersøge, *hvordan FN's bæredygtighedsbegreb har udviklet sig over tid, og hvordan bæredygtighedsbegrebet har tildelt ansvar for handling.*

Det har vi gjort ved hjælp af Foucaults diskursanalyse. Vores analyse har iagttaget flere brud i diskursen, som giver os et blik for, hvordan FN's bæredygtighedsbegreb har udviklet sig, og denne udvikling vil vi kort samle op på i dette afsnit. Vi har med analysen fremanalyseret både kontinuitet og diskontinuitet i FN's diskurs om bæredygtighed. Vores fokus i analysen har særligt været på at udfolde diskontinuiteten, bruddene, som diskursen har gennemgået i perioden, mens vi også har haft blik for kontinuiteten med henblik på at beskrive de elementer af diskursen, der har overskredet diskursens brud. Formålet med dette har været at skabe et samlet billede af diskursens udvikling.

I første periode mellem 1972-1986 problematiserer bæredygtighedsdiskursen udviklingslandenes manglende udvikling, der i diskursen italesættes som *underudvikling*. Denne problematisering tilfører en særlig mening til bæredygtig udvikling, hvor konsekvenserne af og årsagerne til den manglende udvikling i udviklingslandene problematiseres. I perioden ser vi, at diskursen om bæredygtighed skaber relationer til andre begreber, som alle har at gøre med udviklingslandenes problematikker. Det er begreber som fattigdom, uddannelse, sundhed. Diskursens strategi bliver at udarbejde aftaler og planer for at bekæmpe fattigdom, sult og hjælpe udviklingslande med at udvikle sig. Dette sætter både udviklings- og de udviklede lande i en bestemt subjektposition. Det er gennem disse positioner, at landene bliver genstand for subjektivering. Diskursen tildeler udviklings- og de udviklede lande en relation, hvor de udviklede lande er udviklingslandene overlegne og derfor skal hjælpe og yde bistand for at sikre udviklingslandenes udvikling.

Anden periode begynder med Brundtland-rapporten i 1987, der markerer det første brud på FN's diskurs om bæredygtighed. Vi har ved hjælp af vores arkæologiske snit af fasen vist en relationsdannelse mellem bæredygtig udvikling, CO₂-udledning og klimaforandringerne og en forskelstænkning mellem subjekterne, hvor subjektiveringen ændres. Diskursen er i perioden optaget af reduktion af CO₂-udledning, og de subjekter, der er ansvarlige for denne reduktion. Derfor har diskursen i perioden været stabil med de samme eksistensbetingelser, men diskursen

har produceret en yderligere ansvarliggørelse af udviklede lande, som et resultat af diskursens relationsdannelse til videnskabelige udsagn om CO₂, forurening, udledning, global opvarmning og affald. Perioden slutter i 2015.

I tredje periode der begynder i 2018, har diskursens fire eksistensbetingelser ændret sig, hvilket giver et nyt brud på diskursen. Fra 2018 iagttager vi, hvordan relationsdannelse mellem CO₂-udledning og ubæredygtigt forbrug bliver sat i relation til livsstil og produktion. Denne ændring i relationsdannelsen ændrer diskursens problematisering i retning af individets livsstil. Diskursen danner som konsekvens en strategi for at ændre og intervenere i individets livsstil, hvor diskursen forsøger at påvirke individet til at leve mere bæredygtigt. Disse ændringer i eksistensbetingelserne gør individet til genstand for diskursens subjektivering. Vi iagttager, at der i denne tredje periode er visse elementer fra diskursen i anden periode, som går igen, da diskursens særlige subjektivering af de udviklede lande fra anden periode gentages i tredje periode.

Nedenfor har vi lavet et skema for den samlede analyseperiode, der viser, hvilke brud diskursen om bæredygtighed har gennemgået i perioden mellem 1972 og 2022.

Eksistensbetingelser	Diskurs om hjælp til udvikling (1972-1986)	Diskurs om udviklede landes drivhusgasser (1987-2015)	Diskurs om livsstil og individet (2018-2022?)
Objekt	Diskursen problematiserer fattigdom, underudvikling og overbefolkning. Problematiseringen tilbyder bestemte strategier for løsninger.	Det, der problematiseres i denne periode, er forurening, CO ₂ -udledning, affald og ubæredygtigt forbrug af ressourcer. Dette medfører en særlig strategi for problemløsning.	Hver enkelte individ udleder CO ₂ , og derfor skal det enkelte individ handle bæredygtigt for at mindske skaden på klimaet.

Strategi	Udvikling og støtte til udviklingslandene, da problemet er udviklingslandenes manglende ressourcer og udvikling. Dermed bliver løsningen også finansiel støtte, uddannelse, bekæmpelse af fattigdom og udryddelse af sult.	At reducere CO ₂ -udledning og mindske industriens forurening gennem nationale lovændringer og fokus på bindende mål.	Intervention i individers adfærd og livsstil. Blandt andet ved hjælp af en teknologi i form af en applikation, der lærer og uddanner individer til at ændre sin livsstil i retning af et mere bæredygtigt liv.
Begrebsrelationer	Fattigdom og underudvikling sættes i modsætning til bæredygtighed, da disse ifølge diskursen udelukker en bæredygtig udvikling. Sundhed, uddannelse og velstand bliver tværtimod forudsætninger for bæredygtighed.	Diskursen om bæredygtighed danner relationer mellem udsagn som CO ₂ -udledning, industri, temperaturstigninger og ubæredygtigt resourceforbrug. Denne relation af begreber er med til at tilføre en særlig mening til bæredygtighed, der sætter udviklede lande i en anden subjektposition.	Diskursen danner relationer til begreberne: Livsstil, forbrug, genbrug, madspild, produktion, affaldssortering, daglige rutiner, personligt CO ₂ -regnskab. Individets livsstil sættes i relation til CO ₂ -udledning.

Subjektiver -ing	Udviklingslandenes sociale og økonomiske situation skal forbedres, hvilket udviklede lande skal bidrage til. Der skabes en hierarkisk position mellem de to subjektpositioner, hvor udviklingslandene er udviklede lande underlegene.	Industrien udleder mest CO ₂ , derfor bliver udviklede lande ansvarliggjort for problemet. Dette sker gennem problematiseringen af CO ₂ -udledning og diskursens relationsdannelse.	Diskursen subjektiverer individets livsstil, hvilket ansvarliggør individet. Dette sker gennem diskursens relationsdannelse mellem objektet (CO ₂ -udledning) og udsagn om individets livsstil. AWorld og kampagnen ActNow ansvarliggør eksempelvis hvert individ ved at koble individuelle aktiviteter og beslutninger til CO ₂ -udledning.
---------------------	---	---	--

Analytiske overvejelser

I det næste vil vi i forlængelse af vores analyse præsentere nogle overvejelser om den anvendte teori med fokus på, hvordan analysen gør os klogere på diskursteori, og hvordan analysens resultater kan bidrage med viden af samfundsmæssig interesse.

Analysens udbytte

Gennem vores analyse af FN's bæredygtighedsdiskurs iagttager vi, hvordan eksistensbetingelserne i en diskurs konstant påvirker hinanden. Sker der en ændring i én af eksistensbetingelserne, vil der ske ændringer i de øvrige også. Dette er vores analyse et eksempel på, da den diskontinuitet og de brud, som vi har analyseret os frem til, er blevet dannet af en eller få ændringer i en af diskursens eksistensbetingelser. Gennem vores analyse viser vi, hvordan en særlig relationsdannelse mellem diskursens eksistensbetingelser eller en særlig problematisering af et objekt, kan ændre en diskurs. Med andre ord er vi blevet klogere på, hvordan diskursens relationsdannelse mellem udsagn danner en særlig og kontingent betydning i diskursen. Eksempelvis kan vi se, hvordan diskursens relationsdannelse i tredje periode ændrer diskursen, da diskursen inddrager udsagnet 'forbrug' og sætter det i relation til livsstil og CO₂-udledning. Dette ændrer diskursens strategi og subjekt.

I forlængelse af Foucaults forståelse af diskursanalysens og genealogiens fokus på brud og diskontinuitet har vi i vores analyse også været optaget af at have blik for disse brud i diskursen. Analysen har vist os, at det at iagttage og kortlægge brud er en møjsommelig og tålmodig proces, idet en diskurs som udgangspunkt er kompleks, hvilket gør det svært præcist at iagttage brud og bruddenes oprindelse. Vores analyse viser, hvordan udsagn om CO₂-udledning opstår i 1980'erne, men først slår igennem senere, da diskursens problematisering af CO₂ først kommer på plads senere. Grunden til, at det kan være svært at iagttage brud, er, at diskurser er dynamiske og flygtige størrelser, der forandres konstant og forstås forskelligt i forskellige perioder. Vores analyse viser, at CO₂ har været i diskursen om bæredygtighed i lang tid, men bruddet kan vi først iagttage, når vi forsøger at iagttage, hvordan CO₂ er en del af diskursen, og hvilke relationer der dannes til CO₂ i diskursen.

Vores udbytte af at lave denne analyse er, at en genealogisk analyse ikke kan sættes på en formel, da hver diskurs har sin egen relationsdannelse, sin egen problematisering og sine egne eksistensbetingelser. Disse dukker op forskelligt i forskellige periode, og iagttagelser af disse afhænger af iagttagers blik.

Ved at skrive denne analyse blev vi også konfronteret med det dilemma, som ligger i dannelsen af en genealogi. Det har været udfordrende at skelne mellem historieskrivning og analyse af diskursens tilblivelse og historiske udvikling. Grunden til dette er, at historiske begivenheder og diskurs er uløseligt forbundet til hinanden, hvor historiske begivenheder kan være en del af diskursen og omvendt, hvilket gør det til en konstant balance mellem at have blik for diskursen, men også for de begivenheder, som diskursen producerer. Et konstant fokus på diskursens eksistensbetingelser hjalp os i denne problemstilling, da vi ved hjælp af disse og ved at forme vores iagttagelser efter disse sikrede, at vi havde et blik for diskursens mindste elementer.

Genealogiens udbytte

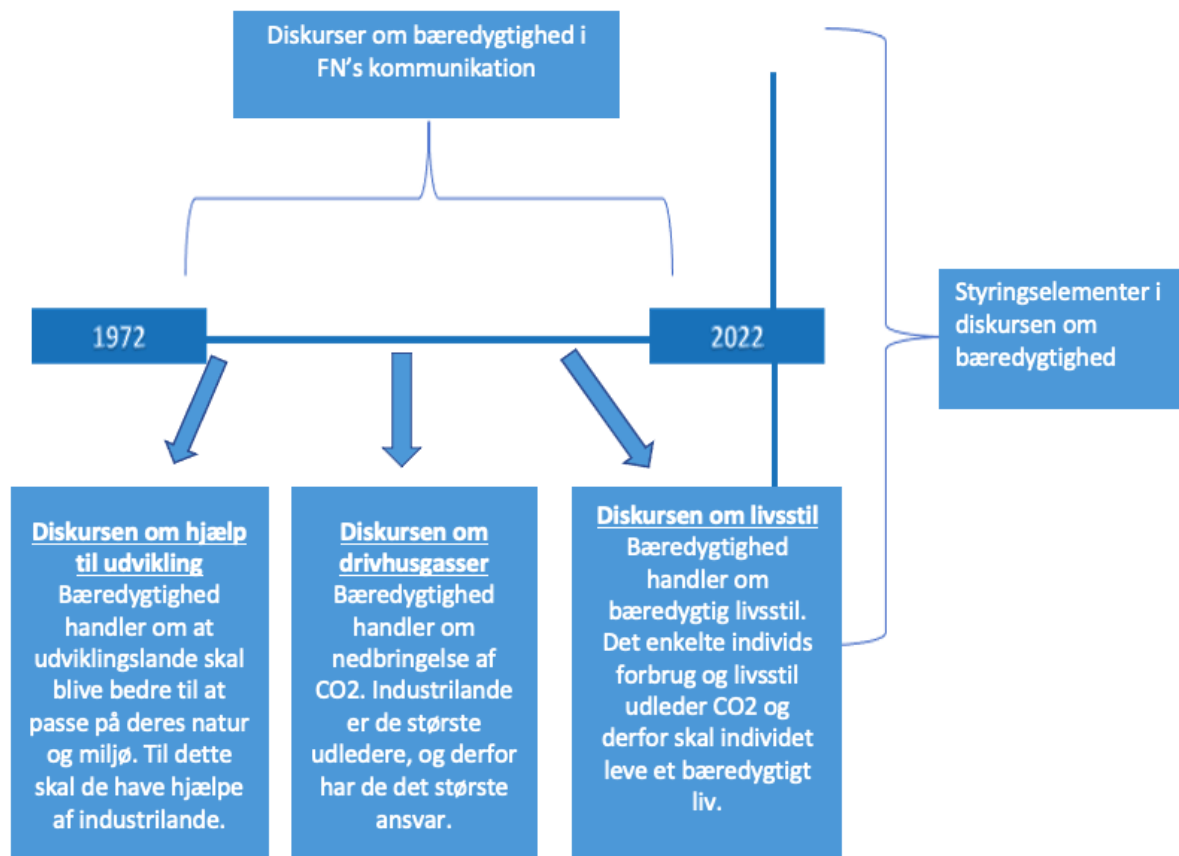
Begrebet bæredygtighed anvendes i dag bredt og ofte uden yderligere stillingtagen til begrebets historiske fremkomst, som vi gennem vores analyse har forsøgt at skabe en dybere forståelse af. Vores analyse viser, at begrebet er kontingent og ikke behøver at være, som det er i dag. Den selvfølgelige forståelse af bæredygtighed, som mange organisationer prøver at udvise, er ikke så selvfølgelig, fordi diskursen om bæredygtighed har været anderledes, end den er i dag. Dette kan vi se, fordi vi gennem diskursens eksistensbetingelser og genealogiske analyse kunne iagttage den dynamiske forandring, som begrebet og diskursen har været gennem de seneste 50 år. Analysen har med andre ord skabt tvivl om de selvfølgeligheder, som nutidens bæredygtighedsbegreb kan indeholde, da vores bæredygtighedsbegreb i dag er et resultat af en lang diskurs, hvilket tilfører forståelsen af bæredygtighed en historisk tyngde, der giver stof til eftertanke. Analysen har eksempelvis illustreret, hvordan bæredygtighed i dag formår at subjektivere helt ned på individniveau og på individets forbrug, hvilket ikke var tilfældet for 40-50 år siden, og det er ikke selvfølgeligt, at diskursen gør det. Subjektivering af individet er et resultat af en særlig relationsdannelse og problematisering i diskursen, der muliggør, at hvert enkelt individs livsstil, forbrug og adfærd bliver subjekt for diskursen. Denne subjektivering konkretiserer sig allerede i samfundet, når forbrugere i stigende grad orienterer sig mod mere

bæredygtigt forbrug for at få en mere bæredygtig livsstil. At klimarådet eksempelvis vælger at fokusere på, hvordan danskerne skal sammensætte deres kost for at leve mere bæredygtigt (Klimarådet, 2021), er ikke en selvfølgelighed, men et resultat af en bæredygtighedsdiskurs, der subjektiverer individet.

Analysen har vist, hvordan bæredygtighedsdiskursens subjektivering har forandret sig gennem tiden. Fra at have ansvarliggjort udviklingslande og senere hen udviklede lande og nu individets adfærd og forbrug er analysen et eksempel på, hvordan diskursen gennem en større produktion af viden og øget kompleksitet muliggør andre relationsdannelser, hvilket giver en mere nær subjektivering. Dette ønsker vi at diskutere nærmere i næste kapitel.

Den sidste analytiske pointe, som er værd at fremhæve, er, at vi gennem analyse af FN's kommunikation er blevet klogere på, hvordan bæredygtighedsdiskursen former og omformer FN som en institution. Gennem vores genealogiske analyse kunne vi opspore, hvordan diskursen danner talepositioner i form af IPCC, UNEP, UNFCCC mfl. Det vil sige en række institutioner, som er et produkt af diskursivering.

Analysen har vist, hvordan FN's diskurs om bæredygtighed har ændret sig gennem årene, og den historiske analyse og dens resultater taget i betragtning må også have den konsekvens, at bæredygtighedsbegrebet ikke er færdigt med at udvikle sig og sandsynligvis aldrig bliver det. Begrebet vil fortsat udvikle sig, diskursen vil ændre sig, brud vil opstå, hvilket også kan gøre bæredygtighedsegrebet analytisk interessant at følge i fremtiden.

(Egen udarbejdelse med inspiration fra Andersen, 1999: 86)

Modellen ovenfor viser vores samlede analyse over FN's diskurs om bæredygtighed. Resultaterne herfra vil vi nu bruge i en diskussion om den styringsrationalitet, som udviklingen i diskursen har muliggjort. Modellen skal illustrere den forbindelse, som vi forsøger at skabe mellem den genealogiske analyse og de nutidige styringsrationaliteter. I det følgende vil vi diskutere styringsrationaliteten i diskursen.

Kapitel 6

Diskussion

I det næste afsnit vil vi med udgangspunkt i analysens resultater diskutere måden, som diskursens forandringer er sket på. Derudover vil vi diskutere, hvilke konsekvenser udviklingen af bæredygtighedsbegrebet kan have for FN's strategier. Ydermere ønsker vi at sætte fokus på den styring, som FN's diskurs om bæredygtighed skaber. Dette ønsker vi at gøre ved at lave en teoretisk diskussion om styringen i den seneste periode af FN's diskurs om bæredygtighed, for at blive klogere på, hvordan FN's diskurs om bæredygtighed også forsøger at styre.

Diskursens forandringer

Vi har i vores analyse vist, hvordan diskursen forandrer sig i analyseperioden ved at kortlægge, hvor der opstår brud på diskursen. Vi vil som det første i denne diskussion diskutere, hvordan disse brud er sket, og hvordan disse brud påvirker bæredygtighedsdiskursen.

På baggrund af vores analyse kan vi konstatere, at diskursen om bæredygtighed gennem de seneste 50 år har gennemgået to brud. Vores analyse viser, at selvom diskursens forandringer er så tydelige, at de fremstår som brud, er der visse udsagn i diskursen, som er gennemgående for det meste af analyseperioden. Det vil sige, at selvom vi iagttager brud i årene omkring 1987 og 2018, så kan vi også iagttage, hvordan udsagn fra tidligere diskurser går igen på den anden side af et brud, mens udsagn fra den nye diskurs også kan være flere år undervejs, før det resulterer i et brud. Eksempelvis kan vi ved analysens første brud i 1987 se, hvordan udsagn fra 1972 også bliver italesat efter bruddet i 1987, da FN også efter bruddet italesætter behovet for at støtte og hjælpe udviklingslande. Ved det andet brud kan vi også se, at selvom diskursen begynder at ansvarliggøre individet for CO₂-udledning, så sker der også fortsat en ansvarliggørelse af de udviklede lande. Diskursens brud er altså ikke rene brud, der sker henover natten. Bruddene er undervejs i flere år, og selv når bruddet er sket, vil en tidligere diskurs kunne iagttages at sameksistere med den nye diskurs. Dette er interessant, fordi det viser, hvordan diskurser udvikler sig, hvordan de langsomt påvirkes over tid og derfor også, hvor svært det er at ændre en diskurs fundamentalt.

Vores analyse viser også, hvordan diskurser kan vige tilbage for andre diskurser, som italesættes. Grunden til, at nogle diskurser viger tilbage, er, at diskurser problematiserer anderledes og danner relation til nye begreber, som gør, at diskursen ændres i et omfang, der konflikter med en tidligere diskurs. Dette kan betyde, at den tidligere diskurs' problematisering nu forstås markant anderledes. Eksempelvis kan vi se, hvordan inddragelsen af videnskabelige udsagn og udsagn om CO₂-udledning omkring 1987 påvirker alle diskursens eksistensbetingelser i en grad, så betydningen af den tidligere periodes diskurs viskes ud og viger tilbage for den nye diskurs. De udsagn fra den tidligere diskurs, der har overlevet bruddet, og som fortsat italesættes på den anden side af bruddet, bliver skubbet i baggrunden og får en anderledes betydning som følge af diskursens relationsdannelse til nye udsagn. Her kan vi nævne udsagnet om "hjælp til udviklingslande", der går igen i de forskellige perioder, men som i de forskellige perioder forstås forskelligt på grund af den nye problematisering.

I første periode ser vi, hvordan underudvikling, fattigdom og sult står i vejen for bæredygtighed, hvorfor bistand til udviklingslandene skal eliminere underudvikling og sikre en bæredygtig udvikling. I anden periode bliver udviklede lande ansvarliggjort for CO₂-udledning, men de skal samtidig også være med til at udvikle udviklingslandene i en bæredygtig retning for at undgå, at udviklingslandene ikke udleder CO₂ i fremtiden. Her har problematiseringen af CO₂-udledning konsekvenser for den hjælp udviklingslandene skal modtage. Et fokus på disse langsomme brud er med til at nuancere diskursen om bæredygtighed. Det, at diskurser udviskes for mening over tid, er med til at understrege, hvordan diskurser er øjeblikkelige og knappe. Selvom udsagnene kan være de samme, så betyder de noget helt andet i en anden periode.

Diskursens konsekvenser for FN

De langsomme brud og de langvarige forandringer af bæredygtighedsdiskursen producerer udfordringer for FN's kommunikation. Vi har med vores analyse vist, hvordan FN subjektiverer forskelligt i de tre analyseperioder. I den første periode er det særligt udviklingslandene, der subjektiveres, mens det i anden periode er de udviklede lande og i tredje periode er det individet, der subjektiveres. Men når vi som omtalt ovenfor iagttager, at diskursens forandringer er langsomme, så er der flere af subjektiveringer, der eksisterer på samme tid. I analysen viste vi, hvordan individet subjektiveres i bæredygtighedsdiskursen i tredje periode, hvilket sker samtidig med, at subjektiveringen af udviklede lande fra anden

periode fortsættes. Dette giver en en form for dobbelt subjektivering, hvor FN argumenterer for, at løsningen på bæredygtighedsudfordringerne skal skabes af både individet og industrien.

Når subjektiveringen er dobbelt, kan dette give de subjektiverede en mulighed for at flytte ansvaret. Dette kan skabe den udfordring, at virksomhederne lægger ansvaret på forbrugernes skuldre eller omvendt. Eksempelvis skrev organisationen Landboudom i 2018 følgende: ”Vi siger ikke, hvad folk skal spise. Vi vil ikke bestemme, om man vil spise dyrekød eller vegansk. Vi er som unge landmænd klar til at producere de fødevarer, som forbrugerne vil have” (Landboudom, 2018). Dette er et eksempel på, hvordan de, der producerer, her landmænd, lægger ansvaret for de bæredygtige beslutninger over på forbrugeren, hvilket altså er en mulighed som en konsekvens af den dobbelte subjektivering, der sker i den sidste periode.

Bæredygtighedsdiskursen indeholder som vist strategier, der subjektiverer to subjekter samtidigt. Når der eksisterer to forskellige subjekter i samme diskurs, kan man diskutere, hvor effektive sådanne subjektiveringer er, og hvor effektiv bæredygtighedsdiskursen er, da sådanne to forskellige strategier i samme diskurs giver de subjektiverede muligheden for at lægge ansvaret fra sig. Når flere ansvarliggøres samtidig, er det derfor på den ene side relevant at stille spørgsmålet, hvem der i virkeligheden er ansvarliggjort? For ansvaret kan fortone sig med flere samtidige subjekter.

På den anden side kan den dobbelte subjektivering også være en mulighed for en mere effektiv strategi, hvis ansvarliggørelsen af både virksomheder og forbrugere får begge subjekter til at tage mere ansvar. Man kan derfor sige, at FN's ansvarliggørelse gennem dobbeltsubjektiveringen har gjort FN's kommunikation om bæredygtighed mere fleksibel, da kommunikationen har muliggjort en ansvarliggørelse af både de personer og virksomheder, der udleder mest, hvilket samlet set kan føre til den største reduktion af CO₂-udledning. Men det kræver, at begge subjekter lever op til ansvaret og ikke lægger ansvaret over på den anden.

Denne problemstilling har FN selv produceret med sin bæredygtighedsdiskurs, og det skal blive spændende at se, hvordan subjektiveringen i bæredygtighedsdiskursen udvikler sig fremover.

For at uddybe, hvordan FN har subjektiveret i den seneste periode, hvor der er sket en ansvarliggørelse af det enkelte individ, vil vi i det næste diskutere FN's brug af en række

styringselementer, der kan styre individers selvstyring. Til dette bruger vi Michel Foucaults begreber om styring.

Diskussion af styring

I dette afsnit ønsker vi at diskutere de vidensformer, institutioner og praksisser, som FN's bæredygtighedsbegreb er med til at skabe, og som søger at styre sine subjekter (Bjerg & Villadsen, 2006: 88). Dette ønsker vi at gøre for at tilføre vores analyse en nutidig og aktuel dimension, som kan anvendes senere i vores perspektivering om bæredygtighedsdiskursens nutidige konsekvenser og dette speciales anvendelighed.

Vi vil bruge Foucaults og Mitchell Deans (professor i ledelse, politik og filosofi) begreber om styring af selvstyring til at diskutere styringsrationaliteten på baggrund af vores genealogiske diskursanalyse af FN's bæredygtighedsbegreb. For at kunne gøre dette vil vi kort introducere Foucaults forståelse af styring. I Foucaults teoriapparat nævnes styring som governmentality. Vi vil derfor først afgrænse, hvad governmentality er og derefter præsentere de begreber, der er relevante i denne sammenhæng.

Governmentality i Foucaults tekster bliver anvendt som et begreb for en særlig styringsrationalitet, der er indlejret i det moderne liberale samfund. Foucault anvendte begrebet som et opgør med den traditionelle forståelse af staten og dens magt. For Foucault er governmentality et analytisk begreb om en styringsrationalitet, der "decentrerer" staten og bryder med forestillingen om, at staten er magtens centrum og enhed. Governmentality-analyser viser, hvordan staten dannes af forskellige styringsstrategier gennem historien (Villadsen, 2013: 351). Governmentality er ikke et afgrænset begreb og heller ikke en kategori for bestemte analyser. Begrebet åbner muligheder for at opdage bestemte opmærksomhedspunkter, da begrebet er en slags øjenåbner, for hvordan magt og viden spiller sammen og skaber et styringsregime, og hvordan den påvirker det subjekt, der er underlagt den viden-magt-relation, der er i feltet. Governmentality-analyse muliggør med andre ord empiriske beskrivelser af moderne institutioners styringsrationaliteter. I den sammenhæng ønsker vi gennem vores genealogiske analyse at diskutere, hvordan FN's styringsrationaliteter er indlejret i diskursen om bæredygtighed i den seneste periode fra 2018.

I diskussionen anvender vi governmentality som et begreb, der vil hjælpe os med at opdage de tekniske styringsredskaber i FN's styringspraksisser. Disse tekniske redskaber er rettet mod subjekter/individer med det formål at forme og omforme deres adfærd (Dean, 2006: 54).

I diskussionen anvender vi governmentality som et diskuterende begreb, der åbner for forskellige perspektiver på FN's diskurs om bæredygtighed, herunder en særlig moderne styringstænkning og en samtidsdiagnostik, som skaber viden ikke kun om en enkelt institution, men viden om de magt- og styringsstrategier, der er på spil i feltet (Villadsen, 2011).

En diskussion om styring indebærer et blik på diskursens strategi, der består af en række bestemte løsninger der "udbredes, rutineres og systematiseres", og der bliver skabt et samlet netværk og relationer af diskursive udsagn, der tilsammen danner grundlag for en styringsrationalitet (Dean, 2006: 340). Helt praktisk betyder det, at vi i diskussionen betragter FN's samlede netværk og relationer af diskursive udsagn som en *strategi* for styring. At definere strategi på denne måde er med til at sikre, at vores blik ikke ender med at blive "institutions-centrisk" (Villadsen, 2013: 349), men i stedet med fokus på diskursen som styrende. Med andre ord ønsker vi at diskutere, hvordan FN's diskurs søger at styre selvets egenstyring, det som Foucault kalder *conduct of conduct* (Foucault, 2008: 186).

FN's styringsrationalitet

I det følgende vil vi diskutere, hvordan styringsrationalitet i FN's kommunikation om bæredygtighed bliver synlig, hvilke styringsteknikker den har, hvilke strategier, styringen trækker på, og hvilke identiteter denne styring skaber. Samlet set vil vi komme tættere på det styringsregime, som diskursen i den seneste analyseperiode har. Vi vil begynde med at diskutere, hvordan styringsrationaliteten bliver synlig i diskursen.

Styringsrationalitetens synlighedsfelter handler om, hvordan en styringsrationalitet kommer til udtryk gennem en organisations kommunikation. Et praksisregime kan blive synligt gennem "et organisationsdiagram, et kort, et sæt af grafer" med videre (Dean, 2006: 72). Styringens synlighedsfelter er med til at visualisere, hvordan forskellige udsagn bindes sammen, hvilke problemer der forfølges og hvordan problemerne kan løses. Det er således muligt gennem praksisregimets synlighedsfelter at kortlægge et felts gensidigt forbundne aktiviteter og handlinger (Dean, 2006: 72).

Et eksempel på, hvor styring kommer til syne, er den applikation, som FN lancerede i 2018. Applikationen AWorld er en teknik i sig selv, og applikationen bliver en teknologi til selvstyring, da den erklærer et opgør med en ubæredygtig livsstil. Dette gør den ved at lave daglige påmindelser om bæredygtige rutiner, mens den producerer og baserer sig selv på en bestemt form for viden, der muliggør personlige målsætninger i form af personlige CO2-regnskaber. Gennem CO2-regnskabet er det muligt for den enkelte at styre og følge med i sine daglige CO2-udledning. Aworld kan betragtes som et synlighedsfelt for styringsrationaliteten, da den er et eksempel på, hvilke problemer diskursen forsøger at løse, og hvilke udsagn og begrebsrelationer, der er blevet dannet af diskursen.

ActNow er et andet eksempel på et synlighedsfelt, hvor vi iagttager styring i FN's kommunikation om bæredygtighed. ActNow er FN's kampagne for individuel handling på klima- og bæredygtighedsproblematikken. Hele kampagnen baserer sig på det brud i diskursen om bæredygtighed, der skete omkring 2018, hvor individet i stigende grad blev subjektiveret. ActNow blev lanceret i 2018 og opfordrede individer til handling for at hjælpe kloden til at blive mere bæredygtig.

(UN, 2022c)

Ovenstående billede fra FN's kampagne ActNow er en visualisering af styringsrationaliteten. Billedet artikulerer en række udsagn om, hvordan det enkelte individ bør handle i hverdagen. Denne visualisering udtrykker en række af aktiviteter, som individet med fordel kan benytte

sig af for at leve mere bæredygtigt. Det er et udtryk for, hvordan diskursen om bæredygtighed søger at styre individets egen selvstyring.

Verdensmålene - eller the Sustainable Development Goals - er også et synlighedsfelt. Selvom vores analyse ikke lægger meget vægt på disse mål, så er Verdensmålene et forsøg fra FN på at styre organisationer og lande i en mere bæredygtig retning. Verdensmålene er udformet med opfordring til handling, så både organisationer og nationer kan adoptere målene i eget udviklingsarbejde. FN tilbyder information til medlemslandene om, hvordan man kan arbejde med Verdensmålene, mens FN ligeledes holder overblik over, hvor mange, der har igangsat arbejde med udgangspunkt i Verdensmålene.

Udover styringsrationalets synlighedsfelt kan man også fokusere på styringens teknikker. Styringsrationalets teknikker handler om de mekanismer og procedurer, der anvendes for at opnå styringens mål. Disse styringsteknikker danner en bestemt styringsrationalitet, som indlejres i en organisation med det formål at lede og styre i en bestemt retning (Dean, 2006: 73). Vi ser i eksemplerne ovenover, hvordan både AWorld, ActNow og Verdensmålene hver især er en styringsteknik, der er rettet mod både den enkelte person samt organisationer og lande. Hver af disse indeholder mekanismer og procedurer, der skal producere daglige handlinger og aktiviteter, der er i overensstemmelse med bæredygtighedsdiskursens relation til en bæredygtig livsstil. AWorld's personlige CO₂-regnskab er et eksempel på en mekanisme, som vil påvirke individet til at have en øget bevidsthed om, hvordan individets handlinger udleder CO₂ og derfor påvirker individet til at udlede mindre CO₂, da applikationen søger at påvirke individet til at udføre aktiviteter og adoptere rutiner, der udleder mindre CO₂ - styring af selvstyring.

Disse teknikker trækker på en bestemt form for viden om bæredygtighed. Dette kalder Mitchell Dean for styringsrationalets episteme (former for viden). Episteme handler om den form for viden, tænkning, strategier og ekspertise, der gør sig gældende i styringens praksis. Det betyder, at vi har at gøre med styringsrationalets sandhedsproduktion. Her vil fokus være på de rationaliteter og kausaliteter, som bringes i anvendelse for at skabe en bestemt vision, som forsøger at gøre bestemte emner og problemer styrbare (Dean, 2006: 73-74). Fokus på praksisregimets anvendelse af vidensformer vil sikre, at vi har et blik for de sandheder og idealforestillinger, som skaber grobund for FN's styring af det enkelte individ.

På baggrund af vores analyse kan vi iagttage, at diskursen om bæredygtighed har en strategi, der går ud på at sætte CO₂-udledning i relation til forbrug og livsstil. I kombination med den skabte sandhed om, at CO₂ skaber globale temperaturstigninger, som på sigt kan true menneskelig eksistens på jorden, og dermed er ubæredygtigt, er dette med til at etablere den styringsrationalitet, som handler om, at lande, organisationer og individer skal nedbringe CO₂-udledning. På baggrund af vores analyse kan vi iagttage, at der er sammenhæng mellem den producerede sandhed, vidensformerne og den styringsrationalitet, som gør sig gældende i vores analyseperiode. Gennem vores genealogiske analyse har vi iagttaget, hvordan IPCC de seneste 30 år har arbejdet på at producere viden om klodens tilstand, drivhusgasser, forbrugsmønstre og produktionsformer. Gennem vidensproduktionen bliver der skabt en sammenhæng mellem CO₂, forbrug og livsstil, hvilket fører til styringsrationalets sandhed om, at et ubæredygtigt forbrug øger CO₂-niveauet.

Synlighedsfelterne, teknikkerne og sandheds- og vidensproduktionen er alle med til at skabe en særlig identitet i diskursen. Identiteten handler om, hvordan styringens praksis "... fremkalder, promoverer og faciliterer..." bestemte egenskaber og identiteter til bestemte aktører (Dean, 2006: 75). Altså hvem er det bæredygtige individ, og hvad er den bæredygtige organisation? Her er ActNow-kampagnen og ovenstående billede herfra samt AWorld gode eksempler på den identitet, som bæredygtighedsdiskursens styringsrationale etablerer. Identiteten, der bliver skabt, er et bæredygtigt individ, der er aktivt om det at være bæredygtig, et individ der genbruger, der går eller cykler eller spiser klimavenligt, da det er disse egenskaber og kapaciteter, som FN's kommunikation om bæredygtighed promoverer. På samme tid kan man også sige, at FN's kommunikation om bæredygtighed problematiserer handlinger og livsstil, der er i strid med den identitet, som styringsrationalet skaber. Styringen af individet sker blandt andet gennem AWorld, som iagttager individets transportform, kost, affaldshåndtering, energiforbrug, personligt forbrug og tilsammen adfærd.

Tilsammen giver dette en styringsrationalitet, der har ambitioner om at styre det enkelte individs tænkning, livsstil og hverdag. Dette styringsrationale er muliggjort af bæredygtighedsdiskursens udvikling, som vi har gennemgået i vores analyse.

Opsamling af FN's styringsrationale

I ovenstående diskussion har vi forsøgt at koble styringsrationale sammen med vores analyse. Det har vist, hvordan diskursen om bæredygtighed indeholder et styringsrationale, hvis formål er at nedbringe CO₂. Dette er forårsaget af diskursens etablering, hvor der sker en særlig relationsdannelse og problematisering i diskursen, hvilket subjektiverer individet. Diskursen om bæredygtighed påvirker styringsrationalet, hvilket er interessant, når vi senere perspektiverer opgavens resultater for at give et bud på, hvordan denne opgaves resultater kan bringes til anvendelse.

Med inddragelse af Foucault og Deans begreber om styring af selvstyring kan vi se, hvordan bæredygtighedsdiskursen i FN's kommunikation søger at påvirke snart alle elementer af et individs liv. Denne form for styringsrationaler, der træder frem, indeholder alle elementer af et praksisregime, i det styringsrationalet er synligt, anvender teknikker, producerer sandheder samt skaber identiteter. Det er altså et veletableret regime af styring, der har et problem og en løsning, og besidder midlerne til at forbinde problemet og løsningen. Den styring, som vi iagttager i den sidste periode, kunne have været anderledes, hvis diskursen om bæredygtighed problematiserede anderledes eller dannede relationer til andre begreber, end tilfældet er. Det gældende styringsrationale sætter individet i en særlig position for intervention og styring, men dette er ikke en selvfølge, det er ikke kontingent, da det kunne have været anderledes. Men når det forholder sig sådan, kan man også argumentere for, at styringsrationalet og bæredygtighedsbegrebet får individer til at handle og blive mere klimabevidste, da det er den opfordring, som ligger i rationalet. Det er med til at flytte bæredygtighedsbegrebet og bæredygtighedsbevidstheden ned på individniveau, hvilket kan være effektivt i forsøget på at opnå handling i en bæredygtig retning. Vi ser også dette i de handlinger, som de forskellige styringsteknikker foreslår. Her er det abstrakte problem, som CO₂-reduktion er, forsøgt formuleret i konkrete, dagligdags handlinger, som individet kan foretage for at bidrage til at løse problemet.

Man kan dog stille spørgsmålet, om det er effektiv styring, da problemet bag de konkrete handlinger kan virke fjern, kompleks og utilnærmeligt for det enkelte individ. FN's diskurs om bæredygtighed har foreslået reduktion af CO₂-udledning som løsning af problemet, det har skabt en diskurs og en styring, som trækker meget på de videnskabelige udsagn om natur, klima og bæredygtighed. Gennem vores læsning har vi erfaret, at sproget om bæredygtighed har

udviklet sig i en teknisk, politisk og videnskabelig retning, som ikke indgår i enhvers dagligdag. Den diskurs, vi har oplevet, om bæredygtighed har været skabt af videnskabsfolk, økonomer og politikere, som er kommet med hver deres faglighed og syn på problemet, hvilket uundgåeligt har præget dannelsen af diskursen og skabt et teknisk og tungt videnskabeligt sprog, som kan være svært for menigmand at forholde sig til. Alle disse forslag til handlinger og styringsteknikker er skabt gennem problematiseringen af individets CO2-udledning. Dette må udgøre en svaghed i bæredygtighedsbegrebets evne til styring af selvstyring.

Perspektivering

Vi vil i dette afsnit give et bud på, hvordan resultaterne fra dette speciale kan finde anvendelse. Vi vil derfor komme med forslag til, hvordan specialet kan oversættes til praksis af organisationer, institutioner og individer med interesse og arbejdsfelt inden for kommunikation og bæredygtighed. Vi ønsker i dette afsnit også at foreslå, hvilke konsekvenser vores speciale har for den nuværende forståelse af bæredygtighed.

Diskussionen om styringsrationalet har synliggjort konsekvenserne af de forandringer, som FN's diskurs om bæredygtighed har gennemgået i de tre perioder. Bæredygtighedsdiskursen har udviklet sig fra at subjektivere lande til at subjektivere enkelte individer. Gennem vores diskussion har vi vist, hvordan den emergerende diskurs forsøger at styre individet. I diskussionen har vi forbundet analysens resultater om diskursens udvikling med diskursens muligheder for styring. Her har vi tydeliggjort de subjektiverende konsekvenser, som en diskurs kan producere, og som potentielt kan føre til ændret adfærd hos de individer, diskursen lykkes med at nå. Vi har derfor med dette speciale vist, hvordan diskurser kan skabe subjekter og styring, der potentielt kan resultere i en adfærdsændring hos enkelte individer.

Læsere af dette speciale kan bruge specialets resultater til at få en viden om, hvordan kommunikation kan skabe subjekter og danne styringsrationale. Den erkendelse og det perspektiv er brugbart for alle, der arbejder med kommunikation, ledelse eller politik, da viden om konsekvenserne af en særlig kommunikation og en særlig diskurs er nødvendig for enhver, der er involveret i udformningen af disse.

Dette speciale er ydermere særligt interessant for læsere med en interesse for bæredygtighed, da bæredygtighedens genealogi, som vores analyse har forsøgt at kortlægge, også åbner for en ny forståelse og erkendelse af det gældende bæredygtighedsbegreb, som vi kender i dag. Den historiske analyse af FN's bæredygtighedsbegreb og den efterfølgende diskussion af styringsrationalet har vist os, hvordan FN's bæredygtighedsdiskurs har ændret sig i en retning, der har muliggjort en subjektivering af individet. Denne erkendelse giver stof til eftertanke, særligt med tanke på, at det ikke behøvede at være sådan. Vidensproduktionen i diskursen har imidlertid sørget for, at det er sådan. Vores opgave er et eksempel på, hvordan styring i en bæredygtighedsdiskurs kan dannes, og opgaven viser, at kommunikation og diskurser har konsekvenser.

Da FN i 1980'erne begynder at inkludere CO₂-udledning i sin bæredygtighedsdiskurs kunne det tyde på, at det kunne ende med en subjektivering af individets livsstil, for når bæredygtighedsspørgsmålet skal gøres op i CO₂-udledning, skal den enkeltes livsstil, vaner og daglige gøremål selvfølgelig også. Det er interessant at vide, om FN dengang var klar over, hvordan relationsdannelse i diskursen kunne påvirke deres strategier og subjektivering i diskursen efterfølgende? Denne bæredygtighedsdiskurs har i hvert fald betydet store ændringer for FN's opgave. For der er langt fra internationalt stordiplomati mellem udviklingslande og udviklede lande til at rådgive individer i udviklede lande om, hvordan de bør transportere sig til og fra arbejde, eller hvad de bør putte i munden. Ikke desto mindre er det der, FN har flyttet sin opgave hen i bæredygtighedsspørgsmålet. Ydermere har vores analyse vist, at viden subjektiverer mennesker. Der er blevet dannet en diskurs, der vil berøre alle menneskers hverdag, forbrug og livsstil. Hvis du er bekendt med denne viden, er du subjektiveret af FN's bæredygtighedsdiskurs, hvor du må tage alle dine valg op til overvejelse.

Kapitel 7

Konklusion

I det følgende kapitel præsenterer vi specialets konklusion for at besvare problemformuleringen og dens arbejdsspørgsmål. Det spørgsmål vi har stillet i begyndelsen af dette speciale lød: *Hvordan har FN's bæredygtighedsbegreb udviklet sig over tid, og hvordan har bæredygtighedsbegrebet tildelt ansvar for handling?* På baggrund af vores af teori, analysestrategi, analyse og diskussion kan vi konkludere, at FN's bæredygtighedsdiskurs har gennemgået to diskursive brud, hvor meningen i bæredygtighedsdiskursen er gået fra at handle om udviklingslandenes manglende evne til at beskytte sin nature og miljø, til at handle om en problematisering af det enkelte individs livsstil og adfærd. Denne forandring har vi været i stand til at iagttage gennem Michel Foucaults diskursbegreber om brud og eksistensbetingelser.

Vi har i forbindelse med problemformuleringen været optaget af at undersøge, *hvilke diskurser der har været om bæredygtighed i FN's kommunikation*. Gennem vores analyse har vi identificeret tre forskellige diskurser om bæredygtighed, og derfor inddelte vi analysen i tre perioder. I den første periode iagttager vi en *diskurs om hjælp til udvikling*, hvor underudvikling, fattigdom, sult og overbefolkning var det problematiserede i diskursen, hvilket subjektiverede udviklingslande på en særlig måde. I den anden periode iagttager vi en *diskurs om udviklede landes drivhusgasser*, hvor bæredygtighedsdiskursen problematiserede CO₂-udledning fra industrien i udviklede lande med begrebsrelationer til temperaturstigninger, ubæredygtigt ressourceforbrug, miljøforurening og affald. Denne problematisering har tildelt bestemte ansvarsroller for både de udviklede lande og udviklingslandene. Udviklingslande skulle modtage hjælp for at omstille sin industri, og de udviklede lande skulle reducere CO₂-udledning og mindske industriens forurening gennem nationale lovændringer og fokus på bindende mål. I den tredje periode iagttager vi en *diskurs om livsstil og individet*, hvor diskursen gennem dannelse af begrebsrelationer mellem CO₂-udledning og forbrug, adfærd, kultur og livsstil objektiverer det enkelte individs hverdag og livsstil, hvilket subjektiverer individet.

Til spørgsmålet om, hvordan bæredygtighedsbegrebet har tildelt ansvar for handling, har vi ved hjælp af et fokus på diskursens eksistensbetingelser, herunder særligt subjektivering, været i

stand til at vise, hvordan FN's diskurs i løbet af analyseperioden har formået at subjektivere udviklings-, udviklede lande og det enkelte individ gennem ændrede begrebsrelationer, objektivering og strategier i diskursen.

Vi har i vores diskussion af diskursens styringsrationale vist, hvordan udviklingen af bæredygtighedsdiskursen har muliggjort styring af individets selvstyring, hvor FN's diskurs om bæredygtighed søger at påvirke individets livsstil. Vores diskussion viste, hvordan styringsrationalet i seneste analyseperiode indeholder alle elementer af et praksisregime. Styringsrationalet sætter individet i en særlig position for intervention og styring, idet diskursen forsøger at få individer til at handle mere klimabevidst, da det er den opfordring, som ligger i styringsrationalet.

Specialet har vist, hvordan bæredygtighedsdiskursen har udviklet sig over tid, hvordan diskursen har tildelt ansvar forskelligt i forskellige perioder og hvordan dette tilsammen har skabt mulighed for et styringsrationale, der subjektiverer individets livsstil. Gennem vores speciale har vi afdækket, hvordan det selvfølgelig er at ændre livsstil i en mere bæredygtig retning ikke er en selvfølge, men et resultat af en lang diskursiv udvikling.

Litteraturliste

- Adams, W. M. (2009). *Green Development: Environment and Sustainability in a Developing World* (Årg. III). New York: Routledge.
- Andersen, Niels Åkerstrøm. (1999). *Diskursive analysestrategier*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Andersen, N. Å., & Pors, J. G. (2018). *Niklas Luhmann* (Årg. 2). København: Djøf Forlaget.
- Aworld. (2018). *What is sustainability - The big picture* [Mobile app]. Google Play Store & App Store.
- Bjerg, Ole & Villadsen, Kasper. (2006). Sociologiske metoder – fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier. 1. udgave. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Dean, Mitchell. (2006). Governmentality: magt og styring i det moderne samfund. Sociologi.
- Den Store Danske. (2012). *Stockholmkonferencen*. Lokaliseret d. 11-03-2022. URL: <https://denstoredanske.lex.dk/Stockholmkonferencen>
- Energistyrelsen. (2020). *Dansk Klimapolitik*. Lokaliseret d. 11-03-2022. URL: <https://ens.dk/ansvarsomraader/energi-klimapolitik/fakta-om-dansk-energi-klimapolitik/dansk-klimapolitik>
- Foucault, Michel. (1970). "Diskurs og diskontinuitet", i Peter Madsen (red.): *Strukturalisme*, Rhodos.
- Foucault, Michel. (1982). The Subject and Power. *Chicago Journals*, 1982 (4), 777-795.

- Foucault, Michel (1994). Viljen til viden. Seksualitetens historie. København: Det lille forlag.
- Foucault, Michel (1999). Ordene og tingene. En arkæologisk undersøgelse af videnskaberne om mennesket. København: Samlerens Bogklub.
- Foucault, Michel (2002). The Archaeology of Knowledge. London: Routledge
- Foucault, Michel. (2008). Sikkerhed, territorium, befolkning: Forelæsninger på Collège de France, 1977-1978. Hans Reitzel, København.
- The Guardian. (14. September 2021). *The Guardian*. (F. Harvey, Producer). Lokaliseret d. 15-03-2020. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2021/sep/14/four-in-10-young-people-fear-having-children-due-to-climate-crisis>
- Heede, Dag. (1992). Det tomme menneske: introduktion til Michel Foucault. Museum Tusculanum.
- Howarth, David. (2005). "Foucaults arkæologiske beskrivelse af diskursiv praksis" I: *Diskurs. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- IPCC. (2004). Intergovernmental panel on climate change: *16 Years of Scientific Assessment in Support of the Climate Convention*. <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/03/16th-anniversary-brochure.pdf>
- IPCC. (2007). IPCC Climate Change 2007 Synthesis Report. <https://www.ipcc.ch/report/ar4/syr/>
- IPCC. (2014). *Climate Change 2014*. IPCC. Lokaliseret d. 15-04-2020. URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf
- Klima-, energi- og forsyningsministeriet. (December 2015). *Parisaftalen 2015*. Lokaliseret d. 15-04-2022. URL: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/klimaforhandlinger/parisaftalen-2015>

- Klimarådet (2021). Klimavenlig mad og forbrugeradfærd. *Klimarådet*. Lokaliseret den 16-04-2022. URL:
<https://klimaraadet.dk/da/analyser/klimavenlig-mad-og-forbrugeradfaerd>.
<https://leksikon.org/art.php?n=5194>
- Landbounqdom. (2018). Veganer-debat: Klar til at producere det, forbrugerne vil have. *Landbounqdom*. Lokaliseret den 16-04-2022. URL:
<https://landbounqdom.dk/nyheder/posts/2018/november/veganer-debat-klar-til-at-producere-det-forbrugerne-vil-have/>
- Reid, David. (1995). Sustainable development: introductory guide. Earthscan.
- Rennison, Betina Wolfgang (2011). Ledelsens genealogi – offentlig ledelse, fra tabu til trend. København. Samfundslitteratur.
- Retsinformation. (1994). *Bekendtgørelse af FN's rammekonvention af 9. juni 1992 om klimaændringer*. Retsinformation. Lokaliseret d. 15-03-2020. URL:
<https://www.retsinformation.dk/eli/ltc/1994/89>.
- Retsinformation. (2005). *Bekendtgørelse af Kyoto-protokollen af 11. december 1997 til FN's rammekonvention om klimaændringer*. Retsinformation. Lokaliseret d. 15-03-2022. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/ltc/2005/35>.
- UN. (1972). *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*. Stockholm: United Nations.
- UN. (1975). *The State of the Environment 1975*. UN.
- UN. (1980). *World Conservation Strategy*, 1980 Lokaliseret d. 15-03-2022.
<https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf>
- UN. (1992). *Agenda 21: United Nations Sustainable Development*. UN. Lokaliseret: 21-03-2022 URL:
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- UN. (1998). *Kyoto Protocol to the United Nations Framework on climate change*. UN. Lokaliseret: 21-03-2022. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>
- UN. (2002). *Report of the World Summit on Sustainable Development*. UN. Lokaliseret: d. 10-03-2022. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/478154>

- UN. (2005). *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*. UN General Assembly. Lokaliseret: d. 21-03-2022. URL: [https://www.un.org/ruleoflaw/files/A.59.2005.Add.3\[1\].pdf](https://www.un.org/ruleoflaw/files/A.59.2005.Add.3[1].pdf)
- UN. (2013). *Press Release: UN Climate Change Conference in Warsaw keeps governments on a track towards 2015 climate agreement*. UNFCCC. Lokaliseret d. 21-03-2022. URL: https://unfccc.int/files/press/news_room/press_releases_and_advisories/application/pdf/131123_pr_closing_cop19.pdf
- UN. (2015). *The Paris Agreement*. UN. Lokaliseret d. 06-04-2022. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- UN. (2020). *History of the UN*. Lokaliseret d. 07-03-2022. URL: <https://www.un.org/un70/en/content/history/index.html>
- UN. (2021). *About the secretariat*. Lokaliseret d. 07-03-2020. URL: <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>
- UN. (2022). *About UNEP*. Lokaliseret d. 07-03-2022. URL: <https://www.unep.org/about-un-environment>
- UN. (2022a). Montreal Climate Change Conference - December 2005. *UNFCCC*. Lokaliseret d. 21-03-2022. URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/past-conferences/montreal-climate-change-conference-december-2005/montreal-climate-change-conference-december-2005-0>
- UN. (2022b). Climate Action Fast Facts: What Is Climate Change?. *UN*. Lokaliseret d. 28-4-2022. URL: <https://www.un.org/en/climatechange/science/key-findings>

- UN. (2022c.). ActNow: The UN Campaign for Individual Action - Towards a net-zero future. UN. Lokaliseret d. 28-4-2022. URL: <https://www.un.org/en/actnow>
- UN. (2022d). *Stockholm+15: Leadership Dialogue 1: Reflecting on the urgent need for actions to achieve a healthy planet and prosperity of all*. UN. Lokaliseret d. 01-5-2022. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/39594>
- UN. (2022e). Conferences | Environment and sustainable development. UN. Lokaliseret d. 01-03-2022. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment>
- UN. (2022f). *UNEP 50*. Lokaliseret d. 07-03-2022. URL: <https://www.unep.org/50-years/>
- UN. (2022g). UN: About Us. UN. Lokaliseret d. 07-03-2022. URL: <https://www.un.org/en/about-us>
- UN. (2022h). *FN's 193 medlemmer*. Lokaliseret d. 07-03-2022. URL: <https://unric.org/da/fns-193-medlemmer/>
- UN. (2022i). UN: UN Web TV. UN. Lokaliseret d. 09-03-2022. URL: <https://media.un.org/index.php/en/asset/k1k/k1kcgbecym>
- UN. (2022j). UN: The UN System Chart . UN. Lokaliseret d. 13-03-2022. URL: <https://www.un.org/en/delegate/page/un-system-chart>
- UN. (2022k). *United Nations Conference on the Human Environment*. Lokaliseret d. 15-03-2022.: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
- UN. (2022l). Stockholm+50: a healthy planet for the prosperity of all – our responsibility, our opportunity”. Lokaliseret d. 21-03-2022. URL: <https://www.stockholm50.global/about/about>
- UN. (2022m). Think global, act local: The importance of subnational voices in Stockholm+50. Lokaliseret d. 04-03-2022. URL: <https://www.stockholm50.global/news-and-stories/think-global-act-local-importance-subnational-voices-stockholm50>

- UN. (2022n). Parties & Observers. *UNFCCC*. Lokaliseret: 21-03-2022 URL: <https://unfccc.int/parties-observers>
- UNDP. (2022). The SDGS in action: What are the Sustainable Development Goals?. *United Nations Development Programme*. Lokaliseret d. 21-04-2022. URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- UNEP. (1975). *Notes by the executive director*. Nairobi.
- UNEP (1976). *The State of the Environment 1976*. Lokaliseret d. 28-4-2022. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/28251>
- UNEP (1980). *The State of the Environment 1980: Selected Topics*. Lokaliseret d. 29-4-2022. URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/28257>.
- UNEP (1983). *The State of the Environment 1983: Selected Topics*. Lokaliseret d. 27-4-2022. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/28287?show=full>
- UNEP. (1985). *The State of the Environment 1985*. Nairobi.
- UNEP. (2020). Annual Report 2020. *UN Environment Programme*. Lokaliseret d. 25-4-2022. URL: <https://www.unep.org/ietc/resources/report/annual-report-2020>
- UNFCCC. (2004). *Framework Convention On Climate Change: Buenos Aires programme of work on adaptation and response measures*. UNFCCC. Lokaliseret d. 21-03-2022. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/549615#record-files-collapse-header>
- Villadsen, Kaspar (2013). Michel Foucault, kapitel 17 i *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Villadsen, Kasper. (2011). Governmentalitet. Leksikon for det 21. århundrede. Lokaliseret d. 16. 03 2022. URL: <https://leksikon.org/art.php?n=5194>

- Vores fælles fremtid. (1987). *Brundtland Kommissionens rapport om miljø og udvikling*. FN-forbundet.